

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ»

Κοινωνικές Αναπαραστάσεις Ελλήνων χρηστών του Facebook για την
αντί-επιστήμη: η μετάδοση των θεωριών συνωμοσίας ως φημών

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΑΡΑΝΤΖΑΒΕΛΟΥ

ΑΘΗΝΑ, 2020

Τριμελής Επιτροπή

Χρυσόχου Ξένια, Καθηγήτρια Κοινωνικής και Πολιτικής Ψυχολογίας, Πάντειο
Πανεπιστήμιο (Επιβλέπουσα)

Προδρομίτης Γεράσιμος, Καθηγητής Πειραματικής Κοινωνικής Ψυχολογίας, Πάντειο
Πανεπιστήμιο

Χαντζή Αλεξάνδρα, Καθηγήτρια Κοινωνικής Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Copyright © Βασιλική Καραντζάβελου, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους φίλους, την οικογένεια και τους συμφοιτητές μου για την σταθερή τους υποστήριξη κατά τη διάρκεια της έρευνας και της συγγραφής της παρούσας εργασίας και τη Γεωργία, τη Δέσποινα, τη Ζένια και την Κατερίνα, που συνέβαλαν τα μέγιστα στην πραγματοποίηση της πειραματικής διαδικασίας. Τέλος, ευχαριστώ θερμά την κυρία Ξένια Χρυσόχοου, για την ουσιαστική καθοδήγηση και επίβλεψη.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	8
Θεωρίες συνωμοσίας και το σύγχρονο φαντασιακό	10
Ορισμός των θεωριών συνωμοσίας και της ψευδοεπιστήμης	10
Η λειτουργική αξία των θεωριών συνωμοσίας.....	12
Οι θεωρίες συνωμοσίας ως φήμες: σύγκλιση και απόκλιση	15
Αντί-επιστήμη και διαδίκτυο.....	16
Κοινωνικές αναπαραστάσεις για τις θεωρίες συνωμοσίας	18
Πώς η αντί-επιστήμη γίνεται κοινός νους	18
Ο κοινός νους ως επιστήμη	20
Ερευνητικά ερωτήματα	22
Μεθοδολογία	22
Μελέτη 1.....	23
Δεοντολογικά ζητήματα.....	24
Μέθοδος	25
Αποτελέσματα	25
Πρώτη θεματική: θεωρίες συνωμοσίας με ιατρικά θέματα ως επιστήμη.....	25
Πρώτη Τάξη 1: Η υγεία ως μέσο κερδοφορίας	26
Δεύτερη Τάξη: Η κρυμμένη αιτία των ασθενειών	28
Τρίτη Τάξη: Πρόκληση ασθενειών από τη σύγχρονη ιατρική	29
Τέταρτη Τάξη: Ο μύθος της ψυχικής ασθένειας: η σχετικοποίηση της υγείας	31
Πέμπτη Τάξη: «Αργός θάνατος»: επικίνδυνες ουσίες μέσα σε καθημερινές πρακτικές	32
Έκτη Τάξη: Σχολιασμός – άρρητες θεωρίες	34
Δεύτερη θεματική: Θεωρίες συνωμοσίας στην τεχνολογία	35
Πρώτη Τάξη: Τεχνολογίες παρέμβασης στη φύση	36
Δεύτερη Τάξη: Τεχνολογία ελέγχου του νου – η κατάλυση της ανθρώπινης βούλησης	37
Τρίτη Τάξη: Η καθημερινή χρήση της τεχνολογίας.....	39
Τέταρτη Τάξη: 5G: το κοινό καλό ενάντια στα ατομικά συμφέροντα.....	40
Τρίτη θεματική: Θεωρίες συνωμοσίας για φυσικά φαινόμενα	43
Πρώτη Τάξη: Σχολιασμό – άρρητες θεωρίες	43

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ
ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ**

Δεύτερη Τάξη: Το ψέμα της κλιματικής αλλαγής: η παραπληροφόρηση της επιστήμης	44
Τρίτη Τάξη: Φυσικά φαινόμενα ως κάλυψη της ανθρωπογενούς δράσης	45
Τέταρτη Τάξη: Τα καιρικά φαινόμενα ως όπλο	46
Τέταρτη θεματική: Αντί-επιστημονικές θεωρίες συνωμοσίας για τη διατροφή	48
Πρώτη Τάξη: Εμπορευματοποίηση της διατροφής	49
Δεύτερη Τάξη: Οι επιπτώσεις της χημικής αλλοίωσης των τροφίμων	50
Τρίτη Τάξη: Τα οικοσυστήματα ως συγκοινωνούντα περιβάλλοντα.....	51
Τέταρτη Τάξη: Σχολιασμός – άρρητες θεωρίες	52
Πέμπτη θεματική: Θεωρίες συνωμοσίας για την αστρονομία	54
Πρώτη Τάξη: Η αξιοπιστία της επιστημονικής γνώσης υπό αμφισβήτηση	55
Δεύτερη Τάξη: Η κούφια Σελήνη: η επιστήμη ως πεδίο ενδό-ομαδικών συγκρούσεων	56
Τρίτη Τάξη: Απόκρυψη ανατρεπτικών μελετών: η συντηρητική επιστήμη.....	58
Συζήτηση πρώτης μελέτης	59
Μελέτη 2.....	61
Συμμετέχοντες	61
Μέθοδος	61
Ορισμός αξόνων	64
Κείμενο	65
Ανάλυση.....	66
Αποτελέσματα	67
Διατήρηση των αξόνων της συνωμοσιολογίας.....	67
Επιβουλή	67
Μυστικότητα	69
Πρόθεση	70
Η μετάδοση των θεωριών συνωμοσίας ως φήμες.....	72
Σύμπτυξη	72
Όξυνση	75
Αφομοίωση.....	77
Συζήτηση μελέτης 2	79
Συζήτηση.....	82
Βιβλιογραφία.....	85
Παράρτημα.....	93

Περίληψη

Η ανάδυση της αντί-επιστήμης είναι ένα φαινόμενο που έχει οξυνθεί τα τελευταία χρόνια και η έκταση που λαμβάνουν τέτοιου είδους αφηγήματα στο διαδίκτυο είναι πρωτοφανής. Το θέμα της παρούσας εργασίας είναι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των Ελλήνων χρηστών του Facebook για τις αντί-επιστημονικές θεωρίες συνωμοσίας, ενώ σε δεύτερο χρόνο εξετάζεται εάν η μετάδοση τέτοιου είδους αφηγημάτων ακολουθεί τη διαδικασία που είχαν περιγράψει οι Allport και Postman (1947) για τη μετάδοση των φημών. Για τη διερεύνηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων συγκεντρώθηκε ένα σύνολο εκατό δημόσιων αναρτήσεων που αφορούν ζητήματα κριτικής και αμφισβήτησης της σύγχρονης επιστήμης (ιατρική, τεχνολογία, διατροφολογία, φυσικά φαινόμενα, αστρονομία), από δέκα σελίδες με μεγάλο αριθμό ακολούθων στην πλατφόρμα του Facebook. Η ανάλυση των άρθρων και των σχολίων πραγματοποιήθηκε μέσω του ανοιχτού λογισμικού IRAMUTEQ και απέδωσε ορισμένα μοτίβα, κοινωνικές αναπαραστάσεις και όψεις άρρητων θεωριών. Η ανάλυση ανέδειξε τρεις παράγοντες πάνω στους οποίους χτίζεται ουσιαστικά μία θεωρία συνωμοσίας: την επιβουλή την μυστικότητα και την εμπρόθετη δράση. Στη δεύτερη φάση του ερευνητικού σχεδιασμού διενεργήθηκε ένα πείραμα σειριακής αναπαραγωγής κειμένου, προκειμένου να μελετηθεί εάν ο συνωμοσιολογικός λόγος μεταδίδεται με τους ίδιους τρόπους που μεταδίδονται οι φήμες, αλλά και κατά πόσο παραμένουν οι τρεις παράγοντες από την αρχή μέχρι και τέλος της διαδικασίας. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι θεωρίες συνωμοσίας μεταδίδονται με τη μορφή φημών και η πλειοψηφία των υποκειμένων αναπαρήγαγε τους παράγοντες που είχαν οριστεί.

λέξεις κλειδιά: θεωρίες συνωμοσίας, αντί-επιστήμη, φήμες, κοινωνικές αναπαραστάσεις, σειριακή αναπαραγωγή

Abstract

The emergence of anti-science has been increased in the past years. The first study of the present dissertation explores the social representations of anti-science conspiracy theories amongst Greek Facebook users, while a second study examines whether the transmission of such narratives follows the procedure described by Allport and Postman for the transmission of rumors. To explore social representations, we collected a total of one hundred public posts of anti-scientific content regarding five scientific fields (medicine, technology, nutrition, natural phenomena, astronomy), from ten popular pages on Facebook. Both the articles and the comments were analyzed through the open source software IRAMUTEQ and yielded some patterns, social representations, and aspects of implicit theories. The analysis highlighted three factors on which a conspiracy theory is essentially built: machination, secrecy and intended action. In the second study, a serial reproduction experiment was conducted to study whether conspiracy narratives are transmitted the same way rumors are transmitted, and whether the three factors remain from the beginning to the end of the process. The results show that conspiracy theories are transmitted following the pattern of the rumors and most of the participants reproduced the factors that had been defined.

keywords: conspiracy theories, anti-science, rumors, social representations, serial reproduction

Εισαγωγή

Η συνωμοσιολογία δεν είναι ένα φαινόμενο το οποίο εμφανίστηκε για πρώτη φορά στον 21ο αιώνα. Κάθε άλλο, γυρνώντας πίσω στο χρόνο μπορούμε να εντοπίσουμε πολλές ανεπιβεβαίωτες ιστορίες για μικρές μυστικές ομάδες οι οποίες μηχανορραφούσαν εις βάρος του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού. Οι θεωρίες συνωμοσίας μπορούν να θεωρηθούν αφηγήματα και έχουν λειτουργήσει κατά καιρούς τόσο ως εξηγητικά σχήματα αλλά και ως παράγοντες ταυτοτικής συγκρότησης (Barkun, 2016).

Η καταφυγή στις αφηγήσεις εξυπηρετεί την παλαιότερη και βαθύτερη αγωνία του ανθρώπου: την κατανόηση δυσερμήνευτων συμβάντων. Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που διαχρονικά αντιμετωπίζει ο άνθρωπος είναι η ασάφεια, τα ελλιπή στοιχεία, η μη κατανόηση της αλληλουχίας που οδήγησε σε ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Σε περιόδους κρίσης και αναταραχής αυξάνεται η δυσκολία κατανόησης και προσαρμογής στις νέες συνθήκες, με την καταφυγή σε ένα στέρεο και εξηγητικό πλαίσιο να λειτουργεί καθησυχαστικά (Taguieff, 2013/2016). Αυτό είναι το σημείο στο οποίο οι θεωρίες συνωμοσίας ανθούν και γιγαντώνονται, προσφέροντας σχήματα που λειτουργούν εξηγητικά και, πολλές φορές, απλουστευτικά.

Η ανθρώπινη διάνοηση υπήρξε διαχρονικά φοβική απέναντί στην άγνοια και επί χιλιάδες χρόνια αναζητούσε ενδείξεις στα εξωτερικά φαινόμενα. Η μαγική σκέψη προσέφερε χρήσιμες απαντήσεις, για παράδειγμα μέσω της απόδοσης των φυσικών φαινομένων σε υπερβατικά πλάσματα, μέχρι το Διαφωτισμό και την προσπάθεια ορθολογικοποίησης που ακολούθησε. Η πρόοδος της επιστήμης οδήγησε την ανθρωπότητα σε μία νέα εποχή, βελτίωσε το βιοτικό επίπεδο, εξάλειψε θανατηφόρες ασθένειες, διευκόλυνε την καθημερινότητα των ατόμων, πλησίασε το νεωτερικό όραμα των "υπερανθρώπων". Τα οφέλη των επιστημών είναι αδιαμφισβήτητα, ή μήπως όχι;

Το βασικό ζήτημα της εργασίας είναι οι λόγοι που τα άτομα καταφεύγουν στην ψευδοεπιστήμη και τις αντί-επιστημονικέςπίστεις, παρακάμπτοντας τις αποδείξεις και τις καινοτομίες της σύγχρονης επιστήμης. Η παρούσα έρευνα αναμένεται να αποτελέσει μέρος της τάσης που παρουσιάζεται αυτή την χρονική

στιγμή από τους κοινωνικούς επιστήμονες για τις θεωρίες της συνωμοσίας. Υπάρχει πλήθος ερευνών που αποδίδει τις συνωμοσιολογικές πίστεις των ατόμων σε ιδεολογικούς, ιδιοσυγκρασιακούς και ψυχολογικούς παράγοντες. Μεταξύ άλλων, ο van Prooijen (2015) ασχολήθηκε συστηματικά με το κατά πόσο ο πολιτικός εξτρεμισμός προλέγει την αποδοχή θεωριών συνωμοσίας, ενώ οι Douglas και Sutton (2011) απέδωσαν την πίστη των ατόμων σε θεωρίες συνωμοσίας στην προσωπική τους προδιάθεση να συμμετάσχουν οι ίδιοι σε συνωμοσίες, μεταφράζοντας με αυτό τον τρόπο την πίστη σε τέτοια αφηγήματα σε προβολές. Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η συσχέτιση των θεωριών συνωμοσίας με την αίσθηση αβεβαιότητας (Whitson, Galinsky, & Kay, 2015) και την ανάγκη ελέγχου (Whitson & Galinsky, 2008). Η μελέτη των ατομικών χαρακτηριστικών σαφώς και είναι σημαντική, ωστόσο δε μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το 54.3% των Αμερικανών που πιστεύουν τις ανεπίσημες ερμηνείες για την επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου ανήκουν σε ακραίους πολιτικούς χώρους ή προβάλλουν τις ανεπιθύμητες τάσεις τους σχετικά με την ενορχήστρωση συνωμοσιών πάνω σε άλλους -σύμφωνα με την ψυχαναλυτική γραμματεία-.

Στόχος αυτής της μελέτης δεν είναι ο στιγματισμός των θεωριών που αμφισβητούν τις επίσημες ερμηνείες ούτε η λαιμοδία των υποστηρικτών τους. Το βασικό ερευνητικό ερώτημα αφορά τις κοινωνικές αναπαραστάσεις Ελλήνων χρηστών του διαδικτύου για αφηγήματα που διακρίνονται από συγκεκριμένο ύφος, λεξιλόγιο και περιεχόμενο και ξεφεύγουν από τις επίσημες εξηγήσεις ενός φαινομένου. Ουσιαστικά, στον πυρήνα του παραπάνω ερωτήματος τίθεται ο τρόπος και οι λόγοι μετατροπής μίας ψευδοεπιστημονικής θεωρίας σε μέρος του κοινού νου, λαμβάνοντας χαρακτηριστικά άρρητων θεωριών, και πώς αυτή η μετατροπή εκφράζεται σε ένα από τα πιο δημοφιλή μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το Facebook. Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορά τη μετάδοση των συνωμοσιολογικών ιστοριών και κατά πόσο αυτές μπορούν να μεταδοθούν ακολουθώντας τη διαδικασία που είχε περιγραφεί από τους Allport και Postman (1947) σχετικά με τις φήμες. Η σύγκριση της πρώτης με την τελευταία αναπαραγωγή μίας περιγραφής τονίζουν τα στοιχεία που διατηρούνται κατά την εξέλιξη της διαδικασίας και την αλλοίωση της αρχικής θέσης. Συνεπώς και είναι άξιο διερεύνησης τι είδους στοιχεία διατηρούνται μέχρι το τέλος στις αντί-επιστημονικές θεωρίες· εκείνα που προωθούν επιστημονικοφανείς θέσεις ή όσα εστιάζουν στον κίνδυνο και στις αρνητικές συνέπειες, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν απειλή για τα ίδια τα άτομα. Η

διερεύνηση ενός τέτοιου ερωτήματος θα μπορούσε να δώσει απαντήσεις σχετικά με το τι καθιστά τις θεωρίες συνωμοσίας θελκτικές στον κοινό νου, εάν, δηλαδή, χαίρουν τέτοιας αποδοχής επειδή εκλαϊκεύουν και απαντούν με επιστημονικοφάνεια σε δυσερμηνήνευτα θέματα ή επειδή επιστρατεύουν αιτιακές αποδόσεις και απλοϊκά σχήματα για την επεξήγηση καίριων ανησυχιών.

Θεωρίες συνωμοσίας και το σύγχρονο φαντασιακό

Ορισμός των θεωριών συνωμοσίας και της ψευδοεπιστήμης

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί για τις θεωρίες συνωμοσίας πάνω στους οποίους μπορούμε να βασιστούμε, τόσοι όσες και οι ίδιες οι αφηγήσεις. Οι παρανοήσεις γύρω από τον ορισμό των θεωριών συνωμοσίας είναι συνήθεις, για αυτό και η παράθεση ενός από τους πλέον πλήρεις και μετριοπαθείς, όπως δημοσιεύτηκε από τον Keeley (1999), κρίνεται απαραίτητη. Ο Αμερικανός φιλόσοφος ορίζει την θεωρία συνωμοσίας ως *«μία προτεινόμενη ερμηνεία ενός ιστορικού γεγονότος (ή γεγονότων) όσον αφορά την σημαντική αιτιώδη συνάφεια με μια σχετικά μικρή ομάδα που δρα σκόπιμα και στο παρασκήνιο, έχοντας κάποιον απώτερο σκοπό»* (σ:116). Εδώ εμπεριέχονται κάποια από τα στοιχεία που αποτέλεσαν βασικούς πυλώνες για την διάρθρωση της εργασίας, χωρίς να γίνεται αναφορά στην «παρανοϊκή» κατά Hofstadter (1964) και «ανορθολογική» φύση τέτοιου είδους εναλλακτικών αφηγημάτων.

Συνωμοσίες υπήρχαν καθ' όλη τη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας και θα συνεχίσουν να υπάρχουν, το ίδιο και οι θεωρίες που υποθέτουν την εξύφανση τέτοιων παρασκηνιακών κινήσεων, παραμένοντας, όμως, μέχρι στιγμής ανεπιβεβαιώτες. Φιλόσοφοι και επιστημολόγοι έχουν επεξεργαστεί τη δημιουργία κριτηρίων για τον χαρακτηρισμό μίας ιδέας ως θεωρίας συνωμοσίας, με πιο διαδεδομένη τη δουλειά του Keeley (1999), ο οποίος εισηγήθηκε την ταξινόμηση των θεωριών που πληρούν τα ακόλουθα κριτήρια στην κατηγορία των *«αβάσιμων θεωριών συνωμοσίας»*. Τα κριτήρια είναι τα εξής: 1. Η αντίθεση με επίσημες ή «προφανείς» δηλώσεις, 2. Οι προθέσεις πίσω από τη συνωμοσία είναι μοχθηρές και σκοτεινές, 3. Οι θεωρίες επιδιώκουν να συνδέσουν φαινομενικά άσχετα μεταξύ τους γεγονότα, 4. Οι «αλήθειες» πίσω από τα γεγονότα που εξηγούν οι θεωρίες αυτές είναι συνήθως καλά φυλαγμένα μυστικά και εξυπηρετούν άτομα γνωστά και υπεράνω πάσης υποψίας. 5.

Το κύριο εργαλείο αυτού που επιθυμεί να αποκαλύψει τη συνωμοσία είναι τα «παρεκκλίνοντα δεδομένα», τα οποία «είτε δεν λαμβάνονται υπόψη από τις επίσημες ερμηνείες είτε αποκρύπτονται, καθώς θα μπορούσαν να αντικρούσουν τον λόγο των αρχών» (Keeley, 1999· σσ. 116-119). Αυτή η ταξινόμηση έχει προκαλέσει ποικίλες αντιδράσεις (Clarke 2002· Pigden, 2006), ωστόσο θεωρείται μέχρι και σήμερα η πλέον επιδραστική, αφού δεν απαξιώνει αυτόματα κάποιες εικασίες αλλά τις καθιστά άξιες προσοχής και επεξεργασίας πριν την απόρριψη ή την αποδοχή τους.

Μία έννοια που συχνά συγκρίνεται και τοποθετείται μέσα στο λόγο για τις θεωρίες συνωμοσίας είναι η ψευδοεπιστήμη. Πρώτος χρησιμοποίησε τον όρο ο φιλόσοφος Karl Popper (1989), σε μία προσπάθεια να διακρίνει την αληθινή επιστήμη από τις μεθόδους που διατείνονται ότι είναι επιστημονικές, αλλά δεν προκύπτουν από εφαρμογές αυστηρών επιστημονικών πρακτικών και κυρίως, δεν υποβάλλονται στην «αρχή της διαψευσιμότητας» (Howard, 2004). Οι ψευδοεπιστήμες δεν εντάσσονται απαραίτητα στην άρνηση της επιστήμης ως συστήματος, αλλά λειτουργούν ως «εναλλακτικοί» τρόποι ερμηνείας, προσέγγισης, ακόμα και θεραπείας ενός προβλήματος, παρέχοντας δεδομένα που είτε είναι αποσπασματικά, παραπλανητικά και μη-εμπειρικά τεκμηριωμένα, είτε δεν έχουν δημοσιευτεί σε αξιόπιστα επιστημονικά περιοδικά (Pigliucci, 2015). Εναλλακτικές μέθοδοι που συχνά κατηγορούνται ως ψευδοεπιστήμες είναι αρκετές δημοφιλείς προσεγγίσεις τόσο στην ιατρική (ομοιοπαθητική, βελονισμός, κρυσταλοθεραπεία), τη φυσική και τις λεγόμενες «σκληρές» επιστήμες (π.χ δημιουργισμός, ευφυής σχεδιασμός κ.α) όσο και στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες (π.χ αριθμολογία, θεοσοφία κ.α).

Η άρνηση της επιστήμης είναι ένα «σημείο των καιρών», με έντονη διείσδυση στην καθημερινότητα, αφού η ρητορική αμφισβήτησης της τεχνολογικής και της επιστημονικής προόδου υιοθετείται από ομάδες σκεπτικιστών και διαχέεται ανεμπόδιστα ηλεκτρονικά, ενώ δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι, ακόμα και επίσημοι αξιωματούχοι χρησιμοποιούν αντί-επιστημονικά επιχειρήματα στον λόγο τους. Με αφορμή αυτή την παρατήρηση, οι Rutjens, Sutton και van der Lee (2017) πρότειναν τέσσερις προβλεπτικούς παράγοντες αποδοχής ή άρνησης της επιστήμης: τη θρησκευτικότητα, την πολιτική ιδεολογία, την ηθική και τη γνώση σχετικά με την επιστήμη.

Η λειτουργική αξία των θεωριών συνωμοσίας

Όπως γράφτηκε και προηγουμένως, η συνωμοσιολογία δεν εμφανίστηκε για πρώτη φορά τον 21^ο αιώνα, αλλά αποτελεί διακριτό τρόπο σκέψης εδώ και χιλιάδες χρόνια. Ο Goertzel (1994) στο έργο του τονίζει την ερμηνευτική λειτουργία των θεωριών συνωμοσίας σχετικά με διαδεδομένα, σύνθετα και ανησυχητικά γεγονότα, τα οποία αποδίδονται σε προμελετημένες ενέργειες μικρών ομάδων ή εξαιρετικά οργανωμένων συνωμοτών που έχουν ως στόχο την καταστροφή ή την κυριαρχία. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά τέτοιου είδους αφηγημάτων είναι η πίστη σε μία αιτιότητα, η οποία, όχι μόνο δεν είναι ασαφής και περίπλοκη, αλλά εντοπίζεται σε συγκεκριμένα πρόσωπα, όπου αποδίδεται η απόλυτη πρόθεση πρόκλησης καταστροφών. Με αυτό τον τρόπο, η αιτία μετατρέπεται από περίπλοκη σε απλή και εξηγήσιμη, αφού δεν απαιτεί την κατανόηση περίπλοκων κοινωνικοπολιτικών καταστάσεων, αλλά τη σύνδεση με τη βούληση ατόμων. Πώς είναι δυνατόν μία μεγάλη μερίδα κόσμου να ασπάζεται αυτό τον "παρανοϊκό", κατά Hofstadter (1964), τρόπο σκέψης και να βρίσκει πειστική την αναγωγή της αιτίας και της πρόθεσης σε ένα τόσο συγκεκριμένο σύνολο, που συνήθως είναι μόλις λίγα πρόσωπα; Αξίζει να σημειωθεί η διάκριση ανάμεσα στην «πολιτική παράνοια» και την παράνοια όπως ορίζεται στην κλινική βιβλιογραφία. Στα πλαίσια της πολιτικής ανάλυσης, ο Hofstadter δανείζεται αυτή την έννοια επειδή *«καμία άλλη δε θα μπορούσε να περιγράψει καλύτερα την υπερβολή, την καχυποψία και την συνωμοσιολογική φαντασία»* (σ:89).

Ο λειτουργικός σκοπός της συνωμοσιολογίας είναι διττός: τόσο η παροχή ενός γνωσιολογικού πεδίου αναφοράς όσο και η καταπολέμηση του αγνώστου, συνεπώς και οι ανάγκες που ικανοποιούνται είναι γνωσιολογικές και ψυχολογικές. Η φυσική απορία και η άγνοια μπορούν να βρουν πρόσφορο έδαφος στη γιγαντωμένη καχυποψία που προσφέρουν τα επεξηγητικά αφηγήματα της συνωμοσιολογίας. Καταστάσεις που δε θα μπορούσαν να εξηγηθούν, λαμβάνουν μία διαφορετική μορφή όταν επεξεργάζονται μέσα από το συνωμοσιολογικό πρίσμα, που εντοπίζει τις αιτίες, και κυρίως τους «δολοπλόκους» πίσω από όσα συμβαίνουν. Η αναγωγή της αιτίας ενός συμβάντος σε κάτι γνωστό και χειροπιαστό το απομακρύνει από τη σφαίρα της τυχαιότητας και το καθιστά απτό, ορατό και, φυσικά, αντιμετωπίσιμο. Τα πάντα αποδίδονται στην «παντοδύναμη πρόθεση» και εντάσσονται στην σφαίρα της «μαγικής δράσης», με τον ιθύνοντα νου πίσω από τη συνωμοσία να ενορχηστρώνει τα πάντα (Taguieff, 2013/2016). Το αιτιακό σχήμα παρουσιάζει ομοιότητες με αυτό

που ο Krull περιέγραψε ως «αιτιακή μονάδα», με την εστίαση να θέτει το υποκείμενο και το αποτέλεσμα στο επίκεντρο, υποβιβάζοντας τα υπόλοιπα στοιχεία και τους παράγοντες που δρουν παράλληλα σε απλό φόντο (Χρηστάκης, 2016).

Γνωστικές λειτουργίες, όπως η προκατάληψη επιβεβαίωσης (Ross & Lepper, 1980), το σφάλμα απόδοσης (Ross, 1977) και η υποκινούμενη συλλογιστική (Bardón, 2019) επηρεάζουν την ερμηνεία γεγονότων του περιβάλλοντος κόσμου και προσαρμόζουν τις προσλαμβάνουσες, έτσι ώστε να εξηγηθούν από μία κυκλική υπέρ-ερμηνεία (Taguieff, 2007/2015). Η ανάγνωση διαφόρων γεγονότων ως ενδείξεων συνωμοσίας έχει συσχετιστεί με έντονα αρνητικά συναισθήματα (Douglas, Cichocka & Sutton, 2020), τα οποία μπορούν να διαχυθούν και σε έναν μεγαλύτερο αριθμό ατόμων μέσω της συναισθηματικής επιδεκτικότητας (Κεβρεκίδης, 2010). Επιπλέον, η άρνηση της υποτιθέμενης συνωμοσίας από επίσημους φορείς δεν αποθαρρύνει, αλλά λειτουργεί αποδεικτικά για τις εικασίες των συνωμοσιολόγων και μάλιστα επιβεβαιώνει την ατομική υπαιτιότητα και την σημαντικότητα των υποτιθέμενων ενόχων, οι οποίοι αποδεικνύεται πως έχουν συγκροτήσει έναν ολόκληρο στρατό θεσμών και μέσων για να καλύπτει τους σκοτεινούς σκοπούς τους (Clarke, 2002).

Η αμφισβήτηση των επίσημων θέσεων δεν είναι παράδοξη, αφού συχνά η αποδοχή αυτών των απόψεων από το κοινό ερμηνεύεται ως σημάδι ανοησίας (Aupers, 2012). Το παράδοξο είναι ότι οι υποστηρικτές τέτοιων πεποιθήσεων επικαλούνται το δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου και το ύψιστο νεωτερικό κεκτημένο, την κριτική σκέψη, για να νομιμοποιήσουν τις υποψίες τους, αλλά παράλληλα αντιμάχονται τους νεωτερισμούς που εικάζουν ότι θέλει να φέρει η συνωμοσία. Αυτή η ιδιαιτερότητα της συνωμοσιολογικής νοοτροπίας είναι υπερμοντέρνα αλλά και συντηρητική την ίδια στιγμή (Taguieff, 2013/2016), κανονικοποιώντας την διάχυτη καχυποψία, διότι τη μεταφέρει από την εξωτική σφαίρα του «άλλου», του υπερφυσικού, του ασυνήθιστου, εντός της κοινωνίας (Peters, 2000). Η αιτία δεν αποδίδεται πλέον σε ένα σατανικό όν, αλλά στη μοχθηρή πρόθεση ενός συγκεκριμένου αυτουργού, σκέψη που συμβαδίζει με τις ιδεολογικές προεκτάσεις ενός ανεξάρτητου, λιγότερο κοινοτικού εαυτού που δίνει έμφαση στις ατομικές προδιαθέσεις παρά στην αφηρημένη και χαοτική ιστορική πολυπλοκότητα (Χρηστάκης, 2016).

Οι μειονότητες διαχρονικά θεωρούνταν εχθροί (Van Prooijen et al., 2018), μυσματικοί ξενιστές που διαταράσσουν την ομοιόσταση του οργανισμού-κανονικότητας, συνεπώς και η απόδοση ευθυνών σε αυτούς είναι μία διαδικασία

αρκετά εύκολη και προβλέψιμη. Μέσα στην ιστορία εντοπίζουμε εύκολα ομάδες που στοχοποιήθηκαν ως συνωμότες, οι οποίες διατάρασσαν την «φυσική ευταξία» της κοινωνίας (Moscovici, 1987). Ο στιγματισμός των Εβραίων αποτελεί το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα κατασκευής του «εχθρού», με την απόδοση των αρνητικών στερεοτύπων για τις εμπορικές τους δεξιότητες, τον κοσμοπολιτισμό και την εσωτερική αλληλεγγύη τους σε οργανωμένο σχέδιο κυριαρχίας (Taguieff, 2013/2016). Επιπλέον, η απόσταση από μία ομάδα συμπληρώνει την κοινωνική αναπαράσταση για αυτή και θέτει τα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά που της αποδίδονται ως αποδείξεις εξύφανσης μιας συνωμοσίας (Klein & Van Den Linden, 2015), γεγονός που βοήθησε τον διωγμό, και καταληκτικά, την «τελική λύση».

Εκτός από τον ακραία διχαστικό λόγο που μπορεί να αρθρωθεί από τους κύκλους της συνωμοσιολογίας, η μανιχαϊστική λογική συχνά εκφράζεται και από το αντίπαλο στρατόπεδο. Δεν είναι λίγες οι φορές, κυρίως στην πολιτική, που οι διαφωνίες και η κριτική αντιμετωπίζονται ως ευτελή ψέματα και όσοι εκφράζουν αμφιβολίες εξομοιώνονται με τις πιο ακραίες εκφράσεις της συνωμοσιολογίας (Cassam, 2019). Με αυτό τον τρόπο ο λόγος περί συνωμοσιολογίας λαμβάνει άλλο βάρος και εργαλειοποιείται ως προς την γελοιοποίηση και την εξίσωση όσων απόψεων ξεφεύγουν από τις επίσημες ερμηνείες. Σε αυτό το σημείο αναδεικνύεται, εκ νέου, η σημασία του ορισμού του Keeley (1999), διότι τονίζει την ανάγκη διερεύνησης της κάθε εικασίας μεμονωμένα, αποφεύγοντας να κατατάξει κάθε απόκλιση από το κοινώς παραδεκτό στην κατηγορία των «παρανοϊκών αφηγήσεων», οι οποίες βρίσκουν υπαίτιους του κακού σε κάθε τυχαίο σημείο.

Η συνωμοσιολογία των προηγούμενων αιώνων έθετε τους εχθρούς πολύ μακριά από την καθημερινή σφαίρα (Aupers, 2012), με την «κοινωνική» στροφή της να σημειώνεται τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα και κατά τον 21^ο. Με αυτή συμπορεύεται η αντί-επιστήμη, η οποία έχει στον πυρήνα της την καταγγελία των ελίτ, του συστήματος, των επικυρίαρχων ομάδων, ενώ μελέτες έχουν υποδείξει ότι η πίστη σε θεωρίες συνωμοσίας συνδέεται με τη δικαιολόγηση του συστήματος (Jolley & Douglas, 2017), καθώς η σημασία του ως μία κεφαλαιώδης σταθερά σε έναν κόσμο που αλλάζει λειτουργεί ως καταφύγιο, ως εγγύηση της «οργανικής κοινωνίας» (Girardet, 1986 στο Taguieff, 2007/2015), παρέχοντας μία αίσθηση ελέγχου. Η αίσθηση ελέγχου πάνω στο περιβάλλον είναι μία από τις βασικότερες ψυχολογικές ανάγκες και ίσως η πρώτη που πλήττεται από τις ασαφείς συνθήκες που προκαλεί μία κρίση (Van Prooijen & Ackner, 2015· Whitson, Galinsky & Kay 2015). Η

ψευδοεπιστήμη, αντίστοιχα, ανθεί πάνω στον επιστημονικό αναλφαβητισμό μεγάλου μέρους του πληθυσμού. Η κατανόηση φαινομένων που έχουν προκύψει από έρευνα απαιτεί συγκεκριμένες γνώσεις τις οποίες μία πολύ μικρή μερίδα ατόμων κατέχει, καθιστώντας την εξειδικευμένη γλώσσα και την ορολογία απροσπέλαστες. Έτσι, το ευρύ κοινό αρκείται σε ένα αναμύσημα της εκλαϊκευμένης επιστήμης, όπου οι ειδικοί θεωρούνται αυθεντίες και προωθούν την μονομερή επικοινωνία δυσνόητων εννοιών (Myers, 2003). Αξίζει να ληφθεί υπόψη και το έργο του Peters (2012) πάνω στη διάδοση της επιστήμης μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, με τα ευρήματα να δείχνουν ότι, παρά τον συνεχιζόμενο δομικό επανασχηματισμό της δημόσιας επικοινωνίας, χάρη στην εξάπλωση του διαδικτύου, οι επιστήμονες φαίνεται να διατηρούν παρόμοιες στάσεις και τεχνικές επικοινωνίας των γνώσεων τους με μη-ειδικούς με εκείνες που είχαν σημειωθεί τη δεκαετία του 1980. Η απόσταση μεταξύ αυθεντιών και πλήθους δεν δείχνει να αμβλύνεται, και πάνω σε αυτό το χάσμα οι ψευδοεπιστήμες παρέχουν απλούστερες ερμηνείες, μία αίσθηση σκοπού και ευκαιρίες για εμφύσηση ενός πνευματικού υπόβαθρου (Kaptchuk & Eisenberg, 1998).

Οι θεωρίες συνωμοσίας ως φήμες: σύγκλιση και απόκλιση

Η ψευδοεπιστήμη και το αντί-επιστημονικό κίνημα έχουν τις ρίζες τους στην συνωμοσιολογία και βασίζουν τη ρητορική τους σε μία μορφή επικοινωνίας που έχει απασχολήσει κατά καιρούς την κοινωνική ψυχολογία. Ο λόγος για τις φήμες, οι οποίες αποτελούν βασικό κομμάτι της ανθρώπινης επικοινωνίας και αναπόσπαστο στοιχείο της δόμησης σχέσεων. Ως απαρχή του επιστημονικού ενδιαφέροντος για τις φήμες μπορεί να οριστεί η περιβόητη φάρσα της ραδιοφωνικής εκπομπής “The War of the Worlds”, της ραδιοφωνικής μεταφοράς ενός μυθιστορήματος επιστημονικής φαντασίας με πρωταγωνιστή τον Orson Welles. Η «αναγγελία» μίας επίθεσης εξωγήινων εναντίων των ΗΠΑ παρερμηνεύτηκε και αναμεταδόθηκε με ταχείς ρυθμούς σε όλη την χώρα, προκαλώντας τον πανικό. Τα χρόνια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου που ακολούθησαν σημαδεύτηκαν από την εξάπλωση φημών και οδήγησαν στη δημιουργία «Κλινικών Φημών», οι οποίες τροφοδοτούσαν τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ με τις πιο δημοφιλείς φήμες ανά την χώρα. Η μεγάλη κινητοποίηση που προκαλούσε η διασπορά ανυπόστατων φημών ενέπνευσε το - κλασικό πλέον- βιβλίο των Allport και Postman, «Η Ψυχολογία των Φημών» (1947), όπου μελετήθηκε η μετάδοση των φημών και η μορφή την οποία λαμβάνει το περιεχόμενο που μεταδίδεται στην τελική του μεταφορά. Η πειραματική μέθοδος που

εισηγήθηκαν ήταν ιδιαίτερα καινοτόμα, όπως και η τελική διατύπωση της θεωρίας των φημών, σύμφωνα με την οποία η σημασία μίας φήμης για τα άτομα και η ασάφεια που προκύπτει από τα υπάρχοντα δεδομένα επηρεάζουν τη διάδοση της φήμης (Allport & Postman, 1947). Τέλος, οι πιο πρόσφατες έρευνες των Bordia και DiFonzo (2004) παρουσίασαν τη φημολογία ως μορφή κοινωνικής νόησης και πιο συγκεκριμένα, ως μορφή συλλογικής επεξεργασίας μίας ερμηνείας, η οποία έχει ως στόχο την ανανέωση του κοινωνικού γίνεσθαι.

Η σύγχυση των φημών και των θεωριών συνωμοσίας είναι συχνή, συνεπώς και πρέπει να γίνει σαφής η διαφορά των δύο εννοιών. Οι θεωρίες συνωμοσίας είναι εξηγητικά σχήματα που παρέχουν ερμηνείες, αποδίδοντας την πρόθεση πρόκλησης καταστροφής σε άτομα που δρουν παρασκηνιακά. Οι φήμες δεν εμπεριέχουν ούτε μυστική δράση, ούτε την πρόθεση για επιβουλή: είναι ανεπιβεβαίωτες υποθέσεις που έχουν ως στόχο την παροχή πληροφοριών για καίρια ζητήματα, τα οποία αποτελούν κίνδυνο ή πιθανή απειλή για τον πληθυσμό (Bordia & DiFonzo, 2004). Η φημολογία λειτουργεί, όπως και η συνωμοσιολογία: επεξηγηματικά, παρέχοντας ένα πεδίο οικοδόμησης της επεξήγησης ενός αγνώστου και περίπλοκου φαινομένου. Ωστόσο, η συνωμοσιολογία έχει και νοηματοδοτική λειτουργία, κάτι στο οποίο υπολείπεται το φαινόμενο των φημών. Συνεπώς, οι δύο έννοιες δεν ταυτίζονται, όμως οι φήμες μπορούν να λειτουργήσουν εργαλειακά για την προώθηση και επιβεβαίωση του τρόπου σκέψης των συνωμοσιολογικών αφηγήσεων. Στο πλαίσιο της αντί-επιστήμης, μία δυσνόητη -λόγω αντικειμένου- κατάσταση μπορεί να βασιστεί στο θεωρητικό πλαίσιο που παρέχει μία θεωρία συνωμοσίας και η δεύτερη να ενισχύεται από φήμες που κυκλοφορούν εντός της κοινωνίας και λειτουργούν αθροιστικά, προσθέτοντας πόντους αξιοπιστίας στην αφήγηση. Για παράδειγμα, η θεωρία ότι τα εμβόλια προκαλούν αυτισμό εμπεριέχει το γενικότερο πλαίσιο του «ένοχου» ρόλου της ιατρικής, πάνω στο οποίο οικοδομούνταιπίστεις, ενώ φήμες σχετικά με νέες μελέτες που επιβεβαιώνουν την εικασία μπορούν να προσθέσουν στοιχεία στο υπάρχον θεωρητικό σώμα. Μία αναπλαισίωση τέτοιου είδους γνώσης μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας συγκρότησης νέων ομάδων, αλλά να οδηγήσει και σε δράση, συλλογική και βίαιη (Campion-Vincent, 2005).

Αντί-επιστήμη και διαδίκτυο

Παρά την κριτική απέναντί τους, οι αντί-επιστημονικές πεποιθήσεις αυξάνονται και διασπείρονται σε όλο και περισσότερα περιβάλλοντα. Η αντίθεση

στις επιστημονικά αποδεδειγμένες θέσεις δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο. Με ελάχιστη προσπάθεια είναι εφικτή η ανάκληση ονομάτων γνωστών επιστημόνων και φιλοσόφων που κυνηγήθηκαν, τόσο οι ίδιοι όσο και οι ιδέες τους. Οι λόγοι της δυσπιστίας των ιερέων του Μεσαίωνα, όμως, δε μπορούν να συγκριθούν με εκείνους ενός ατόμου που ζει στον 21ο αιώνα και έχει γνωρίσει τα οφέλη της "δαιμονικής" τεχνολογίας. Συνεπώς, το ερώτημα του "γιατί" η σύγχρονη εποχή της απεριόριστης πληροφορίας μαστίζεται από την αντί-επιστήμη και την ψευδοεπιστήμη είναι κάτι παραπάνω από εύλογο και δεν εξηγείται αποκλειστικά από το «ψηφιακό χάσμα» (Srinuan & Bohlin, 2011).

Παρά το γεγονός ότι το διαδίκτυο είναι αχανές, οι χρήστες φαίνεται να περιορίζουν τις προσλαμβάνουσες τους, παρά να αναζητούν την πολυφωνία (Ganda, 2014). Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κάτι τέτοιο γίνεται μέσα από την συμμετοχή σε ομάδες (groups) και την παρακολούθηση αναρτήσεων σελίδων και ατόμων, διάσημων ή εκείνων που ανήκουν σε έναν «φιλικό» κύκλο. Από τη στιγμή που οι χρήστες διαμορφώνουν το περιεχόμενο που παρακολουθούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, επιλέγουν ό,τι άπτεται των ενδιαφερόντων τους και πηγές που ταιριάζουν με τις πεποιθήσεις τους (filter bubble) (Pariser, 2011). Με αυτό τον τρόπο, τα εξατομικευμένα νέα μέσα λειτουργούν ως «αντιχεία» (echo chambers) (Garimella et al., 2018) και σαν πεδία έκφρασης των απόψεων που τα άτομα διστάζουν να εκφράσουν στην καθημερινή ζωή (Davis, 2012).

Το πεδίο των επιστημών έλκει το ενδιαφέρον των ανθρώπων, συνεπώς και το διαδίκτυο λειτουργεί ως μέσο ενημέρωσης και απόκτησης γνώσης. Η ανυπολόγιστη συνεισφορά του ανοίγματος στην πληροφορία που παρέχει το διαδίκτυο δεν υποτιμάται σε καμία περίπτωση. Ο σημαίνων ρόλος των μέσων μαζικής επικοινωνίας στην επικοινωνία της επιστήμης στο κοινό είχε τονιστεί αρκετές δεκαετίες πριν, με το παράδειγμα του Goffman (1959), ώστε να καταστήσει την επιστήμη προσιτή σε αυτούς που δεν έχουν «πρόσβαση στα παρασκήνια», να ξεχωρίζει. Η πρόσβαση στη νέα τεχνολογία και στον πληροφοριακό πλούτο λειτουργεί θετικά ως προς την αύξηση του κοινωνικού αλφαριθμητισμού σε υποβαθμισμένες κοινότητες (Campion-Vincent, 2005) και αρνητικά, όταν οι λήπτες παρανοούν τη γνώση που λαμβάνουν. Η εκλαΐκευση της επιστήμης δεν είναι πάντα επιτυχημένη (Massarani & Moreira, 2004) και ο ελιτιστικός λόγος συχνά δεν είναι ούτε προσιτός, ούτε κατανοητός για τους μη-ειδικούς. Ήδη από το 2001, διαφορετικές, μεταξύ τους, ομάδες παρουσίαζαν αυξανόμενη εμπιστοσύνη στο διαδίκτυο ως πηγή πληροφόρησης σχετικά με ιατρικά

και τεχνολογικά θέματα (Lacroix, 2001· McMullan, 2006), ενώ νεότερες μελέτες δείχνουν ότι το 60% των Ελλήνων κάνει αυτοδιάγνωση για ιατρικά θέματα μέσω του διαδικτύου (Δουκίδης, Φραϊδάκη & Γαβαλάς, 2019).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ζητήματα επιστημονικής φύσεως φαίνεται να απασχολούν μία μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, παγκοσμίως αλλά και στην Ελλάδα, με τους χρήστες του διαδικτύου να αναζητούν μεν παρόμοια θέματα, αμφισβητώντας, δε, την αξιοπιστία των πηγών (Δουκίδης, Φραϊδάκη & Γαβαλάς, 2019· Hendriks, Friederike & Kienhues, 2016). Η έλλειψη επίσημων πηγών, η επιτηδευμένη και εξειδικευμένη γλώσσα και η καθυστέρηση στην επιβεβαίωση ή διάψευση φημών που κυκλοφορούν διαδικτυακά αυξάνουν την αίσθηση αβεβαιότητας των ατόμων, οδηγώντας σε αναζήτηση απαντήσεων, που συχνά καταλήγουν σε ψευδείς πληροφορίες και παρανοήσεις (Apitz et al., 2017).

Τα «δόγματα» της «μετά-αλήθειας» και της «πνευματικής ηγεμονίας» (intellectual hegemony) έχουν συμβάλλει τα μέγιστα στην αμφισβήτηση επίσημων πηγών και στην σχετικοποίηση της γνώσης, εκθειάζοντας την αποκλειστική και «αληθινή» ενημέρωση και προωθώντας τις εναλλακτικές προσεγγίσεις έναντι των «ελίτ των επιστημών» (Peters, 2012). Οι φωνές αντιλογίας συσπειρώνονται ευκολότερα απ' ότι παλαιότερα και δημιουργούν διαδικτυακές κοινότητες, όπου επικοινωνούν και οικοδομούν από κοινού τα επιχειρήματα τους για την μη-συμβατική αντιπρόταση στην κατεστημένη επιστήμη.

Κοινωνικές αναπαραστάσεις για τις θεωρίες συνωμοσίας: πώς η αντί-επιστήμη γίνεται κοινός νους

Η θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων ξεκίνησε από τον Serge Moscovici όμως οι απαρχές της εντοπίζονται στη θεωρία του Γάλλου κοινωνιολόγου Emile Durkheim, ο οποίος διακρίνει τις αναπαραστάσεις σε ατομικές και σε συλλογικές (1898). Το έργο του Durkheim αποτέλεσε πρόσφορο έδαφος για την θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων, την οποία ανέπτυξε ο Moscovici (1961/2008) στη μελέτη «*Η ψυχανάλυση: η εικόνα και το κοινό της*».

Η μετατροπή της επιστήμης σε κοινό νο

Εξαρχής σε εκείνη την θεμελιώδη έρευνα μελετήθηκε η διάχυση μίας επιστημονικής θεωρίας στον κοινό νο και η μετατροπή ενός εξεζητημένου και

δύσκολα προσβάσιμου θέματος σε μέρος της κοινωνικής πραγματικότητας· εν προκειμένω, μελετήθηκε η έννοια της ψυχανάλυσης μέσα στη γαλλική κοινωνία (Moscovici, 1961/2008). Οι βάσεις που τέθηκαν τότε, όσον αφορά την εισχώρηση θεωριών στην καθημερινότητα και στον λόγο των ατόμων, και ειδικότερα των μη ειδικών, ενδυναμώθηκαν και από άλλους ερευνητές, μετατρέποντας την θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων στην καταλληλότερη για την κατανόηση τόσο των κοινωνικών όσο και των θετικών επιστημών (Wolpert, 1992).

Οι επιστημονικές θεωρίες δεν είναι στατικές στον χρόνο, αλλά αναπτύσσονται συνεχώς, παράλληλα με τις αναθεωρήσεις και τις νεότερες ενδείξεις. Αντίστοιχα εξελίσσονται και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις, οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την σύγχρονη πραγματικότητα, τα ιστορικά γεγονότα και το κοινωνικό γίγνεσθαι, και δίνουν τη δυνατότητα θέασης ενός φαινομένου μέσα στην ιστορική ολότητα στην οποία αναπτύσσεται (Μαντόγλου, 2013). Η εξειδικευμένη γνώση είναι ένα απαιτητικό αντικείμενο σε γνωστικό επίπεδο, το οποίο πρέπει να ενταχθεί στον υπάρχοντα νοητικό ιστό, υπό τις τρέχουσες συνθήκες. Αρχικά, μέσω της αντικειμενοποίησης, μία αφηρημένη έννοια συγκεκριμενοποιείται και αποκτά ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά, τα οποία σχηματίζονται από τις γνώσεις που έχουν τα άτομα για το αντικείμενο, αποκόπτοντας τες από το αρχικό τους πλαίσιο προκειμένου να λειτουργήσουν δομικά στη νέα αναπαράσταση (Jodelet, 1984). Τα αποπλαισιωμένα και αποσπασματικά στοιχεία συγκροτούν το εικονικό (ή απεικονιστικό) σχήμα, παρέχοντας σταθερότητα και συνοχή στη βάση της αναπαράστασης (Abric, 1993) και στην τελική φάση της αντικειμενοποίησης, φυσικοποιείται, αφού βρίσκει αντιστοιχία στον πραγματικό κόσμο και αποκτά στέρεη μορφή μέσα στην πραγματικότητα (Jodelet, 1984).

Συνεπώς, η πρόσληψη των γνώσεων εξαρτάται άμεσα από την κοινωνική θέση, την ταυτότητα και την πρόσβαση των ατόμων στην πληροφορία. Ο Moscovici (1961/2008) μελέτησε τη διείσδυση της ψυχανάλυσης σε διάφορες ομάδες της γαλλικής κοινωνίας, θέτοντας τις βάσεις για την παρατήρηση της ενσωμάτωσης θεωριών και επιστημονικών θεμάτων στον κοινό νοο. Σε αυτό το σημείο έρχεται η δεύτερη διαδικασία σχηματισμού των κοινωνικών αναπαραστάσεων, η επικέντρωση (ή αγκυροβόληση), όπου ένα αντικείμενο και η αναπαράσταση που το συνοδεύει εφαρμόζουν σε ένα υπάρχον γνωστικό σύμπαν, σε ένα οικείο δίκτυο ή σε ένα σύστημα κατηγοριών, βρίσκοντας μία λειτουργική θέση (Hewstone, 2011).

Η νέα έννοια εντάσσεται σε ένα σύστημα αναφοράς και αναπτύσσει συνδέσμους με ήδη γνωστές έννοιες για να γίνει ευκολότερα κατανοητή. Στην παρούσα περίπτωση, η διαδικασία της επικέντρωσης λειτουργεί ως μεσολάβηση ανάμεσα στην επιστήμη και τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που δημιουργούν τα άτομα για αυτή. Η οργάνωση και οι κοινωνικές πρακτικές της τεχνολογίας και της επιστήμης είναι δυσνόητες για πολλούς, οπότε η εκ νέου νοηματοδότηση και η επαναπροσαρμογή τους στις υπάρχουσες νοητικές κατασκευές τους τις φέρνει πιο κοντά στον κοινό νου, καθιστώντας τις, μάλιστα, χρηστικές (Μαντόγλου, 2013). Η συγκεκριμενοποίηση του ασαφούς κόσμου που εισάγουν οι νέες έννοιες είναι και αυτή που τις καθιστά πρακτικές και εφαρμόσιμες, αφού επιτελούν τρεις θεμελιώδεις λειτουργίες: ενσωματώνουν τα νέα χαρακτηριστικά στο υπάρχον γνωστικό πεδίο - συχνά διαταράσσοντας τη σταθερότητα του παλιού συστήματος σκέψης, ερμηνεύουν το περιβάλλον υπό νέο πρίσμα και καθορίζοντας νέες αξίες, στάσεις και τρόπους συμπεριφοράς (Χρηστάκης, 2016).

Όσον αφορά το πεδίο της επιστήμης, έχει αναπτυχθεί η άποψη ότι η επιστημονική και η μη-επιστημονική γνώση αντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικά μοτίβα σκέψης αλλά και πολιτισμού. Το επιδραστικό έργο του Snow (1963) πραγματεύτηκε τη σύγκρουση δύο κόσμων υπό το πρίσμα της σύγκρισης των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών και των τεχνολογικών και φυσικών επιστημών, εκκινώντας μία συζήτηση σχετικά με το αν η επιστήμη συγκροτείται ιστορικά ως πολιτισμικός χώρος με συγκεκριμένες πρακτικές (Van Dijck, 2003). Οι διαδικασίες επιπολιτισμού μπορούν να παραλληλιστούν με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, οι οποίες είναι προσπάθειες από μέρους των ατόμων να κατανοήσουν τον κόσμο που τα περιβάλλει και αυτό συνήθως επιτυγχάνεται με τον παραλληλισμό μίας άγνωστης έννοιας με μία οικεία (Moscovici, 2013/2017). Σε αυτό το σημείο εντοπίζεται και ο λόγος που οι αναπαραστάσεις δεν είναι ατομικές, αλλά κοινωνικές: οι νοητικοί σχηματισμοί αποτελούν μία κοινή πραγματικότητα που διαμοιράζεται κοινωνικά, επηρεάζοντας την ατομική συμπεριφορά όσων τους ασπάζονται (Jaspars & Fraser, 1984).

Ο κοινός νους ως επιστήμη

Η δημόσια εικόνα των επιστημονικών πεδίων αποτελείται από πολλές, παρανοήσεις, αφού οι ειδήμονες συχνά παρουσιάζονται ως καρικατούρες. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που το στερεότυπο του «τρελού επιστήμονα» νομιμοποιείται,

μεγαλώνοντας την απόσταση ανάμεσα στους έχοντες και τους μη έχοντες πρόσβαση στη γνώση, όπως και την πεποίθηση του «επιστημονικού ελιτισμού» (Brockman, 1995). Κατά τον Abric (1994), η γνώση λειτουργεί ως μέσο διαμόρφωση μίας συνεκτικής πραγματικότητας αλλά και αιτιολογικά. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για τις επιστήμες συχνά οικοδομούνται πάνω σε ελλιπή δεδομένα, ήδη από το στάδιο της αντικειμενοποίησης, όπου το άτομο βασίζει το απεικονιστικό σχήμα σε συγκεκριμένες γνώσεις, συνεπώς και η περαιτέρω συγκρότηση της αναπαράστασης δομείται πάνω στη διάσπαση αυτών των πληροφοριών (Moscovici, 1961/2008). Ο Moscovici (1987) συνεχίζει στο ίδιο πνεύμα, μιλώντας πιο συγκεκριμένα για τη «συνωμοσιολογική νοοτροπία», την οποία τοποθετεί στον πυρήνα ενός απεικονιστικού σχήματος που διακρίνεται από έναν διχαστικό τρόπο σκέψης και την πίστη σε βαθύτερες προθέσεις, πάνω στην οποία αναπτύσσονται πεποιθήσεις.

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις μετατρέπουν το αφηρημένο σε συγκεκριμένο, το άγνωστο σε οικείο και την αποσπασματική πληροφορία σε ένα δίκτυο εννοιών. Η διαδικασία της επικέντρωσης είναι συνεκτική και νοηματοδοτική, καθώς επιτελεί τη μεταφορά ενός δικτύου ιδεών από ένα πράγμα σε ένα άλλο, προκειμένου το άτομο να κατανοήσει ένα φαινόμενο (Moscovici, 2013/2017). Οι αναπαραστάσεις δεν γίνονται αποδεκτές εξαναγκαστικά, αλλά μέσω κοινής αποδοχής και συναίνεσης, προϋποθέτοντας μία επικοινωνία με το Άλλο. Αυτή η συναίνεση καθορίζει τις διαφορές στα κοινά σημαίνοντα, πάνω στα οποία αναπτύσσεται η κατασκευαστική ισχύ των αναπαραστάσεων, αναπλάθοντας τα δεδομένα και τις καταστάσεις με τέτοιο τρόπο, ώστε να ταιριάζουν στην ομάδα. Όπως συνάγεται, διαφορές στο νόημα και το περιεχόμενο δημιουργούν και έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο σκέψης, συνεπώς και διαφορετικές αρχές της λεγόμενης «κοινής λογικής». (Moscovici, 2013/2017).

Οι παρατηρήσεις του Moscovici έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον αν τις δούμε σε συνάρτηση με την αντιεπιστήμη, καθώς συγκροτείται μία μετά-επιστήμη με βάση κάποια στοιχεία -κυρίως αποκλίνοντα- της αναγνωρισμένης επιστήμης. Τα ίδια άτομα που λαμβάνουν τις πληροφορίες, τις επανακατασκευάζουν, για να τις καταστήσουν δομημένες γνωστικά και τις επικοινωνήσουν με επιτυχία. Η συχνή επικοινωνία και η συμπλήρωση των αναπαραστάσεων με νέα δεδομένα, ερμηνευμένα υπό ορισμένες αρχές, τις ενδυναμώνουν και τις αναβιβάζουν σε ένα ορθόδοξο σύστημα «κοινής λογικής», καθιστώντας τις απαραβίαστες και αδιαμφισβήτητες, κάτι σαν μία νέα ιδεολογία· ή επιστήμη.

Το απόφθεγμα «για να κάνεις νέες σκέψεις πρέπει να σπάσεις κόκκαλα στο κεφάλι σου» που αποδίδεται στον Jean-Paul Sartre μπορεί να αποτελέσει μία εύλογη μεταφορά για την διαδικασία αναμόρφωσης του υπάρχοντος νοητικού υλικού και την μετάβαση από την πιθανολογική στην επεξηγηματική σκέψη. Η ελλιπής πρόσβαση στην γνώση και η πίεση για την εξαγωγή συμπεράσματος που προκύπτει από την σημερινή κοινωνία μπορούν να δράσουν καταλυτικά ως προς την διαδικασία της επικέντρωσης και να στρέψουν το άτομο στην αναζήτηση της «αλήθειας» που είναι πιο κατανοητή και λειτουργική· μιας αλήθειας, η οποία είναι «ένας ευρηματικός συνδυασμός επιθυμίας και φαινομένου», σύμφωνα με τον Ambrose Bierce.

Ερευνητικά ερωτήματα

Από την παρούσα εργασία θα μπορούσαν να προκύψουν αρκετές προβληματικές, ωστόσο τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα είναι τρία. α) Ποιες είναι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που δημιουργούν για την επιστήμη και την αντί-επιστήμη οι Έλληνες χρήστες του Facebook που παρακολουθούν σελίδες αντί-επιστημονικού περιεχομένου και το λεκτικό ύφος με το οποίο αυτές εκφράζονται. Σε δεύτερη φάση, τίθεται το ερώτημα β) εάν μία θεωρία συνωμοσίας μπορεί να ακολουθήσει τις διαδικασίες μετάδοσης των φημών που περιέγραψαν οι Allport και Postman (1947) και γ) κατά πόσο τα στοιχεία που διατηρούνται μπορούν να συγκροτήσουν μία αυτόνομη και περιεκτική συνωμοσιολογική αφήγηση. Εν ολίγοις, το βασικό ερευνητικό ερώτημα είναι αν μία θεωρία συνωμοσίας καταλήξει, κατά τη μετάδοσή της, στα στοιχεία που την καθιστούν θελκτική, πειστική και ικανή να προσδώσει νόημα σε μία φαινομενικά συσκοτισμένη υπόθεση, όπως είναι η επιστήμη για τους μη-ειδικούς.

Μεθοδολογία

Η διερεύνηση του θέματος των κοινωνικών αναπαραστάσεων σχετικά με τις θεωρίες συνωμοσίας προσεγγίστηκε μέσα από δύο μελέτες. Η πρώτη είναι μία ανάλυση 100 άρθρων που χαρακτηρίζονται από ψευδοεπιστημονικά ή αντί-επιστημονικά θέματα και συνωμοσιολογικό λόγο μαζί με τα σχόλια που τα συνόδευαν στο Facebook. Η δεύτερη μελέτη είναι ένα πείραμα σειριακής

αναπαραγωγής που βασίστηκε στη μέθοδο του Bartlett (1932) και στα πειράματα των Allport και Postman για τη μετάδοση των φημών (1947), με βασική διαφορά ότι η εικόνα που προβαλλόταν στην κλασική εφαρμογή αντικαταστάθηκε από ένα κείμενο με συνωμοσιολογικά στοιχεία.

Μελέτη 1

Το πρώτο σκέλος αυτής της εργασίας αφορά την χαρτογράφηση και την ανασκόπηση των θεωριών συνωμοσίας που κυκλοφορούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην ελληνική γλώσσα και προέρχονται από ελληνικές πηγές, συνεπώς και απευθύνονται σε μέλη της ελληνικής κοινωνίας και τη διερεύνηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων των χρηστών για την αντί-επιστήμη. Από όλα τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που υπάρχουν στον παγκόσμιο ιστό επιλέχθηκε το Facebook για τους εξής λόγους: α) είναι το πιο δημοφιλές μέσο, με περισσότερους από 2.144.000.000 ενεργούς χρήστες παγκοσμίως (Facebook Q2, 2019) και περίπου 6.000.000 Έλληνες να το χρησιμοποιούν καθημερινά (O'Dea, 2019). Η εισχώρηση της πλατφόρμας στην καθημερινή ζωή είναι καθοριστικής σημασίας, αφού από κοινού με την ραγδαία ανάπτυξη του διαδικτύου και των νέων τεχνολογιών έχει επανακαθορίσει τις έννοιες της δημόσιας και της ιδιωτικής σφαίρας, γειτνιάζοντας με αυτό που ο Habermas (1973) χαρακτήρισε ως "τρίτο χώρο". β) Το εν λόγω μέσο δίνει την δυνατότητα παρακολούθησης περιεχομένου συγκεκριμένων σελίδων και επιτρέπει τον σχολιασμό και τις αναρτήσεις χωρίς κάποιον περιορισμό λέξεων ή χαρακτήρων (όπως συμβαίνει στο Twitter). γ) Επιπλέον, υπάρχει η δυνατότητα ο χρήστης να καθορίσει εάν η δημοσίευσή του θα είναι δημόσια (ανοιχτή σε όλους τους χρήστες της πλατφόρμας) ή ιδιωτική (όπου η ορατότητα της περιορίζεται μόνο στους «φίλους» του χρήστη).

Στο ελληνικό Facebook υπάρχει μία σειρά από σελίδες που δημοσιεύουν περιεχόμενο που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί συνωμοσιολογικό και αντί-επιστημονικό. Ο εντοπισμός τους έγινε μετά από αναζήτηση λέξεων-κλειδιών στο πεδίο αναζήτησης του μέσου κοινωνικής δικτύωσης. Αφού εντοπίστηκαν περίπου 20-25 σελίδες, οι οποίες είχαν δημοσιεύσει πρόσφατα απόψεις μέσα στα πλαίσια του αντί-επιστημονικού φάσματος, έγινε ένας πιο λεπτομερής έλεγχος του περιεχομένου που δημοσίευαν, προκειμένου να επιλεγούν οι σελίδες που είχαν μία εμφανέστερη

κλίση προς την ανάρτηση ανεπιβεβαίωτων ειδήσεων, την κοινοποίηση θεμάτων ψευδοεπιστήμης και μη τεκμηριωμένων εναλλακτικών πρακτικών. Για την διαλογή χρησιμοποιήθηκε το Popsters, ένα διαδικτυακό εργαλείο ανάλυσης περιεχομένου σελίδων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Το εργαλείο παρουσιάζει τις πιο δημοφιλείς αναρτήσεις κάθε σελίδας σε φθίνουσα σειρά, συνεπώς και οι σελίδες που είχαν στις κορυφαίες αναρτήσεις τους ένα σημαντικό ποσοστό συνωμοσιολογικών αναρτήσεων ήταν αυτές που τελικά επελέγησαν.

Με τον ίδιο τρόπο εντοπίστηκαν και τα προς ανάλυση άρθρα και τα σχόλια που τα συνοδεύουν. Για αρχή, ορίστηκαν πέντε μεγάλες κατηγορίες-επιστήμες που, σύμφωνα με τη βιβλιογραφική έρευνα, συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον των θιασωτών της αντί-επιστήμης: η ιατρική, η τεχνολογία, η μελέτη των φυσικών φαινομένων, η διατροφολογία και θέματα που αφορούν τη γεωγραφία και την αστρονομία. Κάθε μία από τις ευρείες κατηγορίες συμπληρώθηκε με 20 δημοσιεύσεις άρθρων σχετικά με το κάθε θέμα και τα σχόλια που τα συνόδευαν. Και σε αυτή την περίπτωση επιλέχθηκαν οι δημοσιεύσεις με τη μεγαλύτερη δημοτικότητα, τις περισσότερες κοινοποιήσεις και τα περισσότερα σχόλια, καθώς αυτές θεωρήθηκαν, εκ των πραγμάτων, από το κοινό ως πιο σημαντικές.

Ένας από τους λόγους αξιοποίησης του διαδικτύου και όχι του Τύπου για την επιλογή των κειμένων είναι η δυνατότητα έκφρασης, αφού ο καθένας μπορεί να δημοσιοποιήσει την άποψη του μέσα από κάποιο ιστολόγιο ή από τις προσωπικές του σελίδες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, χωρίς να έχει απαραίτητως κάποια πλεονεκτική θέση και πρόσβαση σε βήμα του δημοσίου λόγου. Επίσης, όπως διαφαίνεται από τα σχόλια που συνοδεύουν τις αναρτήσεις, οι δημοσιεύσεις γίνονται θέμα επεξεργασίας και συζήτησης, εγείρουν αντιδράσεις ή λαμβάνουν υποστήριξη από τους σχολιαστές και μέσω αυτών των συζητήσεων μπορούμε να παρατηρήσουμε μία κοινωνική αναπαράσταση στο στάδιο της εδραίωσης της.

Δεοντολογικά ζητήματα

Στα πλαίσια της έρευνας αντλήθηκαν δεδομένα και κείμενα που έχουν αναρτηθεί δημόσια, συνεπώς και δεν πραγματοποιήθηκε κάποιου είδους "αλίευση" ή απόσπαση ιδιωτικών πληροφοριών χωρίς την συγκατάθεση των εμπλεκομένων. Το ζήτημα της συλλογής δεδομένων στο διαδίκτυο- και ειδικά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης- έχει απασχολήσει αρκετούς ερευνητές τα τελευταία χρόνια, με

αποτέλεσμα να έχουν παρουσιαστεί διάφορες προσεγγίσεις στο ζήτημα της επιτρεπτότητας, της συγκέντρωσης και της διαχείρισης των αναρτήσεων των χρηστών. Από τη στιγμή που αυτό το κομμάτι της έρευνας έγινε χωρίς να υπάρχει αλληλεπίδραση με ανθρώπινα υποκείμενα, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αρχειακή έρευνα σε έναν τεράστιο όγκο πληροφοριών (Walters, 2002) και σύμφωνα με τον Sveningsson (2004) «οι πληροφορίες που είναι ορατές δημόσια, δεν απαιτούν κωδικό πρόσβασης και όρους χρήσης και το περιεχόμενό τους δεν είναι ευαίσθητο μπορούν να αξιοποιηθούν ερευνητικά» (σ.52).

Για τη διενέργεια της μελέτης αξιοποιήθηκαν μόνο ψηφιακά ίχνη που έχουν αναρτηθεί δημοσίως και εκούσια και κανενός είδους προσωπικά δεδομένα ή κομμάτια της ψηφιακής σκιάς που ο χρήστης θα παραχωρούσε χωρίς την σύμφωνη γνώμη του.

Μέθοδος

Για την ανάλυση χρησιμοποιήθηκε το ελεύθερο λογισμικό IRAMUTEQ. Τα άρθρα και τα σχόλια τοποθετήθηκαν σε πέντε corpus, ένα για κάθε επιστημονική κατηγορία και πραγματοποιήθηκε Ιεραρχική Αυτόματη Ταξινόμηση για κάθε κατηγορία ξεχωριστά. Κάθε σώμα κειμένου χωρίστηκε σε τάξεις λόγου, ανάλογα με την εμφάνιση και συνεμφάνιση των λέξεων και η κάθε τάξη αναλύθηκε διεξοδικά, με βάση τα τμήματα κειμένων που συγκροτούν οι συχνότερα εμφανιζόμενες λέξεις.

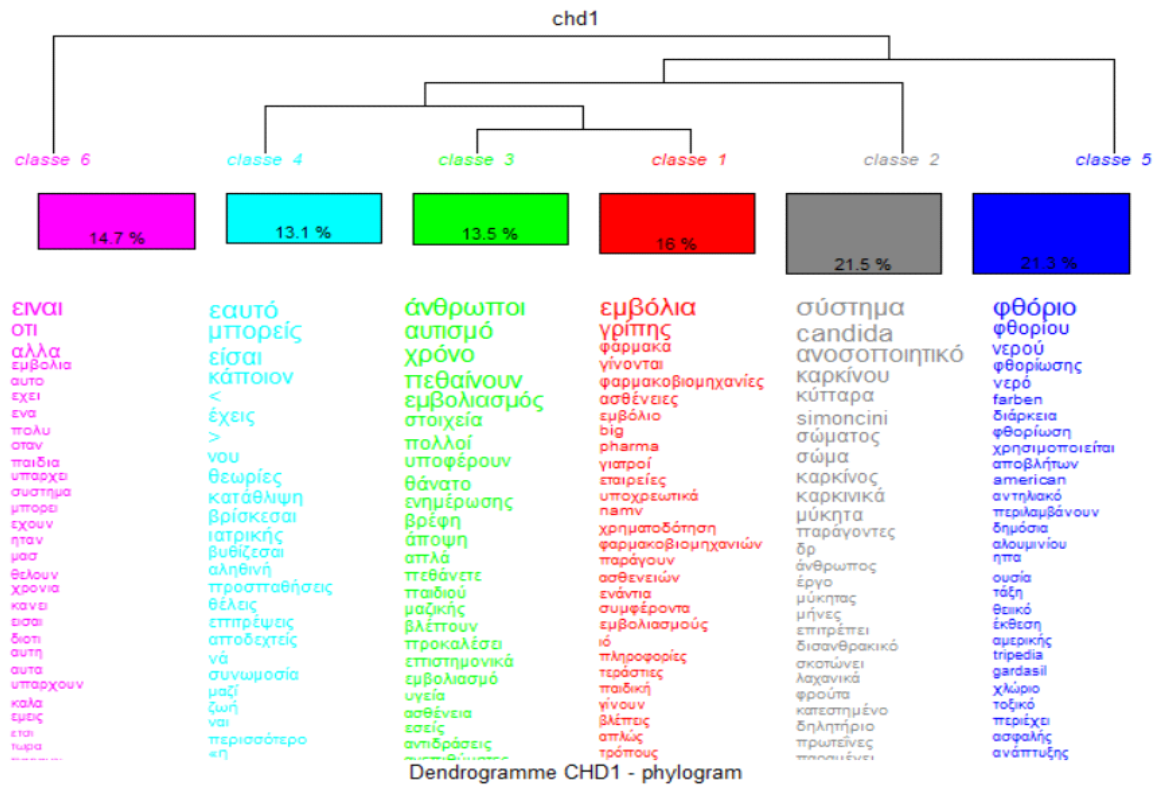
Αποτελέσματα

Πρώτη θεματική: θεωρίες συνωμοσίας με ιατρικά θέματα

Πίνακας 1: Στατιστικά της Ιεραρχικής Αυτόματης Ταξινόμησης της πρώτης θεματικής

Αριθμός κειμένων / number of texts: 20
Αριθμός τμημάτων κειμένου / Number of text segments: 661
Αριθμός μορφών/Number of forms: 7020
Αριθμός περιστατικών εμφάνισης/Number of occurrences: 23409
Αριθμός ενεργών μορφών/Number of active forms: 6596
Αριθμός λεκτικών συμπλεγμάτων: 6
Κατηγοριοποιημένα τμήματα/Segments classified: 512/661 (77.46%)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

Δενδρόγραμμα 1. Τάξεις και λέξεις με τη μεγαλύτερη εμφάνιση στην πρώτη θεματική

Πρώτη Τάξη: Η υγεία ως μέσο κερδοφορίας

Το 16% των κατηγοριοποιημένων τμημάτων λόγου συγκροτεί την πρώτη τάξη, η οποία συγκεντρώνει όρους που εμπλέκουν τη φαρμακευτική βιομηχανία και το ιδιωτικό κεφάλαιο στον χώρο της υγείας. Ενδεικτικά αναφέρονται οι λέξεις με τη μεγαλύτερη εμφάνιση: εμβόλια ($\chi^2=106.15$, $p<.0001$), γρίπης ($\chi^2=75.48$, $p<.0001$), φάρμακα ($\chi^2=40.29$, $p<.0001$), φαρμακοβιομηχανίες ($\chi^2=31.84$, $p<.0001$), ασθένειες ($\chi^2=31.78$, $p<.0001$), big pharma ($\chi^2=26.48$, $p<.0001$), εταιρείες ($\chi^2=23.44$, $p<.0001$), υποχρεωτικά ($\chi^2=21.14$, $p<.0001$) και χρηματοδότηση ($\chi^2=21.14$, $p<.0001$). Η απομόνωση αυτών των λέξεων και εννοιών είναι αρκετά αναμενόμενη, βάσει της αντιεπιστημονικής γραμματείας, που θεωρεί την επιδίωξη του κέρδους βασικό στόχο των επαγγελματιών υγείας και τον έλεγχο της διαθεσιμότητας και της προσβασιμότητας του πληθυσμού στα φάρμακα ως μέσα που οδηγούν στον παραπάνω σκοπό.

[...]το φαρμακευτικό καρτέλ big pharma δεν έχει καμιά πρόθεση να θεραπεύσει τον καρκίνο, όταν κάνει τεράστιες περιουσίες από τη θεραπεία των συμπτωμάτων, με φάρμακα που καταστρέφουν τα υγιή κύτταρα καθώς και με δηλητήρια που σκοτώνουν ανθρώπους, όπως είναι η χημειοθεραπεία.

Το παραπάνω απόσπασμα αποτελεί μία αντιπροσωπευτική περίοδο λόγου ολόκληρης της τάξης, εμπεριέχοντας τις περισσότερες λέξεις που συνεμφανίζονται. Ως "big pharma" ορίζονται οι μεγάλες φαρμακευτικές εταιρίες, το «τρένο χρήματος», στο οποίο γίνεται αναφορά παρακάτω. Αυτοί οι κολοσσοί είναι πάνω από όλα επιχειρήσεις, οπότε και ο χαρακτήρας τους είναι, εκ των πραγμάτων, κερδοσκοπικός. Η επιλογή του χώρου της υγείας ως πεδίο επαγγελματικής δραστηριότητας δεν ακουμπά σε κάποιο βαθύτερο ανθρωπιστικό ενδιαφέρον αλλά αποκλειστικά στην εκμετάλλευση της ευθραυστότητας της ανθρώπινης υγείας. Οι επαγγελματίες του χώρου και οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο έχουν κατηγορηθεί για την ανάλγητη εκμετάλλευση της «δυστυχίας του κόσμου» (*«είναι ένας ανήθικος τρόπος να κερδίσουν οι φαρμακευτικές εταιρίες σέ βάρος τής υγείας μας»*), για την αδιαφορία σχετικά με την ουσιαστική αρωγή στους παθόντες (*«δεν τους νοιάζει το καλό μας, μόνο το χρήμα»*), για την απόκρυψη τρόπων που θα μπορούσαν να ωφελήσουν το κοινό, αφού κάτι τέτοιο θα είχε ως συνέπεια την μείωση της παραγωγής φαρμάκων που αποφέρουν κέρδος (*«Στις ΗΠΑ έγινε πείραμα με το γανόδερμα, παρουσία κλασικών γιατρών και ομοιοπαθητικών, αλλά το αποτέλεσμα δεν ανακοινώθηκε γιατί δεν βόλεψε. Προτιμάμε τα φυσικά φάρμακα από τα καλούδια των πολυεθνικών»*), με τις πιο «ακραίες» φωνές να κάνουν λόγο ακόμα και για δημιουργία νέων ιών και ασθενειών προκειμένου να πουλήσουν καινούργιες πατέντες (*«μήπως απελευθέρωσαν μετάλλαξη του ιού για να προσβληθούν οι πάντες;»*).

Υψηλή συχνότητα εμφανίζουν και οι αναφορές στα εμβόλια, με την αμφισβήτηση της αναγκαιότητας και της αποτελεσματικότητας τους να απασχολεί μεγάλη μερίδα όσων σχολιάζουν.

Όλα γίνονται για το κέρδος, τα εμβόλια είναι άλλη μία υπερτιμημένη και επικίνδυνη εφεύρεση που ωφελεί μόνο τα ταμεία των φαρμακοβιομηχανιών και είναι γνωστό ότι οι θανατηφόρες μεταδοτικές ασθένειες εξαφανίζονται από τον πλανήτη, όχι λόγω των εμβολιασμών αλλά εξαιτίας της ανόδου του βιοτικού μας επιπέδου.

Ο συγγραφέας της παραπάνω φράσης παρακάμπει με μεγάλη ευκολία τη συνεισφορά των εμβολίων στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, παρουσιάζοντας τα εμβόλια ως υπερτιμημένη επιστημονική εφεύρεση που έχει κανονικοποιήσει την υπέρμετρη λήψη φαρμακευτικών ουσιών (Paul & Loer, 2019). Αρκετοί αντί-εμβολιαστές υποστηρίζουν ότι η μείωση των περιστατικών ιλαράς σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά τους πρώτους μαζικούς εμβολιασμούς είναι καθαρά

συμπτωματική. Το βασικό τους επιχείρημα έγκειται στην παράλληλη ανάπτυξη άλλων προληπτικών μέτρων, όπως είναι η βελτίωση της υγιεινής (Chou, 2016) και όχι η εξέλιξη στο φαρμακοϊατρικό κομμάτι.

Δεύτερη Τάξη: Η κρυμμένη αιτία των ασθενειών: ο καρκίνος σαν είδος μύκητα

Η δεύτερη τάξη αποτελείται από το 21.5% των κατηγοριοποιημένων μερών λόγου. Οι αναφορές στη θεωρία που θέλει τις καρκινικές παθήσεις να προκαλούνται από μύκητες είναι εξόφθαλμες, με λέξεις που σχετίζονται με την εν λόγω υπόθεση να κυριαρχούν στη συχνότητα εμφάνισης. Ενδεικτικά αναφέρονται: σύστημα ($\chi^2=53.89$, $p<.0001$), candida ($\chi^2=52.6$, $p<.0001$), ανοσοποιητικό ($\chi^2=49.61$, $p<.0001$), καρκίνου ($\chi^2=35.78$, $p<.0001$), κύτταρα ($\chi^2=35.2$, $p<.0001$), μύκητα ($\chi^2=25.91$, $p<.0001$). Μάλιστα, τα περισσότερα μέρη έρχονται από τα άρθρα 12 και 2, όπου αμφισβητείται η παραδοσιακή μέθοδος διάγνωσης και αντιμετώπισης των καρκινικών κυττάρων.

«Καρκινική ανάπτυξη είναι, στην πραγματικότητα, τα κύτταρα που παράγει το ίδιο το ανοσοποιητικό σύστημα στην προσπάθεια του να υπερασπιστεί το σώμα από την επίθεση του candida». Σε αυτό το τυπικό κομμάτι λόγου, ο καρκίνος προσεγγίζεται ως τρόπος άμυνας του ανοσοποιητικού συστήματος για την αντιμετώπιση του μύκητα candida, ο οποίος «επεκτείνεται και οικοδομεί «αποικίες» σε όργανα όταν αποδυναμώνεται το ανοσοποιητικό σύστημα». Η δεύτερη τάξη αναφέρεται σε αυτή τη θεωρία, όπου γίνεται ανάλυση των «πραγματικών αιτιών» πίσω από την εμφάνιση καρκίνου. Ως εισηγητής αυτής της προσέγγισης εμφανίζεται ο Tullio Simoncini, ο οποίος είναι «ογκολόγος, εξειδικευμένος στην αντιμετώπιση καρκινικών όγκων» και λέγεται ότι προσπάθησε να αποκαλύψει την αιτία της ασθένειας και κυνηγήθηκε ως «τσαρλατάνος».

Σε αυτή την τάξη εντοπίζεται ένας συνηθισμένος «βασικός σκοπός»: η κερδοφορία. Ειδικότερα, τίθεται υπό αμφισβήτηση η πρακτική των χημειοθεραπειών, «η αιχμή της κύριας γραμμής “θεραπείας” του καρκίνου, που δηλητηριάζει το θύμα». Υποστηρίζεται ότι, μετά τις αποκαλύψεις του Ιταλού γιατρού, η θεραπεία έπρεπε να επαναπροσδιοριστεί, αλλά ήταν αργά. «Το μήνυμα είχε σταλεί. Το ιατρικό κατεστημένο και όσοι το υπηρετούν δήλωσαν ότι οι ισχυρισμοί ήταν τρελοί και επικίνδυνοι». «Όταν κάποιος έξω από το φαρμακευτικό καρτέλ ανακαλύπτει έναν αποτελεσματικό τρόπο για την θεραπεία του καρκίνου, στοχοποιείται άμεσα από το ιατρικό κατεστημένο και τους κυβερνητικούς οργανισμούς». Η εναλλακτική μέθοδος παρουσιάζεται ως αποτελεσματική αλλά ταυτόχρονα εμπόδιο στις βλέψεις των

φαρμακευτικών βιομηχανιών, οι οποίες προωθούν τις, αμφίβολων αποτελεσμάτων, μεθόδους τους. *«Είναι ένα δηλητήριο που καταστρέφει το ίδιο το σύστημα που πρέπει να είναι υγιές και ισχυρό αν θέλουμε να θεραπεύσουμε τον καρκίνο».* *«Τι καταστρέφει το ανοσοποιητικό σύστημα πιο γρήγορα από τη χημειοθεραπεία; Το ανοσοποιητικό σύστημα είναι πλέον καταρρακωμένο. Η χημειοθεραπεία σκοτώνει τους ανθρώπους που υποτίθεται ότι προσπαθεί να θεραπεύσει».* Συνεπώς, οι αρνητικές επιδράσεις των χημειοθεραπειών αποσιωπώνται, παρά το γεγονός ότι δεν ωφελούν τους ασθενείς, επειδή είναι *«χρυσоруχέιο για τις φαρμακευτικές».*

Εκτός από την ιστορία του Simoncini γίνεται αναφορά και σε άλλες διαδεδομένες ιατρικές πρακτικές οι οποίες δεν βοηθούν στην αντιμετώπιση ενός προβλήματος κι όμως θεωρούνται απαραίτητες για την ιατρική περίθαλψη, όπως είναι ο εμβολιασμός και οι οδοντιατρικές απονευρώσεις. Για ποιο λόγο δεν αποκαλύπτεται η μη χρησιμότητα τους; Η πρώτη προσέγγιση θέλει το κέρδος να καθορίζει τις ιατρικές πρακτικές, ενώ η δεύτερη κάνει λόγο για άρνηση του «συστήματος» να παραδεχτεί το σφάλμα, αφού θα προκαλέσει διάρρηξη της πίστης των ανθρώπων σε αυτό (Hendriks, Kienhues & Bromme. 2016).

«Ο αριθμός των καρκινοπαθών σε όλο τον κόσμο έχει εκτοξευθεί στα ύψη και συνεχίζει. Υπάρχει ένας καλά υπολογισμένος πόλεμος για το ανθρώπινο ανοσοποιητικό σύστημα που εντατικοποιείται». Αυτή είναι και η τελευταία κατηγορία αναπαραστάσεων, που θέλει *«όλους εκείνους τους ενόχους να επιτίθενται σκόπιμα στο ανοσοποιητικό μας»*, ώστε να αυξηθεί η αγορά φαρμάκων, συνεπώς και το κέρδος, δημιουργώντας ένα αντιθετικό δίπολο: η ανθρώπινη ευημερία τοποθετείται απέναντι στις οικονομικές βλέψεις των μεγάλων εταιριών. Αυτή η κυκλική αντί-επιστημονική ερμηνεία αποδίδει και πάλι στην ιατρική το ρόλο του δολοπλόκου, που αποκρύπτει τις πραγματικές αιτίες των ασθενειών και την ανικανότητά της να τις αντιμετωπίσει.

Τρίτη Τάξη: Πρόκληση ασθενειών από τη σύγχρονη ιατρική

Η τρίτη τάξη εμφανίζει ομοιότητες με την πρώτη, καθώς διακρίνονται η μία από την άλλη στον τελευταίο διαχωρισμό. Το κοινό μοτίβο θεμάτων εντοπίζεται στην ιατρική πρακτική, με την τρίτη τάξη να θέτει διαφορετικό κίνητρο στις φαρμακοβιομηχανίες και το *«καρτέλ της ιατρικής»*. Εν ολίγοις, ενώ η πρώτη τάξη εισήγαγε την ιδέα ότι ορισμένες ιατρικές θεραπείες είναι περιττές και λειτουργούν προς όφελος μόνο όσων τις εμπορεύονται και όχι των ασθενών, ο λόγος που διακρίνεται στην τρίτη τάξη προσθέτει το στοιχείο της σκόπιμης πρόκλησης

ασθενειών και εισάγει για πρώτη φορά την γνωστή θεωρία περί σχεδίου «εξόντωσης» του πληθυσμού. Οι λέξεις με τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης είναι: άνθρωποι ($\chi^2=58.65$, $p<.0001$), αυτισμό ($\chi^2=54.43$, $p<.0001$), χρόνο ($\chi^2=51.43$, $p<.0001$), πεθαίνουν ($\chi^2=51.22$, $p<.0001$), εμβολιασμός ($\chi^2=44.68$, $p<.0001$), υποφέρουν ($\chi^2=32.42$, $p<.0001$), θάνατο ($\chi^2=32.42$, $p<.0001$).

Το online έντυπο “Biological Vaccines - Blood vaccines FDA” παραδέχεται στο ένθεμα ότι ο εμβολιασμός τους μπορεί να προκαλέσει αυτισμό ως μία από τις πολλές «ανεπιθύμητες αντιδράσεις». Ευάλωτα θύματα είναι τα βρέφη και οι ηλικιωμένοι. Πολύ περισσότεροι άνθρωποι πεθαίνουν κάθε χρόνο από ιατρικά λάθη, παρά από άλλα προβλήματα υγείας.

Παρατηρείται μία προσπάθεια υποβάθμισης του επιστημονικού ρόλου, και συγκεκριμένα του ιατρικού, παρουσιάζοντας την επιστήμη ως υπαίτια για την πρόκληση προβλημάτων υγείας και τους υπεύθυνους να αρνούνται να σώσουν ανθρώπινες ζωές. Στις δύο προηγούμενες τάξεις, η άρνηση παροχής μίας αποτελεσματικής θεραπείας αποδιδόταν σε κίνητρα αύξησης του πλούτου, ενώ εδώ υπάρχει μία ξεκάθαρη πρόθεση: η επιβουλή του κοινού καλού: «[...]αν ποτέ αποφασιστεί ότι πρέπει να αποκαλυφθούν πως με το να αφήνουν τους ανθρώπους να πεθαίνουν από καρκίνο θα επιβραδύνουν την αύξηση του πληθυσμού». «Αλλά δεν είναι κατά κύριο λόγο για τα χρήματα. Οι ευγονικές οικογένειες θέλουν οι άνθρωποι να υποφέρουν και να πεθαίνουν νωρίτερα. Είναι ένας τρόπος μαζικής σφαγής του πληθυσμού.» Τα μακάβρια θέματα και οι αντίστοιχοι περιεχομένου εικόνες τραβούν την προσοχή των ατόμων και ενισχύουν το ενδιαφέρον τους για ένα θέμα (Oosterwijk, 2017). Εδώ, ο θάνατος προσδίδει συναισθηματική φόρτιση και αντιμετωπίζεται ως μέσο, ως τρόπος μείωσης του πληθυσμού, αφήγημα που συνδέεται με τη διαδεδομένη συνωμοσιολογική ιδέα ότι ένας μικρός αριθμός ανθρώπων είναι πιο εύκολα διαχειρίσιμος, αποδίδοντας κάθε καταστροφικό συμβάν σε αυτούς που θέλουν «να μείνουμε λίγοι» (Marrs, 2014).

Μας έχουν αφαιρέσει την ελευθερία μας από τη μέρα που ξεκίνησαν την “προστασία του κοινού από την τρομοκρατία”. Όταν όλοι αυτοί οι άνθρωποι υποφέρουν και πεθαίνουν κάθε χρόνο από μία ασθένεια που οι οικογένειες τους και το φαρμακευτικό καρτέλ αρνούνται συστηματικά να θεραπεύσουν επειδή τους συμφέρει

Η παραπάνω περίοδος λόγου ουσιαστικά ενσωματώνει αρκετές από τις έννοιες που έχουμε διαπραγματευτεί μέχρι στιγμής. Το σύστημα δημιουργεί ή αφήνει ασθένειες να εξαπλωθούν προκειμένου να μειωθεί ο πληθυσμός· ένα από τα σχέδια που αποδίδονται διαχρονικά στη Νέα Τάξη Πραγμάτων, μία αφηρημένη έννοια κεφαλαιώδους σημασίας για το σύγχρονο συνωμοσιολογικό φαντασιακό (Taguieff,

2007/2015). Ο ρόλος της ιατρικής δεν είναι καθόλου ουδέτερος. Οι γιατροί αποκτούν υπεραξία, στα μάτια του θιασώτη της αντί-επιστήμης, είναι «μικροί θεοί» και γίνονται τα εκτελεστικά όργανα μυστικών ομάδων.

Τέταρτη Τάξη: Ο μύθος της ψυχικής ασθένειας: η σχετικοποίηση της υγείας

Το τελευταίο πράγμα που χρειάζεσαι και που μπορείς να ανεχτείς είναι κάποιον εξυπνάκια να σου λέει τι να κάνεις, να σου λέει να είσαι αισιόδοξος, να «βλέπεις τη φωτεινή πλευρά της ζωής». Δεν υπάρχει φωτεινή πλευρά, συνειδητοποίησε το και αποδέξου το

Αφοριστικό ή ακραία ρεαλιστικό, το παραπάνω απόσπασμα από την τέταρτη τάξη εισάγει το ζήτημα της σχετικότητας του τι εστί «κανονικό» και «ασθενές». Οι λέξεις εαυτό ($\chi^2=60.83$, $p<.0001$), μπορείς ($\chi^2=54.27$, $p<.0001$), είσαι ($\chi^2=53.31$, $p<.0001$), νου ($\chi^2=32.92$), κατάθλιψη ($\chi^2=26.78$, $p<.0001$), ιατρική ($\chi^2=26.31$, $p<.0001$), βυθίζεσαι ($\chi^2=20.03$, $p<.0001$), αποδεχτείς ($\chi^2=20.04$, $p<.0001$) και συνωμοσία ($\chi^2=19.88$, $p<.0001$). Εκ πρώτης όψεως η παραπομπή στο άρθρο 16, με τίτλο «ο μύθος της κατάθλιψης» είναι εμφανής. Η διάγνωση μίας ψυχικής διαταραχής παρουσιάζεται ως μία κατασκευή ώστε να «σε δελεάσουν να “φορέσεις” τα συμπτώματα καθώς και να τσιμπήσεις στην αναγκαιότητα μιας “θεραπείας”, με την οποία το σύστημα σε αποπλανά».

Η αντιδιαστολή των όρων «κανονικό» και «*άρρωστο*» τονίζει το μοτίβο που αναπαράγεται στους κόλπους των ψευδοεπιστημών, όπου το φυσικό θεωρείται και κανονικό, όπως είναι η κατάθλιψη. Από την στιγμή που προκύπτει από το ίδιο το σώμα του ατόμου, δεν είναι κάτι ανησυχητικό που πρέπει να θεραπευτεί, αλλά μία λειτουργία του οργανισμού την οποία πρέπει να αποδεχτεί. Υπό αυτό το πρίσμα, η σύγχρονη επιστήμη προβληματικοποιεί διεργασίες που διαταράσσουν την σταθερότητα των ανθρώπων, τους θέτουν εκτός του «κοινώς αποδεκτού» και τείνει να τους επιβάλλει υποχρεωτικές πρακτικές και νόρμες (*«δικαιούσαι να θέλεις να δραπετεύσεις από την ηλίθια πραγματικότητα που ζούμε ως κοινωνία»*). Η προσπάθεια του «συστήματος» να εξαλείψει τις αποκλίσεις περισσότερο βλάπτει παρά ωφελεί τους ανθρώπους (*«από το πουθενά έχεις ανθρώπους που είναι εντελώς αποσυντονισμένοι και μολυσμένοι από διάφορα χημικά κι έτσι πλέον έχεις κάποιον με χρόνια πάθηση»*). Ο προβληματισμός γύρω από την αντικειμενικότητα της επιστήμης είναι ένα αναπτυσσόμενο χώρο, κυρίως στο πεδίο των κριτικών προσεγγίσεων των επιστημών και φαίνεται να εγκολπώνεται και από τη συνωμοσιολογική νοοτροπία. Ο

σχετικισμός του τι είναι υγιές και τι όχι είναι ένας τρόπος σκέψης που μπορεί να γεννήσει την αμφισβήτηση των επίσημων ερμηνειών και να ανοίξει το δρόμο σε πεποιθήσεις όπως εκείνες που αναφέρθηκαν στις προηγούμενες τάξεις. Η ιατρική παρουσιάζεται κομφορμιστική και βαθιά συντηρητική, με *«καταλόγους συμπτωμάτων που μπορείς να εναρμονιστείς για να χωρέσεις στο κουτί που βάλανε μπροστά σου»*, ενώ οι εναλλακτικές πρακτικές είναι αντικομφορμιστικές και πιο ανεκτικές, αποδέχονται τις φυσιολογικές τάσεις και δεν προσπαθούν να επιβληθούν στους ανθρώπους (Bircher, 2005).

Αν και είναι μία από τις λίγες αντί-επιστημονικές πεποιθήσεις που αποδίδονται στον παραδοσιακά πιο φιλελεύθερο πολιτικό και κοινωνικό χώρο, η σχετικοποίηση της υγείας έχει σχέση με την άρνηση των επιστημών και την *«αποκάλυψη»* των συμφερόντων της ιατρικής βιομηχανίας. *«Αν ενταχθείς σε ψυχοθεραπεία για να θεραπεύσεις τον εαυτό σου, τον έχεις εξ ορισμού καταδικάσει»*: όπως στη δεύτερη τάξη η ιατρική παρουσιάζεται ως επιφανειακή ή ανώφελη πρακτική, έτσι και εδώ απορρίπτεται η μόνη εμπειρικά τεκμηριωμένη θεραπεία για ζητήματα ψυχικής υγείας. Το περιεχόμενο αυτής της τάξης αναφέρεται σε πιο αφηρημένες μετά-επιστημονικές ιδέες, ακόμα και επιστημολογικής φύσης (*«Η επιστήμη δεν είναι πολιτικώς ορθή. Στην επιστήμη δομείς μία υπόθεση, την εξετάζεις και στο τέλος είσαι ή σωστός ή λάθος»*), χωρίς να υπάρχουν αναφορές για προθέσεις και οργανωμένα σχέδια.

Πέμπτη Τάξη: «αργός θάνατος»: επικίνδυνες ουσίες μέσα σε καθημερινές πρακτικές

Η πέμπτη τάξη αποτελείται από το 21.29% των τμημάτων λόγου και είναι η δεύτερη μεγαλύτερη αυτής της ανάλυσης. Οι λέξεις με τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης είναι: «φθόριο» ($\chi^2=86.48$, $p<.0001$), «νερού» ($\chi^2=47.03$, $p<.0001$), «φθορίωσης» ($\chi^2=37.71$, $p<.0001$), διάρκεια ($\chi^2=24.98$, $p<.0001$), αποβλήτων ($\chi^2=22.45$), αντηλιακό ($\chi^2=18.67$, $p<.0001$), αλουμίνιο ($\chi^2=18.76$, $p<.0001$).

Το βασικό θέμα είναι η εφαρμογή της επιστήμης έξω από τα εργαστήρια, στην καθημερινή ζωή και οι κίνδυνοι που προκύπτουν για τον άνθρωπο. Εφαρμογές που έχουν δημιουργηθεί για τη βελτίωση της διαβίωσης των ανθρώπων φαίνεται να έχουν πολλές και αρνητικές συνέπειες, οι οποίες αποκρύπτονται εντέχνως.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

Το ισχυρό λόμπι της μαφίας του φθορίου έστειλε τον Charles Eliot Perkins στη Γερμανία για να αναλάβει τα μεγάλα χημικά εργοστάσια στη Γερμανία.

Η “ανακάλυψη” πως τάχα επωφελήθηκαν τα δόντια από το φθόριο πληρώθηκε από τον βιομηχανικό κλάδο.

Τα δύο αποσπάσματα αναφέρονται στη «*συνωμοσία του φθορίου*», την υπόθεση ότι το φθόριο είναι βλαπτικό, και όμως υπάρχει σε πολλά προϊόντα και πρακτικές που χρησιμοποιούμε, όπως είναι η οδοντιατρική φθορίωση, η χρήση οδοντόπαστας, η φθορίωση του νερού κ.α. «*Ο μύθος της πρόληψης της τερηδόνας που συνδέεται με το φθόριο προέρχεται από τις ΗΠΑ του 1939*». Τα οικονομικά συμφέροντα μεγάλων εταιριών λέγεται πως αποτέλεσαν καθοριστικό παράγοντα στην προώθηση φθοριούχων προϊόντων ως ευεργετικών, χωρίς κάτι τέτοιο να τεκμηριώνεται, τονίζοντας ότι «*τα χιλιάδες ψέματα απληστίας και εξαπάτησης των κυβερνήσεων που προσθέτουν φθόριο στο νερό συνεχίζονται, αφού επιμένουν ότι είναι ασφαλής και αναγκαία διαδικασία*» (Connett, Beck & Micklem, 2010). Αυτές οι πεποιθήσεις δεν περιορίζονται στην άρνηση των θετικών αποτελεσμάτων των εν λόγω πρακτικών, αλλά στην πιο προχωρημένη μορφή τους, καταγγέλλουν και την εμφάνιση βλαβών στην υγεία, οι οποίες αποσιωπώνται:

Η επιτροπή των δικηγόρων φθορίου είχε συνεννοηθεί με το Ομοσπονδιακό Εθνικό Ινστιτούτο Οδοντιατρική έρευνας το θάψιμο της σαραντάχρονης μελέτης kettering, η οποία έδειχνε ότι το φθόριο δηλητηρίαζε τους πνεύμονες και τους λεμφαδένες σε πειραματόζωα

[...]το φθόριο στο νερό μπορεί να οδηγήσει σε μείωση του δείκτη νοημοσύνης και σε έντονα συμπτώματα που μοιάζουν με αυτά της διαταραχής της προσοχής και υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ).

Αντίστοιχοι κίνδυνοι αποδίδονται και στη χρήση αντηλιακού, καθώς αναφέρεται ως «*πιθανώς καρκινογόνο όταν εκτίθεται σε ένα μείγμα ήλιου και χλωριωμένου νερού*». Τέτοιου είδους ανησυχίες βρίσκουν ανταπόκριση σε αρκετό κόσμο, κρίνοντας από την ποσότητα των σχολίων, καθώς είναι μία καθημερινή διαδικασία η οποία πραγματοποιείται για να αποφευχθούν άλλες απειλές. Τα «*μικρά και ακίνδυνα*» κομμάτια της επιστήμης που εισέρχονται στην κοινωνία ως βοηθητικά μοιάζουν να κρύβουν βλαβερές επιπτώσεις, συνεπώς και η επιστήμη, ακόμα και σε αυτές τις ελάχιστες προσπάθειες βελτίωσης της ζωής των πολιτών, αποτυγχάνει, κάνοντας περισσότερο κακό παρά καλό.

Έκτη Τάξη: Σχολιασμός - άρρητες θεωρίες για την σύγχρονη ιατρική (lay theories)

Η έκτη και τελευταία τάξη αποτελείται από το 13.17% των κατηγοριοποιημένων τμημάτων λόγου, με τις ενδεικτικότερες λέξεις να είναι οι εξής: είναι ($\chi^2=159.78$, $p<0.0001$), ότι ($\chi^2=121.16$, $p<0.0001$), εμβόλια ($\chi^2=53.52$, $p<0.0001$), έχει ($\chi^2=41.0$, $p<0.0001$), μπορεί ($\chi^2=32.63$, $p<0.0001$).

Λαμβάνοντας υπόψη το δενδρόγραμμα, διακρίνεται η εκ διαμέτρου αντίθεση αυτής της τάξης με τις υπόλοιπες πέντε. Βλέποντας συγκριτικά τις τάξεις καταλήξαμε στη διαπίστωση ότι ο λόγος που εκφράζεται αντιστοιχεί στα σχόλια χρηστών στα άρθρα, κρίνοντας από το λεξιλόγιο, το ύφος και την ορθογραφία. Οι άρρητες θεωρίες ορίζονται από την Dweck (1995) ως ένα πλαίσιο θεμελιωδών πίστεων, πάνω στις οποίες τοποθετούνται κρίσεις και συναισθήματα ως μέσα δόμησης μίας συνεκτικής πραγματικότητας. Οι άρρητες θεωρίες ονομάζονται έτσι επειδή οι αρχές πάνω στις οποίες υπάρχουν συχνά δεν γίνονται ρητές, ή ακόμα και συνειδητές, από τα ίδια τα άτομα· παρόλα αυτά, επηρεάζουν τα άτομα και την κοσμοθεωρία τους. Αν οι τάξεις που εντοπίστηκαν προηγουμένως αποτελούν όψεις των κοινωνικών αναπαραστάσεων για την επιστήμη, τα σχόλια των χρηστών μπορούν να ερμηνευτούν ως γενικότερα σχόλια πάνω σε ό,τι έχει ειπωθεί μέχρι στιγμής, δηλαδή σαν επικρότηση ή απόρριψη των αναπαραστάσεων .

εμβόλια στους προδότες, στους Εβραίους, σε εκείνους που θέλουν το κακό μας
αυτό δεν είναι το μόνο τυχαίο περιστατικό θανάτου ή μόνιμης βλάβης σε νεαρά άτομα που έχουν κάνει αυτό το εμβόλιο
να είστε καλά, κι εμείς δεν κάνουμε εμβόλια στα παιδιά μας και είναι μια χαρά!

Λίγες μόλις προτάσεις από την έκτη τάξη δημιουργούν ένα είδος ιδιότυπης άρρητης θεωρίας, η οποία βασίζεται στην άμεση έκφραση, στο απλό λόγο και στην στοχοποίηση των «ενόχων». Οι άρρητες θεωρίες συγκροτούν μία ξεχωριστή κατηγορία κοινωνικής σκέψης η οποία διέπεται κυρίως από φορτισμένο λόγο και έννοιες που αποτελούν κτήμα της κοινής λογικής, λιγότερο εξειδικευμένες, ένα «*αρχαϊκό στάδιο κατανόησης*» (Moscovici, 2015/2017) και όπως διαφαίνεται από την έντονη διαφοροποίηση τους από το υπόλοιπο σώμα κειμένων, ο λόγος εμφορείται από συναισθηματισμό, ενώ στα υπόλοιπα άρθρα υπάρχει μία προσπάθεια ανάπτυξης επιχειρημάτων.

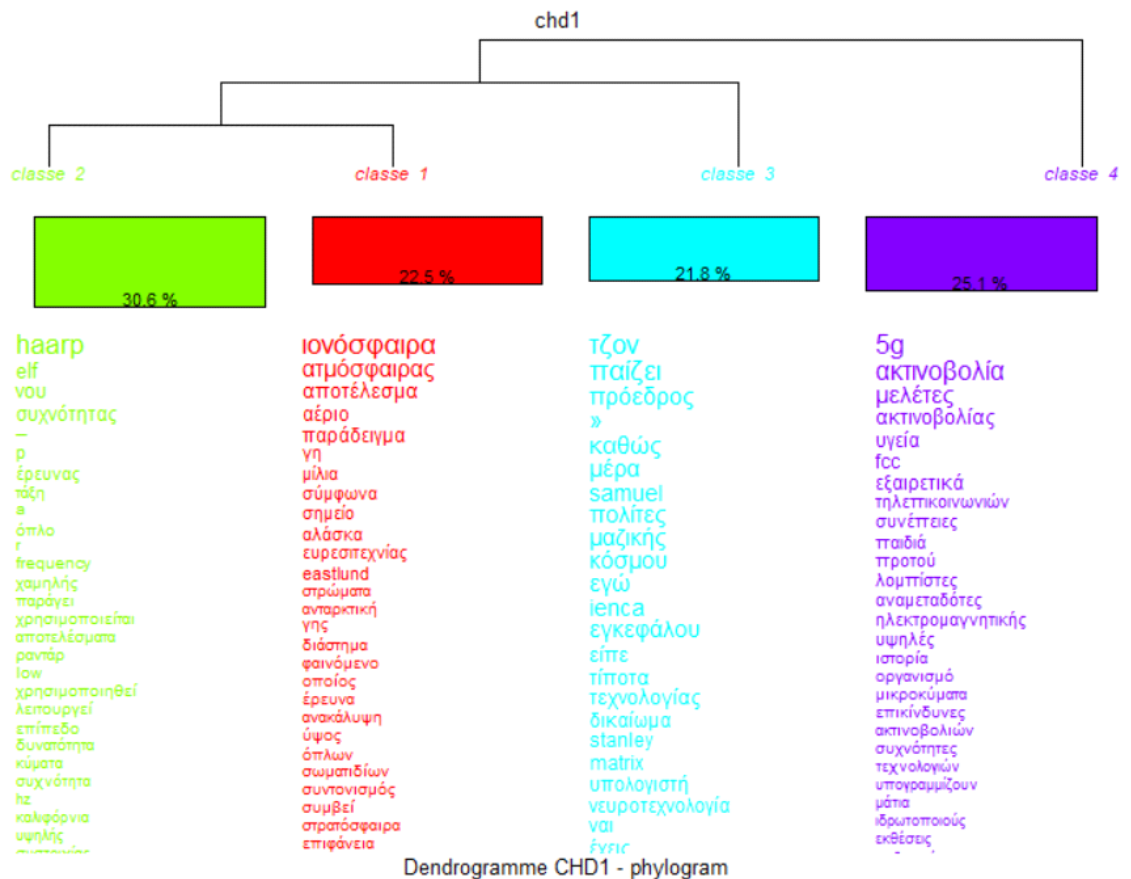
Συνολικά, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των ατόμων για ζητήματα υγείας παρουσιάζουν ποικιλία. Ο αρχικός διαχωρισμός είναι ανάμεσα στον απλοϊκό και τον επιστημονικοφανή λόγο, με τον πρώτο να πραγματεύεται συνοπτικά όλο το φάσμα των αναπαραστάσεων για τις αντί-επιστημονικές ιατρικές θεωρίες. Τα επιστημονικοφανή κομμάτια διακρίνονται στις μικρές καθημερινές πρακτικές που κρίνονται επικίνδυνες για τους ανθρώπους και στις πρακτικές που συνδέονται με θεσμούς και συστήματα, εν προκειμένω, το «ιατρικό κατεστημένο». Το σύστημα της περίθαλψης αναπαρίσταται ως ανίκανο να προστατέψει τους πολίτες, ενώ παρουσιάζεται και ως υπόρρητος μηχανισμός πρόκλησης περαιτέρω ζημιάς. Σαφής είναι και η διάκριση ψυχικής και σωματικής υγείας, με την πρώτη να θεωρείται ότι παγιδεύει τα άτομα σε μία δίπολη κατασκευή του υγιούς-ασθενούς προτύπου, με στόχο την εξάλειψη των «διαφορετικών». Η αναφορά στις αντί-επιστημονικές θεωρίες για την ιατρική δεν θα μπορούσε να μην περιλαμβάνει τον παράγοντα της πρόθεσης. Η ιατρική πρακτική παρουσιάζεται ως ένα σύνολο τεχνικών με απώτερο στόχο την επίτευξη κάποιου συμφέροντος, είτε αυτό είναι το οικονομικό, που εξασφαλίζεται μέσα από τις πωλήσεις φαρμακευτικών προϊόντων και ιατροφαρμακευτικών υπηρεσιών, είτε η πρόκληση ασθενειών για την εξυπηρέτηση πιο «σκοτεινών» σκοπών, όπως είναι η εκπλήρωση του σχεδίου για τη μείωση του πληθυσμού.

Δεύτερη θεματική: Θεωρίες συνωμοσίας στην τεχνολογία

Πίνακας 2: Στατιστικά της Ιεραρχικής Αυτόματης Ταξινόμησης της δεύτερης θεματικής

Αριθμός κειμένων / number of texts: 20
Αριθμός τμημάτων κειμένου / Number of text segments: 544
Αριθμός μορφών/Number of forms: 5300
Αριθμός περιστατικών εμφάνισης/Number of occurrences: 19371
Αριθμός ενεργών μορφών/Number of active forms: 4890
Αριθμός λεκτικών συμπλεγμάτων: 4
Κατηγοριοποιημένα τμήματα/Segments classified: 454/544 (83.46%)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

Δενδρόγραμμα 2. Τάξεις και λέξεις με τη μεγαλύτερη εμφάνιση στη δεύτερη θεματική

Πρώτη Τάξη: Τεχνολογίες παρέμβασης στη φύση

Η πρώτη τάξη αποτελείται από το 22.47% των κατηγοριοποιημένων τμημάτων λόγου, με τις ενδεικτικότερες λέξεις να είναι οι εξής: Ιονόσφαιρα ($\chi^2=59.46$, $p<0.0001$), ατμόσφαιρας ($\chi^2=40.27$, $p<0.0001$), αποτέλεσμα ($\chi^2=32.92$, $p<0.0001$), αέριο ($\chi^2=24.54$, $p<0.0001$), γη ($\chi^2=21.73$, $p<0.0001$), ευρεσιτεχνίας ($\chi^2=19.53$, $p<0.0001$).

Το περιεχόμενο της τάξης αναφέρεται με σαφήνεια στον έλεγχο της φύσης μέσω των νέων τεχνολογιών, θεωρία η οποία είναι πολύ διαδεδομένη στη σύγχρονη συνωμοσιολογία. Το φυσικό περιβάλλον είναι το πεδίο όπου δοκιμάζεται ελεύθερα η τεχνολογία, θέτοντας μας μέσα σε ένα τεράστιο «πειραματικό πεδίο». Η ατμόσφαιρα και η ιονόσφαιρα που αναφέρονται συχνότερα χρησιμοποιούνται για την εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων τα οποία λειτουργούν τόσο ως όπλα («αυτή η τεχνολογία θα μπορούσε να προκαλέσει καταστροφή, παραμόρφωση ή σύγχυση πυραύλων και αεροσκαφών») αλλά και ως μέσα πρόκλησης φαινομένων που αποδίδονται σε φυσικά φαινόμενα, όπως είναι οι φυσικές καταστροφές («τα κομμάτια μετάλλου που έριξε ο

αμερικανικός στρατός στην ιονόσφαιρα ενίσχυσαν την ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία, με αποτέλεσμα την πρόκληση σεισμού στη Χιλή»).

Η τεχνολογία δεν είναι ένα μέσο που έπεσε σε λάθος χέρια, αλλά δημιούργημα αυτών που το αξιοποιούν. Οι πληροφορίες που συγκροτούν αυτή την τάξη προέρχονται κυρίως από το άρθρο 4 της κατηγορίας, όπου γίνεται μία εκτενής αναφορά στον τρόπο λειτουργίας του συστήματος ελέγχου της ιονόσφαιρας και της ατμόσφαιρας, με εξειδικευμένες έννοιες και παραπομπές σε γεγονότα προκειμένου να λειτουργήσουν ως τεκμήρια των ισχυρισμών. Οι τεχνολογικές εφευρέσεις είναι προϊόντα ομάδων που θέλουν να «ελέγξουν τον πλανήτη μέσω του ελέγχου του καιρού», είναι εκ των πραγμάτων αρνητικές και ανήκουν στον χώρο του «κακού». Η προσπάθεια εμπλοκής του ανθρώπου σε χώρους που σχετίζονται με το υπερφυσικό αντιμετωπιζόταν διαχρονικά ως βλασφημία και εδώ ταιριάζει η προσέγγιση των Franks, Bauer και Bangerter (2013) ότι η συνωμοσιολογία λειτουργεί με «θρησκευτικά» σχήματα, όπως είναι η ύπαρξη πανταχού παρόντων οργανισμών, εταιριών, οικογενειών, ακόμα και ατόμων. Η συχνότερη εμφάνιση φυσικών καταστροφών (Dominey-Howes, 2015), η ταχεία εναλλαγή καιρικών φαινομένων και η αμεσότερη ενημέρωση για αυτά έχουν δημιουργήσει νέα ερωτήματα. Η πιο απλή απάντηση είναι ότι η συχνότητα αυξάνεται λόγω της εμπλοκής του ανθρώπινου παράγοντα, και πιο συγκεκριμένα ομάδων συνωμοτών. Το αναπάντεχο έρχεται σε αντίθεση με την πεποίθηση ελέγχου και αιτιοκρατίας (van Prooijen, 2015), συνεπώς και η εξήγηση είναι αναγκαία, και συχνά, παρηγορητική. Ο έλεγχος πραγμάτων που βρίσκονται έξω από την ανθρώπινη σφαίρα, όπως είναι ο καιρός, είναι κάτι που δεν μπορεί να γίνει, όμως η παντοδυναμία και η πανουργία των ομάδων που δημιούργησαν την τεχνολογία μπορεί να καταρρίψει αυτή την αρχή, με ένα σχόλιο να συμπυκνώνει το σκεπτικό πίσω από την πίστη σε αυτό το αφήγημα: «αφού μπορούν να φτάσουν εκεί, σκεφτείτε τι άλλο είναι ικανοί να κάνουν».

Δεύτερη Τάξη: Τεχνολογία ελέγχου του νου – η κατάλυση της ανθρώπινης βούλησης

Η δεύτερη τάξη αποτελείται από το 30.6% του λεκτικού συνόλου που έχει αναλυθεί. Οι λέξεις με το μεγαλύτερο ποσοστό εμφάνισης είναι: HAARP ($\chi^2=47.56$, $p<0.0001$), νου ($\chi^2=28.72$, $p<0.0001$), συχνότητας ($\chi^2=25.55$, $p<0.0001$), έρευνας ($\chi^2=18.37$, $p<0.0001$), τάξη ($\chi^2=16.97$, $p<0.0001$), όπλο ($\chi^2=16.11$, $p<0.0001$).

Η βασική ομοιότητα των δύο τάξεων είναι η κοινή τεχνολογία στην οποία γίνεται αναφορά. Ο λόγος για το HAARP, *«αρχικά που αντιστοιχούν στο High Frequency Active Auroral Research Project, ένα πρόγραμμα ενεργού σελαϊκής έρευνας με υψηλές συχνότητες και ουσιαστικά είναι η μεγαλύτερη και πιο ισχυρή μονάδα του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ»*. Και σε αυτή την περίπτωση η επίσημη περιγραφή του συστήματος ως μέσο μελέτης της ιονόσφαιρας διαφέρει από αυτό που πραγματικά είναι. Εν προκειμένω, η ακτινοβολία που εκπέμπεται από αυτό τη μυστηριώδη συσκευή εγκλωβίζεται στην ατμόσφαιρα, ωστόσο χρησιμοποιείται διαφορετικά από ότι εξετάστηκε προηγουμένως. *«Το σύστημα HAARP μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στον έλεγχο του νου, καθώς τα κύματα εξαιρετικά χαμηλής συχνότητας βρίσκονται κοντά στο εύρος κυμάτων με τα οποία λειτουργεί ο ανθρώπινος εγκέφαλος»*. Η εν λόγω τεχνολογία εικάζεται ότι χρησιμοποιείται για τον έλεγχο του ανθρώπινου εγκεφάλου και τη χειραγωγή των ατόμων και, όπως αναφέρεται, *«κάποιοι έχουν βρει τον τρόπο να επεμβαίνουν στον εγκέφαλο μας, εκπέμποντας τις ανάλογες συχνότητες για το επιθυμητό αποτέλεσμα»*. Η τεχνολογία έχει αναδιαμορφώσει τη σύγχρονη πραγματικότητα, διευκολύνοντας τα άτομα, τα οποία πλέον πληρώνουν πολύ ακριβά το τίμημα, *«πουλώντας τη συνείδηση τους»* (Λιακόπουλος, 2004).

Η εφαρμογή αυτής της μεθόδου μπορεί να εφαρμοστεί για τον έλεγχο της σκέψης και για να περάσουν *«υποσυνείδητα μηνύματα, συγκεκριμένες λέξεις και αυτό το σύστημα χρησιμοποιείται από τη Νέα Τάξη Πραγμάτων, μεταξύ άλλων, γι αυτό το λόγο»*. Η ύπαρξη του HAARP εξυπηρετεί το βασικό στόχο της συνωμοσιολογικής νοοτροπίας: την κυκλική υπέρ-ερμηνεία, πάνω στην οποία δομούνται εκ νέου οι αντί-επιστημονικές αναπαραστάσεις για τη σύγχρονη τεχνολογία. Αφενός, επειδή δεν προσφέρει τίποτα στην ανθρωπότητα, παρά μόνο στις μυστικές υπηρεσίες και σε αυτούς που το χειρίζονται, για αυτό και παραμένει κρυφό (*«σε συνδυασμό με τους αεροψεκασμούς, είναι το όπλο χειραγώγησης του νου, του καιρού, των σεισμών, είναι το τέλειο υπέρ-όπλο. Φανταστείτε τι ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού και σε τι βαθμό μπορεί να επηρεάσει η νέα τάξη πραγμάτων με τα μέσα που διαθέτει και με αιχμή του δόρατος της το σύστημα HAARP»*) και αφετέρου, επειδή μπορεί να προκαλέσει *«πολλών ειδών πολέμους»*, δηλαδή να λειτουργήσει τόσο σαν πολεμικό όπλο αλλά και σαν μέσο χειραγώγησης της σκέψης (Freeland, 2014).

Τέλος, μέσα στην τάξη εμφανίζεται και η γέννηση της ψευδοεπιστήμης του βιοσυντονισμού, ή μεθόδου Schumann, σύμφωνα με την οποία χαμηλές συχνότητες ραδιοκυμάτων μπορούν να βελτιώσουν τη νοητική ικανότητα του ατόμου.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι «χαμηλές συχνότητες κυμάτων, όπως τα κύματα άλφα, συνδέονται με χαλαρές καταστάσεις του νου, οι οποίες είναι ιδανικές για τη μάθηση και την εστιασμένη νοητική λειτουργία- ενώ τα κύματα θήτα συνδέονται με ψυχικές εικόνες και μνήμες». Η αναφορά στην ιδιότυπη τεχνική γλώσσα και η δυσκολία προσβασιμότητας των αναγνωστών σε περισσότερα στοιχεία είναι κυρίαρχα χαρακτηριστικά του ψευδοεπιστημονικού λόγου, καθώς ένα τέτοιο ύφος μιμείται το επιστημονικό και φαίνεται πιο πειστικό (Ernst, 2004). Ενδιαφέρον είναι ότι η συγκεκριμένη μορφή τεχνολογίας, ενώ παρουσιάζεται ως βλαπτική, έχει και μία θετική όψη, την οποία λίγοι άνθρωποι μπορούν να αξιοποιήσουν θεραπευτικά. Μία τέτοια αντίθεση προσιδιάζει στα ευρήματα των Wood, Douglas και Sutton (2012) σχετικά με την ταυτόχρονη πίστη σε δύο αντικρουόμενες θεωρίες συνωμοσίας και δηλώνει μία κοινωνική αναπαράσταση που δεν θεωρεί την τεχνολογία ως κακή εκ των πραγμάτων, αποδίδοντας τα αρνητικά αποτελέσματα, που μπορούν να προκύψουν από αυτή, στους χειριστές της.

Τρίτη Τάξη: Η καθημερινή χρήση της τεχνολογίας

Η τρίτη τάξη συγκεντρώνει το 21.81% των κατηγοριοποιημένων τμημάτων κειμένου, από τα οποία ξεχωρίζουν οι ακόλουθες λέξεις: Τζον ($\chi^2=25.49$, $p<0.0001$), παίζει ($\chi^2=25.49$, $p<0.0001$), πρόεδρος ($\chi^2=21.8$, $p<0.0001$), πολίτες ($\chi^2=18.13$, $p<0.0001$), μαζικής ($\chi^2=18.13$, $p<0.0001$), κόσμου ($\chi^2=18.13$, $p<0.0001$), εγκεφάλου ($\chi^2=17.65$, $p<0.0001$).

Η λέξη που εμφανίζεται συχνότερα είναι το όνομα ενός παιδιού που περιλαμβάνεται στα άρθρα, του οποίου ο εθισμός στα ηλεκτρονικά παιχνίδια το οδήγησε σε επιθετική συμπεριφορά και ψυχολογικά προβλήματα, συνεπώς και είναι εύκολο να συνάγουμε ότι αυτή η τάξη αναφέρεται στην επίδραση που έχει η χρήση τεχνολογίας στη ζωή του μέσου ανθρώπου. Μία ηλεκτρονική συσκευή που δέχεται διαχρονικά τα πυρά των τεχνοφοβικών είναι η τηλεόραση.

Παρακολουθώντας τηλεόραση και θεωρώντας πραγματικά όλα όσα βγαίνουν από εκείνο το κουτί το καθιστάς μέρος της πραγματικής ζωής και υποστηρίζεις ενδόμυχα την επιθυμία του matrix, να μας μπερδέψει σχετικά με τη φύση της πραγματικότητας, καθώς αποσκοπεί να μας πλάσσει την πραγματικότητα που οι επικυρίαρχοι επιθυμούν.

Στο παραπάνω απόσπασμα η τηλεόραση θεωρείται ένα μέσο χειραγώγησης και προώθησης συγκεκριμένου περιεχομένου, το οποίο εξυπηρετεί τις επιθυμίες

εκείνων που ελέγχουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Η μορφή τεχνολογίας που θίγεται εδώ δεν είναι τόσο εξειδικευμένη και δυσνόητη όπως το HAARP, αλλά ένα μέσο ευρέως διαδεδομένο και εύκολα προσβάσιμο σε όλους. Αυτή η αντίθεση της ελιτιστικής λειτουργίας και της «λαϊκής» τεχνολογίας ανταποκρίνεται στην τεχνοφοβική πεποίθηση που θέλει την τεχνολογία να επηρεάζει μόνο αρνητικά τα άτομα, ακόμα και στην πιο απλή μορφή της. Μία καθημερινή παράσταση την οποία θεωρούμε ευεργετική παρουσιάζεται ως «Δούρειος Ίππος» για μηνύματα που «δεν είναι αυτά που φαίνεται». Αντίστοιχα, και στην ιστορία του Τζον υπάρχει ακριβώς το ίδιο μοτίβο: η «εκπαιδευτική» τεχνολογία οδήγησε σε αποκλειστικά αρνητικά αποτελέσματα.

Υπό αυτό το πρίσμα, η τεχνολογία δεν έχει ποτέ θετικό πρόσημο, καθώς «ο εντυπωσιασμός που απορρέει από αυτήν είναι σε θέση να περάσει μία γλυκιά υποδούλωση την οποία οι άνθρωποι ουδέποτε θα αποδέχονταν με τα όπλα». Οι εφευρέσεις βρίσκονται σε αφθονία σε όλα τα κοινωνικά στρώματα επειδή εξυπηρετούν κάποια συμφέροντα, λειτουργούν «ως εργαλεία ελέγχου και χειραγώγησης», ή ως «μέσα διάσπασης της προσοχής, γιατί όλοι ασχολούνται κάθε μέρα με αυτές τις τεχνολογικές εφευρέσεις, αντί να ζήσουν την ομορφιά της ζωής απορροφούνται», με αποτέλεσμα η ενασχόληση με τις ηλεκτρονικές συσκευές να βελτιώνει μόνο φαινομενικά τη ζωή μας, αποσπώντας μας από τα σημαντικά πράγματα.

Τέταρτη Τάξη: Το κοινό καλό ενάντια στα ατομικά συμφέροντα: η περίπτωση του 5G

Η τελευταία τάξη της τεχνολογικής θεματικής αποτελείται από το 25.1% των κατηγοριοποιημένων κειμένων ανάλυσης, με υψηλότερη εμφάνιση των ακόλουθων λέξεων: 5G ($\chi^2=67.86$, $p<0.0001$), ακτινοβολία ($\chi^2=55.65$, $p<0.0001$), μελέτες ($\chi^2=47.91$, $p<0.0001$), υγεία ($\chi^2=35.26$, $p<0.0001$), FCC ($\chi^2=33.62$, $p<0.0001$), τηλεπικοινωνιών ($\chi^2=29.04$, $p<0.0001$), συνέπειες ($\chi^2=29.04$, $p<0.0001$), παιδιά ($\chi^2=27.65$, $p<0.0001$), λομπίστες ($\chi^2=27.38$, $p<0.0001$). Η τέταρτη τάξη εμφανίζεται σε αντίθεση με τις υπόλοιπες τρεις, γεγονός που οφείλεται στις έντονες διαφορές του περιεχομένου και στην αναπαράσταση της τεχνολογίας ως αποκλειστικά επιβλαβούς. Αυτή την τάξη αναφέρεται στην πέμπτη γενιά νέο δικτύων τηλεπικοινωνιών, η οποία είναι γνωστή ως 5G.

Το νέο δίκτυο αναμένεται να βελτιώσει την ταχύτητα αλληλεπίδρασης μεταξύ των συστημάτων και τη διευκόλυνση νέων πρακτικών επικοινωνίας, όπως είναι το Διαδίκτυο των Πραγμάτων, η ψηφιοποίηση βάσεων δεδομένων, η τηλεργασία και λοιπές μορφές τεχνολογίας που αναμένεται να εδραιωθούν τα επόμενα χρόνια. Εκτός από τις θετικές προεκτάσεις που θα τεθούν με την αναβάθμιση των δικτύων, εγείροντας αντιδράσεις για *«τις τεράστιες και δυννητικά νοσογόνες δόσεις ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας που χρειάζεται για να λειτουργήσει, και μάλιστα σε εξαιρετικά υψηλές συχνότητες μικροκυμάτων»*. Τα οφέλη της νέας γενιάς δικτύων επισκιάζονται από τις βλαπτικές συνέπειες, οι οποίες αποσιωπώνται. Ο κλάδος των τηλεπικοινωνιών διέπεται από μυστικότητα και κυνισμό, όπως συνάγεται από το παρακάτω απόσπασμα:

Ο πρώην επικεφαλής της FCC, Tom Wheeler, ξεκαθάρισε ότι ο οργανισμός αυτός δεν πρόκειται να σταματήσει την «τεχνολογική ανάπτυξη», ούτε θα περιμένει τα αποτελέσματα από τις σχετικές μελέτες για να δώσει την έγκριση του για το 5G.

Η εγκατάσταση του 5G κρίνεται βιαστική, αφού έχουν παρακαμφθεί οι απαραίτητες μελέτες σχετικά με τη θέσπιση ορίων ασφαλούς έκθεσης. Το κοινό καλό μπαίνει σε δεύτερη μοίρα και προηγείται η ολοκλήρωση ενός έργου, του οποίου οι πιθανές επιπτώσεις δεν έχουν μελετηθεί και δεν έχουν διευκρινιστεί ακριβώς. Τα ανώτερα κλιμάκια που διαχειρίζονται τη νέα τεχνολογία παρουσιάζονται αδιάφορα απέναντι σε αγαθά, όπως είναι η υγεία και η προστασία των προσωπικών δεδομένων. Μάλιστα, τους αποδίδεται το στοιχείο του αριθισμού, αφού είναι διατεθειμένοι να παρακάμψουν τα τελευταία αναχώματα προστασίας του κοινού καλού για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους. Ένα σχήμα που κυριαρχεί στις συνωμοσιολογικές αφηγήσεις είναι εκείνο των δύο στρατοπέδων, όπου με δυϊστική λογική τα άτομα χωρίζονται σε δύο ομάδες: «εμείς» και «αυτοί», διατηρώντας τα όρια ανάμεσα στις ομάδες αυστηρά και αδιαπέραστα (Moscovici, 1987). Τα συμφέροντα παρουσιάζονται ως αντικρουόμενα και δομείται ένα συγκρουσιακό πεδίο.

Επιπλέον, σε αυτή την τάξη εντοπίζεται η σύγκλιση δύο ομάδων οι οποίες εκπροσωπούν το «απόλυτο κακό» στο συνωμοσιολογικό φανταστικό: ο κόσμος των επιχειρήσεων και οι επιστήμονες (Hendriks et al., 2016). Οι πρώτοι εμφανίζονται ως ραδιούργοι ηθικοί αυτουργοί, με σκοπό την προώθηση των συμφερόντων τους *«με κάθε κόστος»*, ενώ οι δεύτεροι κατηγορούνται ότι συνδράμουν στην απόκρυψη των

ενοχοποιητικών στοιχείων που θα σταματούσαν την εφαρμογή της νέας τεχνολογίας, συνεπώς αποτελούν υποχείριο των «ισχυρών» και όχι λειτουργοί υπέρ του κοινού καλού.

Κάποιοι επιστήμονες υπογραμμίζουν τον καρκινογόνο χαρακτήρα της τεχνολογίας 5G και την αποδεδειγμένη συμβολή της σε πλήθος ασθενειών, άλλοι καθησυχάζουν και οι λομπίστες των πανίσχυρων εταιρειών τηλεπικοινωνιών που λανσάρουν τη νέα τεχνολογία υποστηρίζουν ότι είναι ένα αναγκαίο πρώτο βήμα προς αυτό που περιγράφουν ως έναν “θαυμαστό καινούργιο κόσμο”

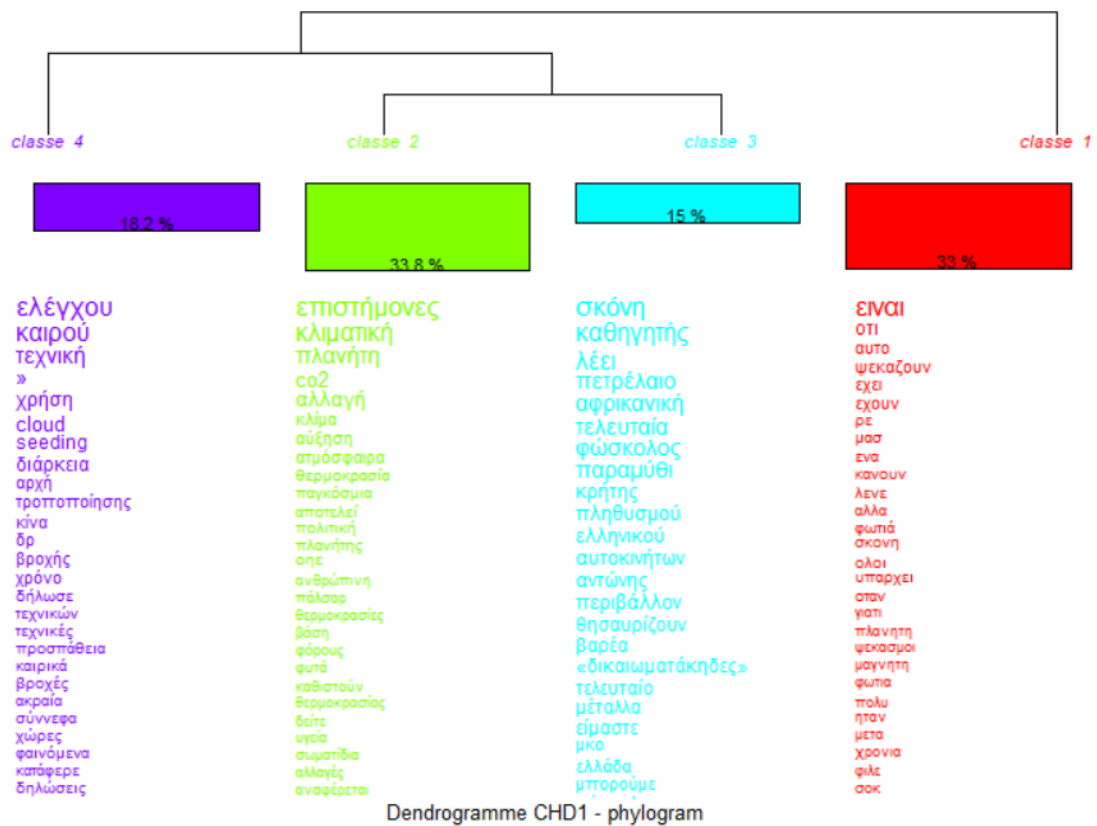
Σε αυτή την τάξη δεν γίνεται λόγος για έλεγχο ή χειραγώγηση. Τα αποσπάσματα περιορίζονται στις παρασκηνιακές κινήσεις των εταιρειών, οι οποίες αρνούνται να επανεξετάσουν και να καθορίσουν νέα όρια, οπότε οδηγούνται βιαστικά στην παράκαμψη των κανόνων ασφαλείας, φοβούμενες την πιθανή απώλεια χρημάτων και τον ανταγωνισμό. Σε ακόμα μία περίπτωση, μία μορφή νέας τεχνολογίας που παρουσιάζεται ως επαναστατική και ασφαλής τίθεται υπό αμφισβήτηση.

Συνολικά, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που δημιουργούνται για τη σύγχρονη τεχνολογία είναι πιο συνεκτικές και βασίζονται σε δύο κεντρικούς άξονες: το συμφέρον και την χειραγώγηση. Από τη μία, οι τεχνολογικές καινοτομίες θεωρούνται προκάλυψη για την προώθηση, κυρίως οικονομικών, συμφερόντων, θέτοντας σε δεύτερη μοίρα το όφελος των ατόμων. Στον αντίποδα, τα νέα τεχνολογικά μέσα παρουσιάζονται ως τρόποι επιβολής ελέγχου, τους οποίους ο πληθυσμός αποδέχεται, μέσα από την χρήση συσκευών σε καθημερινή βάση, ή του επιβάλλονται. Ενώ η χρήση των προϊόντων συνεπάγεται μία σιωπηλή αποδοχή της χειραγώγησης, η ακούσια έκθεση εκατομμυρίων ανθρώπων σε συστήματα ελέγχου φανερώνει τη συνθετότητα του συστήματος, το οποίο εφευρίσκει τρόπους να επιβληθεί. Οι δύο μέθοδοι που παρουσιάζονται είναι η χειραγώγηση των ανθρώπων, μέσω της τεχνολογίας ελέγχου του νου, και η μεταχείριση εξωτερικών παραγόντων, όπως είναι ο καιρός. Από τη μία ανάγεται στο σύστημα η ικανότητα διάρρηξης του τελευταίου συνόρου ιδιωτικότητας, του νου, και από την άλλη δίνεται έμφαση στην ικανότητα χειρισμού του περιβάλλοντος, αποδίδοντάς του υπερβατικές ιδιότητες (Franks, Bangerter & Bauer, 2013), γεγονός που αναγάγει τους συνωμότες σε μία μορφή του «*απόλυτου κακού*» (Taguieff, 2007/2015).

Τρίτη θεματική: Αντί-επιστήμη και φυσικά φαινόμενα

Πίνακας 3: Στατιστικά της Ιεραρχικής Αυτόματης Ταξινόμησης της τρίτης θεματικής

Αριθμός κειμένων / number of texts: 20
Αριθμός τμημάτων κειμένου / Number of text segments: 492
Αριθμός μορφών/Number of forms: 5841
Αριθμός περιστατικών εμφάνισης/Number of occurrences: 17142
Αριθμός ενεργών μορφών/Number of active forms: 5442
Αριθμός λεκτικών συμπλεγμάτων: 4
Κατηγοριοποιημένα τμήματα/Segments classified: 379/492 (77.03%)

Δενδρόγραμμα 3. Τάξεις και λέξεις με τη μεγαλύτερη εμφάνιση στην τρίτη θεματική

Πρώτη Τάξη: Σχολιασμό - άρρητες θεωρίες (lay theories)

Το 33% των συνολικών λέξεων του σώματος κειμένου εντοπίζονται στην πρώτη τάξη, με τις ακόλουθες λέξεις να ξεχωρίζουν: είναι ($\chi^2=73.1$, $p<0.0001$), ψεκάζουν ($\chi^2=27.35$, $p<0.0001$), έχουν ($\chi^2=25.18$, $p<0.0001$), κάνουν ($\chi^2=20.87$, $p<0.0001$), λένε ($\chi^2=20.87$, $p<0.0001$), φωτιά ($\chi^2=18.74$, $p<0.0001$), πλανήτη ($\chi^2=14.49$, $p<0.0001$).

Όπως και στην θεματική που αφορούσε ιατρικά ζητήματα, έτσι και εδώ σχηματίζεται μία τάξη εκ διαμέτρου αντίθετη με τις υπόλοιπες. Εκεί εντοπίζεται ο συνοπτικός λόγος που προκύπτει από τον σχολιασμό στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Το λεξιλόγιο είναι απλό και αντανακλά την άποψη που έχει το κοινό για θέματα που αναφέρονται στις άλλες τρεις τάξεις.

Έλληνες, μας ψεκάζουν και όταν βρέχει τα σωματίδια πέφτουν στην γη
από τη Σαχάρα λένε τα κανάλια. πηγαίνετε με έναν μαγνήτη και πάθετε σοκ.

Μόνο ανθρώπινα κτήνη μπορούσαν να κάνουν κάτι τέτοιο. Βάλθηκαν
να καταστρέψουν όλη τη γη

Ελεγχόμενη φωτιά για να βρει η μη ελεγχόμενη καμένη γη. Μπορεί
κάποιοι να θέλουν να καταστρέψουν αυτά τα δάση, η φωτιά είναι καταστροφική

Τα παραπάνω αποσπάσματα αναφέρονται σε φυσικές καταστροφές και συγκεκριμένα στην αμφισβήτηση των επίσημων ερμηνειών που έχουμε για αυτές. Εν ολίγοις, η πρώτη τάξη αποτελείται από μία μορφή άρρητων θεωριών για την επιστήμη, οι οποίες αντανακλούν τα βασικά κομμάτια των αντί-επιστημονικών επιχειρημάτων που αναπτύσσονται στη συνέχεια.

Δεύτερη Τάξη: Το ψέμα της κλιματικής αλλαγής

Η δεύτερη τάξη αποτελείται από το 33.8% των κατηγοριοποιημένων τμημάτων κειμένων, με τις ακόλουθες λέξεις να παρουσιάζουν μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης: επιστήμονες ($\chi^2=47.19$, $p<0.0001$), κλιματική ($\chi^2=42.16$, $p<0.0001$), πλανήτη ($\chi^2=31.96$, $p<0.0001$) co_2 ($\chi^2=28.51$, $p<0.0001$), αλλαγή ($\chi^2=27.56$, $p<0.0001$), αύξηση ($\chi^2=18.57$, $p<0.0001$), ατμόσφαιρα ($\chi^2=16.83$, $p<0.0001$), θερμοκρασία ($\chi^2=14.52$, $p=0.00013$).

Το θέμα που εμφανίζεται είναι η αμφισβήτηση της κλιματικής αλλαγής, ένα κίνημα το οποίο λαμβάνει ραγδαίες διαστάσεις το τελευταίο διάστημα, και δεν περιορίζεται αποκλειστικά στον κοινό νου, αλλά παρεισδύει και σε πολιτικές ατζέντες και κρατικές πολιτικές (Bardon, 2019). Σε αυτή την τάξη, το φαινόμενο του θερμοκηπίου και η κλιματική αλλαγή παρουσιάζονται ως ψέματα, κατασκευασμένες θεωρίες οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Μέχρι σήμερα τίποτα από αυτά δεν έχει συμβεί, μάλιστα στην
Ανταρκτική σταμάτησε να καταγράφεται αύξηση της θερμοκρασίας, όπως
μελέτησαν οι επιστήμονες

Η αλλαγή του κλίματος είναι ένα περιοδικό φυσικό φαινόμενο που έχει
αποδειχτεί, δεν θα φέρει την καταστροφή

Οι επιστημονικές τοποθετήσεις επί του θέματος αμφισβητούνται και θεωρούνται υπερβολικές, καθώς η κλιματική αλλαγή αποτελεί «μέρος της κίνησης του κόσμου», δηλαδή ένα φυσιολογικό φαινόμενο στο οποίο ο άνθρωπος δεν έχει καμία επίδραση. Σε αυτό το σημείο δημιουργείται μία εσωτερική διάσταση, όπου η αμφισβήτηση της μη-αναστρέψιμης καταστροφής της Γης δεν συνεπάγεται την άρνηση της κλιματικής αλλαγής, αλλά συγκροτεί μία ψευδοεπιστήμη. Αυτή η φάση θεωρείται φυσική κλιματική κατάσταση, η οποία δεν οφείλεται σε ανθρωπογενείς παράγοντες. Είναι μία προσέγγιση της θεωρίας της «αυτό-συντήρησης» του πλανήτη και έχει συσχετιστεί με την πίστη σε δίκαιο κόσμο (Tomkiewicz, 2011).

Η άρνηση της ύπαρξης του φαινομένου αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αντί-επιστήμης στη σύγχρονη κοινωνία και οι προειδοποιήσεις των επιστημόνων θεωρούνται μέρος ενός εμπορικό κόλπου για την προώθηση οικολογικών προϊόντων και εναλλακτικών μορφών ενέργειας ή τρόπος αποπροσανατολισμού της κοινής γνώμης από σημαντικότερα ζητήματα (Sapitz et al., 2017).

Η προπαγάνδα της κλιματικής αποκαλύψεως κρατά γερά όπως φυσικά και άλλες θεωρίες που πολλοί ακολουθούν τυφλά

Πάντα το πόπολο κάτι πρέπει να φοβάται. Θέλουν να ζούμε με τον φόβο και τις ενοχές και μας το εμψυσούν έντεχνα. Η κάθε εποχή έχει τους τεχνητούς φόβους της. Αρχές του 21ου αιώνα είναι η τρομοκρατία και η υπερθέρμανση του πλανήτη, η κλιματική αλλαγή

Τρίτη Τάξη: Φυσικά φαινόμενα ως κάλυψη της ανθρωπογενούς δράσης

Η τρίτη τάξη αποτελείται από το 15% των συνολικών κατηγοριοποιημένων κειμένων του σώματος ανάλυσης και οι έννοιες που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη εμφάνιση είναι: σκόνη ($\chi^2=40.35$, $p<0.0001$), καθηγητής ($\chi^2=34.87$, $p<0.0001$), πετρέλαιο ($\chi^2=28.62$, $p<0.0001$), αφρικανική ($\chi^2=28.62$, $p<0.0001$), παραμύθι ($\chi^2=22.84$, $p<0.0001$), πληθυσμού ($\chi^2=22.84$, $p<0.0001$), ελληνικού ($\chi^2=22.84$, $p<0.0001$), θησαυρίζουν ($\chi^2=17.08$, $p<0.0001$).

«Τι συμβαίνει τα τελευταία χρόνια με τον καιρό και την "αφρικανική" σκόνη; Ερωτηματικά προκαλεί η αύξηση των σωματικών και ψυχικών ασθενειών στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία, πάντα με επικίνδυνα αυξητικό ρυθμό». Τα φυσικά φαινόμενα είναι μία από τις πλέον συνήθεις κατηγορίες της αντί-επιστήμης, λόγω της δυσκολίας να ερμηνευτούν από μη ειδήμονες. Το δέος που προκαλούσαν επί χιλιάδες χρόνια συνεχίζει να ερεθίζει το συλλογικό φαντασιακό, με σκοπό την εύρεση μίας

λειτουργικής και επεξηγηματικής απάντησης. Η συγκεκριμένη τάξη διέπεται από ερωτήματα σχετικά με την αφρικανική σκόνη, η οποία εμφανίζεται στον ουρανό της Ελλάδας.

Οι μετρήσεις, εκτός από τα φυσικά στοιχεία στην σκόνη της ερήμου, δείχνουν και ουσίες που παράγονται από ανθρωπογενή δραστηριότητα. Αξίζει να σημειωθεί πως παρόμοια βαρέα μέταλλα έχουν εντοπιστεί σε περιοχές μετά από έντονους αεροψεκασμούς.

Στο παραπάνω απόσπασμα γίνεται μία προσπάθεια συσχέτισης της εμφάνισης του φαινομένου της αφρικανικής σκόνης με τους αεροψεκασμούς, καθώς εντοπίζεται ένα κοινό στοιχείο: η ύπαρξη βαρέων μετάλλων. Το καιρικό φαινόμενο αποδίδεται σε ανθρωπογενή δράση, απομακρύνοντάς το από την αβεβαιότητα. Η εμφάνιση ασυνήθιστων φαινομένων εξάπτει την περιέργεια αρκετών ερασιτεχνών «ερευνητών» και τροφοδοτεί την αναζήτηση αποδείξεων και, κατά συνέπεια, της αλήθειας. Αναφορικά με την περίπτωση της σκόνης, λέγεται ότι χρησιμεύει ως κάλυμμα για μαζικούς ψεκασμούς του πληθυσμού. Αναπαραστασιακά, η επιστήμη λειτουργεί, για ακόμα μία φορά, ως η «*καμουφλαρισμένη φωνή των αρχών*», η οποία χρησιμοποιεί την εξουσία της αυθεντίας για να διαμορφώνει τη συνείδηση του πληθυσμού σχετικά με θέματα μείζονος σημασίας (Brockman, 1995).

Φυσικά και είναι παραμύθι η σκόνη. Για την ακρίβεια, είναι μια καλά σκαρωμένη κομπίνα. Κάτι ήξερε ο μακαρίτης ο Michael Crichton όταν έγραφε το περίφημο "State of Fear" και ίσως γι αυτό αποφάσισαν να τον σωπάσουν στα 62 του χρόνια. Ένας από τους λίγους αληθινούς επιστήμονες

Τέταρτη Τάξη: Τα καιρικά φαινόμενα ως όπλο

Η τέταρτη τάξη αποτελείται από το 18.2% των συνολικών κατηγοριοποιημένων κειμένων του σώματος ανάλυσης και οι έννοιες που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη εμφάνιση είναι: ελέγχου ($\chi^2=60.48$, $p<0.0001$), καιρού ($\chi^2=54.4$, $p<0.0001$), τεχνική ($\chi^2=41.42$, $p<0.0001$), χρήση ($\chi^2=32.04$, $p<0.0001$), τροποποίηση ($\chi^2=22.76$, $p<0.0001$), κίνα ($\chi^2=22.76$, $p<0.0001$), βροχής ($\chi^2=22.76$, $p<0.0001$)

«*Ήταν η πρώτη επιτυχημένη ανθρώπινη προσπάθεια ελέγχου του καιρού και δεν θα μάθουμε ποτέ περισσότερα, μιας και ο στρατός έκλεισε το πρόγραμμα και χαρακτήρισε τον "φάκελο Cirrus" άκρως απόρρητο*». Το παραπάνω απόσπασμα αποτελεί μία αντιπροσωπευτική περίοδο λόγου ολόκληρης της τάξης. Η τεχνική ελέγχου του καιρού παρουσιάζεται ως ένα άκρως απόρρητο project, εντείνοντας τη συσκότιση του θέματος. Σε αυτή την τάξη, τα καιρικά φαινόμενα λειτουργούν

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ
ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

εργαλειακά προκειμένου να πλήξουν στόχους εκείνων που κατέχουν την τεχνογνωσία ελέγχου τους, και δεν είναι άλλοι από τους αξιωματούχους του στρατού. Το φυσικό φαινόμενο παύει να υπακούει στη φυσική αιτιότητα όταν περνάει στον έλεγχο του ανθρώπου, ο οποίος το χρησιμοποιεί ως όπλο.

Υπήρχαν σκέψεις εφαρμογής τεχνικών ελέγχου καιρού στα εδάφη του
εχθρού με σκοπό να προκληθούν ακραία καιρικά φαινόμενα

Για την πρώτη καταγεγραμμένη προσπάθεια τροποποίησης τυφώνα
συνεργάστηκαν η General Electric Corporation, το US Army Signal Corps, το
Γραφείο Ναυτικών Ερευνών των ΗΠΑ και η Αμερικανική Αεροπορία

Οι αμφιβολίες που γεννιούνται για τη φυσικότητα των καιρικών φαινομένων εξυπηρετούν έναν διπλό στόχο της συνωμοσιολογικής νοοτροπίας. Εντοπίζεται ακόμα μία ενσάρκωση του απόλυτου κακού, το οποίο μπορεί να *«προκαλέσει τα πάντα»* και, αντίστοιχα, να κατηγορηθεί για τα πάντα, από την καταστροφή αντίπαλων στρατευμάτων μέχρι την ώθηση ολόκληρων περιοχών στην πείνα· και αυτή η συγκεκριμενοποίηση της αιτίας καταφέρνει να αποσοβήσει την τυχαιότητα αλλά και να τοποθετήσει μία πρόθεση, συγκεκριμένη και ανθρώπινη, πίσω από τα πάντα.

Η κοινωνική αναπαράσταση που συνάγεται από την θεματική για την αντί-επιστήμη σχετικά με τα φυσικά φαινόμενα αρχικά παρουσιάζει δύο διακρίσεις: από τη μία υπάρχει ο επιστημονικοφανής λόγος που προέρχεται από άρθρα, δομημένος πάνω σε επιχειρήματα και μία συγκεκριμένη συλλογιστική και από την άλλη βρίσκεται το λεκτικό υλικό που ανταποκρίνεται στις άρρητες θεωρίες των ατόμων για τις αιτίες και τα αποτελέσματα των φυσικών φαινομένων. Το επιστημονικοφανές περιεχόμενο δημιουργεί την αναπαράσταση της φύσης ως εργαλείο στα χέρια των ανθρώπων, οι οποίοι την έχουν καθυποτάξει για να προωθούν τα συμφέροντα τους. Στην αναπαράσταση που εκφράζεται μέσα από την τέταρτη τάξη, τα φυσικά φαινόμενα γίνονται μέσα πολέμου για τους ισχυρούς, καθώς καταφέρνουν, μέσω του ελέγχου του καιρού και της πρόκλησης φυσικών καταστροφών, να πλήξουν στόχους και να πετύχουν τα συμφέροντα τους. Σε αντιπαραβολή με αυτή βρίσκεται η αναπαράσταση των φυσικών φαινομένων ως μέσα χειραγώγησης, λαμβάνοντας δύο διαστάσεις. Αφενός, η δεύτερη τάξη παρουσιάζει τις επίσημες ερμηνείες για το περιβάλλον (όπως είναι η κλιματική αλλαγή) σαν τρόπους δημιουργίας ενός κλίματος φόβου για την μετέπειτα επιβολή ενός κατεστημένου τρόπου διαβίωσης. Αυτή είναι μία μορφή χειραγώγησης που θεωρείται πως διενεργείται μέσω προπαγάνδας, με τα

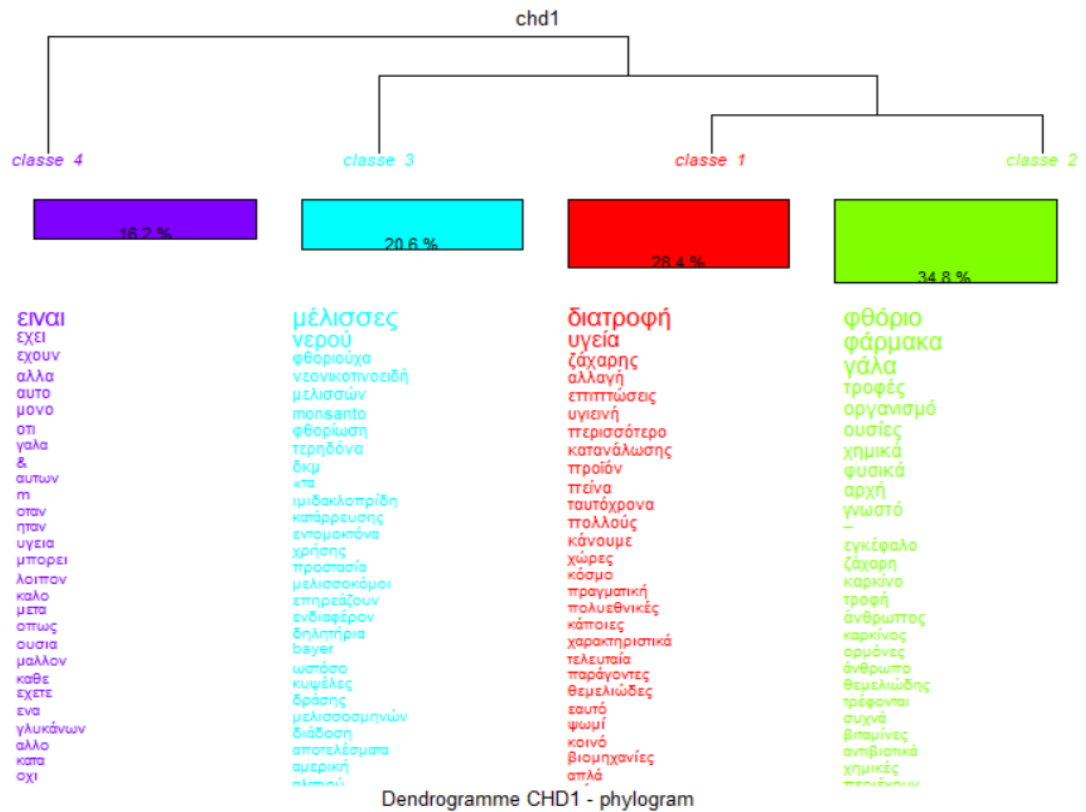
MME να αποτελούν βασικό εργαλείο (Peters, 2012). Αφετέρου, η αμφισβήτηση που συναντάται στην τρίτη τάξη είναι ολική, θεωρώντας τα φυσικά φαινόμενα κατασκευασμένα. Από την μία, η χειραγώγηση πραγματοποιείται με θεωρητικούς τρόπους, όπως είναι η δημιουργία ψεύτικων θεωριών για την καθοδήγηση του πληθυσμού, ενώ στην δεύτερη περίπτωση η χειραγώγηση γίνεται μέσα από πρακτικές, όπως είναι ο ψεκασμός με ουσίες που κάνουν τους ανθρώπους λιγότερο αντιδραστικούς και σκεπτόμενους. Σε κάθε περίπτωση, η ανθρώπινη πρόθεση προσδίδει μία τελεολογική διάσταση στα φαινόμενα και αυτό το είδος σκέψης φαίνεται να λειτουργεί καθυστερητικά, αφού «όλα γίνονται για κάποιο λόγο» κι όχι επί ματαίω (Wagner-Egger et al., 2018).

Τέταρτη θεματική: Αντί-επιστημονικές θεωρίες συνωμοσίας για τη διατροφή

Πίνακας 4: Στατιστικά της Ιεραρχικής Αυτόματης Ταξινόμησης της τέταρτης θεματικής

Αριθμός κειμένων / number of texts: 20
Αριθμός τμημάτων κειμένου / Number of text segments: 577
Αριθμός μορφών/Number of forms: 6404
Αριθμός περιστατικών εμφάνισης/Number of occurrences: 20552
Αριθμός ενεργών μορφών/Number of active forms: 5985
Αριθμός λεκτικών συμπλεγμάτων: 4
Κατηγοριοποιημένα τμήματα/Segments classified: 388/577 (67.24%)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

Δενδρόγραμμα 4. Τάξεις και λέξεις με τη μεγαλύτερη εμφάνιση στην τέταρτη θεματική

Πρώτη Τάξη: Εμπορευματοποίηση της διατροφής

Η πρώτη τάξη αποτελείται από το 28.4% των συνολικών κατηγοριοποιημένων κειμένων του σώματος ανάλυσης και οι έννοιες που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη εμφάνιση είναι: διατροφή ($\chi^2=38.64$, $p<0.0001$), υγεία ($\chi^2=27.41$, $p<0.0001$), ζάχαρης ($\chi^2=18.02$, $p<0.0001$), αλλαγή ($\chi^2=15.4$, $p<0.0001$), επιπτώσεις ($\chi^2=14.07$, $p=0.00017$), υγιεινή ($\chi^2=13.48$, $p=0.00024$).

Συνοπτικά, στην πρώτη τάξη παρουσιάζεται μία σειρά σύγχρονων διατροφικών συνηθειών και πώς αυτές συνδέονται με τον χώρο των επιχειρήσεων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις τροφές που χαρακτηρίζονται ως «υγιεινές» («λόγω της αμφιλεγόμενης πληροφόρησης και της καλλιεργούμενης σύγχυσης είναι πολύ εύκολο να θεωρούμε ότι κάνουμε υγιεινή διατροφή ενώ στην πραγματικότητα ούτε καν την προσεγγίζουμε»), στον «μύθο» των light τροφίμων («οι ελίτ των εταιριών έχουν δημιουργήσει μία ολόκληρη βιομηχανία πάνω στο υγιεινό και το light») και στην υπερβολική κατανάλωση γαλακτοκομικών («το να έχουμε μία δίαιτα πλούσια σε ζωική πρωτεΐνη και γαλακτοκομικά προϊόντα προσφέρει εύκολα κέρδη στις βιομηχανίες»). Η διατροφή είναι απαραίτητη για τη διαβίωση, συνεπώς και ανάγεται

σε ένα πεδίο από το οποίο μπορεί να προκύψει κερδοφορία. Σε αυτό το σημείο αναδεικνύεται η εμπορευματοποίηση της διατροφής και η προώθηση προϊόντων, όχι για τη διατροφική τους αξία, αλλά για εμπορικούς σκοπούς. *«Ποιες μπορεί να είναι οι συνέπειες όταν ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα μετατρέπεται σε εμπορεύσιμο αγαθό στο παγκόσμιο χρηματιστηριακό καζίνο;»*

Επιπλέον, τονίζεται η συγκάλυψη των αρνητικών επιπτώσεων ορισμένων τροφίμων στην υγεία, όπως είναι η ζάχαρη, τα επεξεργασμένα τρόφιμα και το βιομηχανικά επεξεργασμένο κρέας, αλλά και η σιωπηλή αποδοχή των γενετικά τροποποιημένων τροφίμων, που βρίσκονται ήδη *«στα ράφια των σούπερ μάρκετ»*.

Η εμφάνιση των ασθενειών έχει αυξηθεί δραματικά σε αναλογία με την αυξανόμενη κατανάλωση γενετικά τροποποιημένων τροφών. Το 70% των επεξεργασμένων τροφών στο σούπερ μάρκετ της γειτονιάς σας περιέχει τουλάχιστον ένα γενετικά κατασκευασμένο συστατικό.

Η βιομηχανοποίηση της διατροφής αντιμετωπίζεται με καχυποψία, τόσο εξαιτίας της αισχροκέρδειας πάνω στη ζωτικότερη ανθρώπινη ανάγκη, αλλά και λόγω της πεποίθησης ότι οι σύγχρονοι ειδικοί της διατροφής κατευθύνουν τις τάσεις και δεν δομούν τα προτεινόμενα προγράμματα διατροφής για το ουσιαστικό όφελος του ατόμου, αλλά για το προσωπικό τους κέρδος ή το συμφέρον κάποιου τρίτου.

Δεύτερη Τάξη: Οι επιπτώσεις της χημικής αλλοίωσης των τροφίμων

Η δεύτερη τάξη εμπεριέχει το 34.79% των κωδικοποιημένων κειμένων της ανάλυσης σώματος. Ενδεικτικά αναφέρονται οι λέξεις που κυριαρχούν στη συχνότητα εμφάνισης: φθόριο ($\chi^2=21$, $p<0.0001$), φάρμακα ($\chi^2=20.43$, $p<0.0001$), γάλα ($\chi^2=18.51$, $p<0.0001$), τροφές ($\chi^2=15.02$, $p=0.00010$), οργανισμό ($\chi^2=14.72$, $p=0.00012$), χημικά ($\chi^2=13.36$, $p=0.00025$).

«Συνθετικά χημικά προστίθενται συστηματικά στις τροφές χωρίς να έχουν ελεγχθεί για τη διαδραστικότητα στον ανθρώπινο οργανισμό. Οι βιταμίνες και τα συμπληρώματα διατροφής που διαφημίζονται ως φυσικά είναι συνθετικές χημικές ουσίες, σχεδόν επικίνδυνες». Στο παραπάνω απόσπασμα μπορεί να διακριθεί ένας από τους βασικούς άξονες που περιλαμβάνονται σε αυτή την τάξη. Γίνεται λόγος για την προσθήκη συντηρητικών, τεχνητών ουσιών και τροποποιημένων χημικών ενώσεων. Όλα αυτά τα στοιχεία προστίθενται είτε για την ενίσχυση της γεύσης και του αρώματος, είτε για τον εμπλουτισμό της διατροφικής αξίας ενός προϊόντος και την παράταση της διάρκειας του, πράγμα το οποίο αμφισβητείται έντονα, όπως

διαφαίνεται και στο ακόλουθο απόσπασμα: «Περισσότερα από τρεις χιλιάδες συνθετικά χημικά προστίθενται συστηματικά στα προϊόντα υγιεινής διατροφής στις ΗΠΑ και κανένα σχεδόν δεν έχει ελεγχθεί».

Εκτός από τα τεχνητά πρόσθετα, γίνεται αναφορά και στην παραγωγή κρέατος και τις συνθήκες υπό τις οποίες τα ζώα εκτρέφονται.

Το κρέας που απολαμβάνουμε προέρχεται από ένα ζώο που μεγάλωσε σε ένα εκτροφείο όπου χιλιάδες αγελάδες συνωστιζονται, τρέφονται με αυξητικές ορμόνες, διεγερτικά της όρεξης, αντιβιοτικά και ηρεμιστικά, χημικές ουσίες που το ζώο κουβαλάει στο σώμα του και στη συνέχεια στο κρέας που καταναλώνουμε

Μία παρατήρηση που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι δεν παρουσιάζεται αντίθεση στον τρόπο εκτροφής των ζώων, αλλά κυρίως στο κομμάτι της χορήγησης των αγωγών, οι οποίες θα καταλήξουν στον καταναλωτή. Συμπερασματικά προκύπτει ότι η θεματική της τάξης δεν εστιάζει σε κάποιο κομμάτι που άπτεται ηθικού προβληματισμού, όπως παρατηρήθηκε στην πρώτη τάξη, αλλά πραγματεύεται αποκλειστικά τις αρνητικές επιδράσεις που θα έχουν οι χημικές ουσίες στον ανθρώπινο οργανισμό. Η διαδεδομένη, εδώ και μία δεκαετία, κίνηση της ηθικής διατροφής ενδιαφέρεται για τον αντίκτυπο των διατροφικών συνηθειών των ατόμων στο περιβάλλον, στα ζώα και στους ανθρώπους που μπορεί να επηρεάζονται. Ωστόσο, σε αυτή την τάξη, γίνεται λόγος αποκλειστικά για τα αρνητικά αποτελέσματα στους καταναλωτές, προκρίνοντας έναν ανθρωποκεντρικό τρόπο σκέψης (Lewis & Maslin, 2015).

Τρίτη Τάξη: Τα οικοσυστήματα ως συγκοινωνούντα περιβάλλοντα

Η τρίτη τάξη εμπεριέχει το 20.62% των κωδικοποιημένων κειμένων της ανάλυσης σώματος. Ενδεικτικά αναφέρονται οι λέξεις που κυριαρχούν στη συχνότητα εμφάνισης: μέλισσες ($\chi^2=84.1$, $p<0.0001$), νερού ($\chi^2=55.92$, $p<0.0001$), φθοριούχα ($\chi^2=31.45$, $p<0.0001$), νεονικοτινοειδή ($\chi^2=31.45$, $p<0.0001$), monsanto ($\chi^2=30.19$, $p<0.0001$).

Η συντριπτική πλειοψηφία των τμημάτων λόγου που αποτελούν αυτή την τάξη προκύπτει από το άρθρο 15, θέμα του οποίου είναι το σκάνδαλο του ζιζανιοκτόνου της εταιρίας Monsanto. «Η Πολωνία είναι η πρώτη χώρα που αναγνωρίζει επίσημα τη σύνδεση ανάμεσα στο μεταλλαγμένο καλαμπόκι της Monsanto και τη “Διαταραχή Κατάρρευσης Μελισσοσμηγνών” που ρημάζει τις μέλισσες σε

ολόκληρο τον κόσμο». Η συγκεκριμένη υπόθεση χρησιμοποιείται τακτικά σε επιχειρήματα αναφορικά με τις βλαπτικές συνέπειες της ανθρώπινης δράσης πάνω στο περιβάλλον και τους τρόπους που επηρεάζουν το οικοσύστημα.

«Οι μέλισσες παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο σε ένα ευρύ φάσμα οικοσυστημάτων ως επικονιαστές». Και πάλι ο ανθρώπινος παράγοντας εμφανίζεται καταστροφικός για το περιβάλλον. Σε αυτή, όμως, την περίπτωση, η επιβολή του πάνω στα υπόλοιπα οικοσυστήματα αναμένεται να βλάψει και τον ίδιο, καθώς οι «επικίνδυνες ουσίες των παρασιτοκτόνων» θα καταλήξουν στους ίδιους τους καρπούς που, στη συνέχεια, θα καταναλωθούν. Το ίδιο παρατηρείται και «στους χιλιάδες τόνους βιομηχανικών αποβλήτων φθορίου που χύνονται στις παροχές πόσιμου νερού των ΗΠΑ». Ολόκληρη η τάξη εμφορείται από τη σημασία της επικοινωνίας ανθρώπου και φύσης, υπάρχει προβληματισμός σχετικά με τις επιπτώσεις πάνω στο φυσικό περιβάλλον, επιβεβαιώνοντας, ταυτόχρονα, την ανθρωποκεντρική προσέγγιση που θέλει την φύση εργαλεία της ανθρώπινης δραστηριότητας (Leopold, 1949 στο Καραγεωργάκης & Γεωργόπουλος, 2005).

Η παραπάνω παρατήρηση συνάγεται από την ειρωνεία που κυριαρχεί στο άρθρο 15, από όπου αντλήθηκαν τα περισσότερα στοιχεία και γίνεται λόγος για έναν ανθρωπότυπο «αλαζονικό», ο οποίος «εικάζει ότι υπερτερεί έναντι των υπόλοιπων όντων», χωρίς να αντιλαμβάνεται ότι οι επιβαρυντικές για το περιβάλλον του πράξεις θα βλάψουν και τον ίδιο. «*Monsanto και Bayer δολοφονούν τις μέλισσες. Κάθε χώρος, κάθε μέλισσα που βουίζει αποτελεί κάτι ιερό. Αποτελούμε μέρος της γης και η γη αποτελεί μέρος της δικής μας ύπαρξης*».

Τέταρτη Τάξη: Σχολιασμός – άρρητες θεωρίες για τη διατροφολογία

Η τέταρτη και τελευταία τάξη εμπεριέχει το 16.24% των κωδικοποιημένων κειμένων της ανάλυσης σώματος. Ενδεικτικά αναφέρονται οι λέξεις που κυριαρχούν στη συχνότητα εμφάνισης: είναι ($\chi^2=142.69$, $p<0.0001$), έχει ($\chi^2=58.4$, $p<0.0001$), έχουν ($\chi^2=52.95$, $p<0.0001$), αλλά ($\chi^2=51.8$, $p<0.0001$), μόνο ($\chi^2=47.53$, $p<0.0001$).

Όπως και στις προηγούμενες θεματικές ενότητες, έτσι και σε αυτή της διατροφολογίας εντοπίζεται η τάξη των άρρητων θεωριών. Εν προκειμένω, η «*λαϊκή σοφία*» προσθέτει στοιχεία στο δημόσιο διάλογο τα οποία δεν εντοπίστηκαν στο επιστημονικοφανές σώμα. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται η ανάμειξη θρησκευτικών πεποιθήσεων και η σύνδεσή της με μία καθημερινή ανάγκη, όπως είναι το φαγητό: «*Επίσης, να σας θυμίσω για ακόμα μια φορά ότι ο βιγκανισμός και η*

φυτοφαγία δεν ταυτίζονται και είναι ασυμβίβαστα με την Αγία Γραφή και την χριστιανική πίστη, όπως και στην Ελλάδα ούτε αντιβιώσεις, ούτε αυξητικές ορμόνες.»

Επιπλέον, γίνεται λόγος και για «θαυματουργές ιδιότητες» βοτάνων ή φρούτων και λαχανικών, εισάγοντας ψήγματα της μαγικής σκέψης και σε αυτή τη θεματική. *«Το λεμόνι είναι ένα θαυματουργό υλικό που σκοτώνει τα καρκινικά κύτταρα.»*, *«λεμόνι έπιναν οι παλιοί. Ξέρατε κανέναν με καρκίνο;»*. Η μη επιστημονική αιτιώδης πίστη ότι κάποιες τροφές έχουν θεραπευτικά αποτελέσματα έχει μελετηθεί στο παρελθόν και παρουσίασε συσχέτιση με ένα διαισθητικό μοτίβο σκέψης (Lindeman, Keskiivaara & Maarit, 2000). Επίσης, εντοπίζονται και μαγικές ιδέες μετάδοσης, όπως είναι η πίστη ότι ο οργανισμός χρειάζεται αποτοξίνωση, και μαγικές ιδέες της ομοιότητας, που ορίζουν ότι οι τρόφιμα που έχουν ένα συγκεκριμένο σχήμα αντιστοιχούν σε ένα συγκεκριμένο σημείο ή όργανο του ανθρώπινου σώματος και μπορούν να το θεραπεύσουν (*«τα καρύδια δεν έχουν τυχαία το σχήμα του εγκεφάλου»*) (Rosengren & French, 2013).

Τέλος, εν μέσω της δυσπιστία και της αμφισβήτηση των επίσημων οδηγιών της διατροφολογίας, εμφανίζονται άτομα που προωθούν τις απόψεις, τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους. Μάλιστα, ενδιαφέρον προκαλεί η συσπείρωση ατόμων γύρω από «ειδικούς» της διατροφής, οι οποίοι υπερασπίζονται το πρόγραμμα διατροφής τους ως τρόπο ζωής, δημιουργώντας ιδιότυπες *«διατροφικές σχέτες»*.

Εμείς, λοιπόν, πιστοί στη γραμμή του καθήκοντος και έχοντας κατά νου τίποτε άλλο παρεκτός την Ιπποκράτεια αρχή, ωφελείν μάλλον παρά βλάπτειν.

Καταληκτικά, η θεματική της διατροφολογίας παρουσιάζει δύο μεγάλες διαστάσεις: τα αποσπάσματα λόγου που προέρχονται από άρθρα με πιο κανονιστικό ύφος και τα τμήματα λόγου που αντιστοιχούν σε άρρητες θεωρίες σχετικά με τη διαιτολογία. Στη δεύτερη κατηγορία παρατηρείται και η παροχή συμβουλών και πρακτικών για την κάλυψη των διατροφικών αναγκών των ατόμων, χωρίς να γίνεται πρόσληψη «επικίνδυνων» ουσιών που περιλαμβάνονται στα «συμβατικά» τρόφιμα. Τέτοιου είδους προσεγγίσεις, εκτός από την παντελή έλλειψη επιστημονικών δεδομένων, επικαλούνται τη λαϊκή κουλτούρα για να ισχυροποιηθούν και, σε ορισμένες περιπτώσεις, λειτουργούν διαφημιστικά για προϊόντα. τους αναγνώστες. Οι τάξεις που ενυπάρχουν στη δεύτερη διάσταση αποτελούνται από μέρη λόγου κειμένων ιστοσελίδων και ιστολογίων και παρατηρείται μία απόσχιση ανάμεσα στις τάξεις που πραγματεύονται την σύγχρονη διατροφή εξ' ολοκλήρου ως αποτέλεσμα

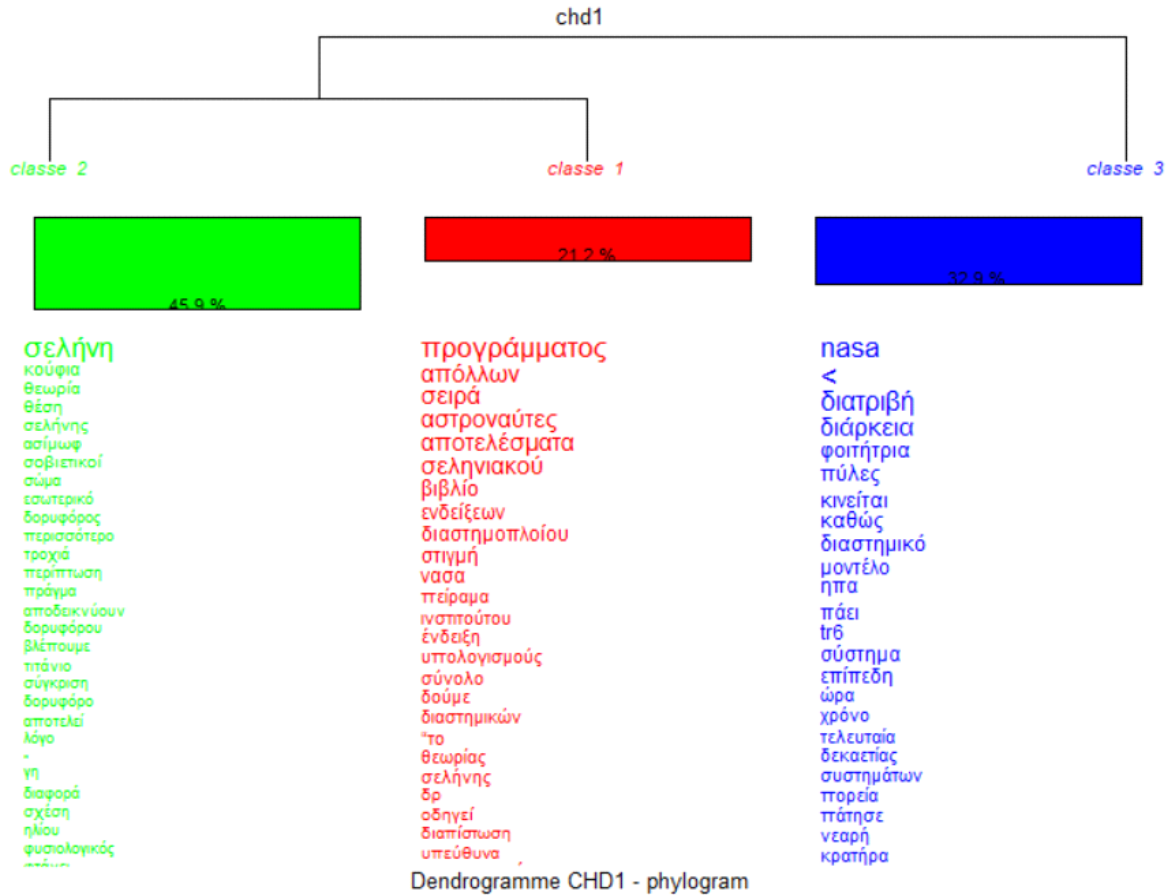
ανθρώπινων πράξεων και στην τάξη που τοποθετεί την κακοδιαχείριση του περιβάλλοντος ως έμμεσο παράγοντα καταστροφής των προϊόντων. Αυτή η τάξη ασχολείται με την ανθρώπινη δράση που επιβαρύνει το περιβάλλον, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η στενή σχέση του με την καθημερινότητα που αφορά τους ανθρώπους. Εν προκειμένω, τα οικοσυστήματα παρουσιάζονται αλληλοσυνδεδεμένα και οι επιπτώσεις καταλήγουν στα άτομα μέσω της διατροφής. Η τελευταία διάσταση αντιμετωπίζει τη σύγχρονη διατροφή ως «τεχνητή» και οι δύο τάξεις που εμπεριέχονται την εξετάζουν υπό δύο πρίσματα: αφενός από μία θεωρητική σκοπιά, όπου η εκβιομηχάνιση υποτίθεται ότι έχει οδηγήσει σε μαζική παραγωγή και στην παραγωγή νέων προϊόντων με σκοπό την κερδοφορία, χωρίς αυτά να είναι χρήσιμα ή καλά ποιοτικά. Αφετέρου, η πιο πρακτική προοπτική, εστιάζει στη χημική αλλοίωση στην οποία υπόκεινται τα τρόφιμα, και πάλι για λόγους βελτίωσης, φέρνοντας, όμως, αρνητικά αποτελέσματα.

Πέμπτη θεματική: Αντί-επιστημονικές θεωρίες συνωμοσίας για την αστρονομία

Πίνακας 5: Στατιστικά της Ιεραρχικής Αυτόματης Ταξινόμησης της πέμπτης θεματικής

Αριθμός κειμένων / number of texts: 20
Αριθμός τμημάτων κειμένου / Number of text segments: 392
Αριθμός μορφών/Number of forms: 4144
Αριθμός περιστατικών εμφάνισης/Number of occurrences: 14300
Αριθμός ενεργών μορφών/Number of active forms: 3736
Αριθμός λεκτικών συμπλεγμάτων: 3
Κατηγοριοποιημένα τμήματα/Segments classified: 307/392 (78.32%)

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ
ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

Δενδρόγραμμα 5. Τάξεις και λέξεις με τη μεγαλύτερη εμφάνιση στην πέμπτη θεματική

Πρώτη Τάξη: Η αξιοπιστία της επιστημονικής γνώσης υπό αμφισβήτηση

Η πρώτη τάξη εμπεριέχει το 21.2% των κωδικοποιημένων κειμένων της ανάλυσης σώματος. Ενδεικτικά αναφέρονται οι λέξεις που κυριαρχούν στη συχνότητα εμφάνισης: προγράμματος ($\chi^2=34.25$, $p<0.0001$), απόλλων ($\chi^2=25.71$, $p<0.0001$), σειρά ($\chi^2=25.47$, $p<0.0001$), αστροναύτες ($\chi^2=25.14$, $p<0.0001$), αποτελέσματα ($\chi^2=22.78$, $p<0.0001$), σεληνιακού ($\chi^2=22.78$, $p<0.0001$), ενδείξεων ($\chi^2=18.92$, $p<0.0001$).

Σε αυτό το σημείο συσσωρεύεται ο λόγος που περιστρέφεται κυρίως γύρω από τις διαστημικές αποστολές και την νέα γνώση που αυτές εισήγαγαν. «Μετά τα αποτελέσματα του προγράμματος Απόλλων, όλες οι παλαιότερες θεωρίες τινάχτηκαν στον αέρα». Τα καινούργια δεδομένα που απέφερε το συγκεκριμένο πρόγραμμα θεωρείται πως άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονταν οι επιστήμονες το σύμπαν και τις ατμοσφαιρικές συνθήκες.

«Οι επιστήμονες γνώριζαν με βάση τις μελέτες, τους υπολογισμούς και τα στοιχεία που τους έφεραν οι τεχνητοί δορυφόροι πως η ανώμαλη πυκνότητα του

σεληνιακού όγκου αποτελούσε μία ένδειξη ότι το εσωτερικό της σελήνης είναι κενό». Σύμφωνα με το παραπάνω απόσπασμα, μία από τις ανακαλύψεις που προέκυψαν είναι ότι η σελήνη είναι κούφια, θεωρία για την οποία θα γίνει λόγος στη συνέχεια. Αυτή η τάξη δεν πραγματεύεται τόσο τα δεδομένα της θεωρίας, αλλά εστιάζει στη μεταβλητότητα της επιστήμης.

Η αλήθεια είναι ότι μέχρι σήμερα οι επιστήμονες δεν κατάφεραν να ενσωματώσουν σε μία νέα θεωρία όλα τα παράξενα και αντιφατικά στοιχεία που έχουν συγκεντρώσει σχετικά με τη σελήνη. Κανείς δεν κατάφερε να βρει το νήμα της Αριάδνης για να βγει από τον λαβύρινθο των αντιφατικών ενδείξεων.

Έτσι κάποιοι επιστήμονες πιστεύουν πως, είτε κάποιο λάθος υπάρχει στους υπολογισμούς των γεωφυσικών μελετών, είτε πρέπει να αναθεωρήσουμε ριζικά τις γνώσεις μας σχετικά με τους νόμους της αστροφυσικής.

Στα παραπάνω συνοψίζεται η θεωρητική γραμμή που οδηγεί τους σκεπτικιστές στο συμπέρασμα ότι η επιστημονική αλήθεια δεν πρέπει να λαμβάνεται ως θέσφατο, καθώς υπόκειται συνεχώς σε αλλαγές που προκύπτουν από ανακαλύψεις. Η επιστημονική γνώση παρουσιάζεται ως ρευστή και ο ρόλος των επιστημόνων είναι εξίσου αμφισβητήσιμος, καθώς παύουν να θεωρούνται ειδήμονες και αναπαρίστανται ως δογματικοί ακόλουθοι των «φραξιών» τους (Handler, 1980· Sagan, 1995).

«Αυτό είναι το μεγαλύτερο αίνιγμα», ομολογεί ένα επίσημο κείμενο της NASA αλλά και οι επιστήμονες όλου του κόσμου. Παρά τις προσπάθειες, τις δειγματοληψίες και τους υπολογισμούς δεν έχουν καταλήξει σε μία απάντηση». Οι ειδικοί φαίνονται ανεπαρκείς για την εξήγηση των μεγάλων κοσμικών προβλημάτων και η εμπιστοσύνη στο πρόσωπο τους μειώνεται, σε σημείο που αναδεικνύεται μία άλλη αρνητική αναπαράσταση από αυτές που έχουμε συναντήσει μέχρι τώρα: οι επιστήμονες είναι βαρετοί και «άχρηστοί». Εξάλλου, «πώς μπορεί να συμβαίνει κάτι τέτοιο τη στιγμή που όλες οι αστρονομίες του κόσμου μας βεβαιώνουν ότι η σελήνη σαν σύνολο διαθέτει τη μισή πυκνότητα από τη Γη;»

Δεύτερη Τάξη: Η θεωρία της κούφιας Σελήνης: η επιστήμη ως πεδίο ενδο-ομαδικών συγκρούσεων

Η δεύτερη τάξη της θεματικής της αστρονομίας αποτελείται από το 25.1% των κατηγοριοποιημένων κειμένων ανάλυσης, με υψηλότερη εμφάνιση των ακόλουθων λέξεων: σελήνη ($\chi^2=45.73$, $p<0.0001$), κούφια ($\chi^2=19.31$, $p<0.0001$),

θεωρία ($\chi^2=13.22$, $p=0.00027$), θέση ($\chi^2=13.01$, $p=0.00031$), ασίμωφ ($\chi^2=9.67$, $p<0.00187$), σοβιετικοί ($\chi^2=9.67$, $p=0.00187$).

Σε αυτή την τάξη παρουσιάζεται πιο αναλυτικά η θεωρία της κούφιας σελήνης, η οποία μπορεί να λάβει πολλές διαστάσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις θεωρείται ένα κατασκεύασμα που τοποθετήθηκε εκεί για κάποιο σκοπό, ενώ άλλες θεωρίες αντιλαμβάνονται το διαστημικό σώμα ως αρχαίο διαστημόπλοιο κάποιου εξωγήινου πολιτισμού.

«Τα ευρήματα αποδεικνύουν κι αυτά πως η σελήνη είναι κούφια, γιατί η πτώση των γήινων μηχανημάτων στη σεληνιακή επιφάνεια και τα άχρηστα τμήματα διαστημοπλοίων την κάνουν να αντηχεί σαν μία τεράστια καμπάνα, ή γκονγκ». Και σε αυτή την τάξη οι ενδείξεις είναι «συντριπτικές», φέρνοντας σε δυσκολία τους αστροφυσικούς, οι οποίοι «δεν ξέρουν πως να τις διαχειριστούν».

«Ο ήλιος προσελκύει τη σελήνη με διπλάσια δύναμη από τη Γη. Η δυσαναλογία της έλξης του ηλίου προς εκείνη της γης θα έπρεπε να έχει αποσπάσει τη σελήνη από τη θέση της.» Οι νέες αποκαλύψεις δεν δημιουργούν το κλίμα αμηχανίας στο οποίο περιορίστηκε ο λόγος της πρώτης τάξης, αλλά παρουσιάζουν και ορισμένες εσωτερικές συγκρούσεις στον χώρο των επιστημών, εν προκειμένω στο πεδίο της αστροφυσικής. *«Οι Σοβιετικοί επιστήμονες υποστήριζαν πως ο κενός εσωτερικός χώρος ήταν γεμάτος καύσιμα για τους κινητήρες, εργαλεία, όργανα ελέγχου και παρατήρησης. Ήταν ένα διαστημόπλοιο που ήταν ικανό να ταξιδεύει απίστευτες αποστάσεις».* Το έργο του Ισαάκ Ασίμωφ αποτελεί σημείο αναφοράς, με τις ρηξικέλευθες θεωρητικές και εμπειρικές παρατηρήσεις του να μένουν στο συρτάρι. Ο λόγος μη αξιοποίησής τους αποδίδεται σε «παιχνίδια εξουσίας» μεταξύ των δύο μεγάλων δυνάμεων: της Σοβιετικής Ένωσης (μετέπειτα Ρωσίας) και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Από την άλλη μεριά, εάν γίνει αποδεκτή η θεωρία του "διαστημόπλοιου σελήνη", όλα τα ως τώρα αναφερθέντα προβλήματα εξαφανίζονται εάν λογικά εξωγήινα όντα τοποθέτησαν τη σελήνη σε τροχιά γύρω από τη Γη, στη θέση που την βλέπουμε.

Κάπου εδώ ξεκινά και η πιο μεταφυσική μορφή συνωμοσιολογίας, η λεγόμενη «ουφολογία», η οποία αποτέλεσε πεδίο σύγκρουσης και πίσω από τις «κλειστές πόρτες των επιστημονικών εργαστηρίων», με τους αστροφυσικούς να επιδίδονται σε έναν αγώνα δρόμου για το ποιος θα φτάσει πρώτος σε ένα συμπέρασμα για το γεγονός αυτό. Ο ανταγωνισμός τους έφερε στο φως κάποιες διαπιστώσεις (*«Οι μελέτες της*

κλίσης του άξονα της σελήνης από τον δρ. Ουίλκινς απέδειξαν πως τα πυκνότερα στρώματα του όγκου της βρίσκονται κοντά στην επιφάνεια», «Ο δρ. Γιούρεϋ είπε πως τα σεισμικά κύματα απορροφήθηκαν από τα μαλακά στρώματα μάζας που βρίσκονται στο κέντρο της σελήνης, γι αυτό και δεν υπάρχει αντανάκλαση».)

Οι λόγοι που τίποτα από τα παραπάνω δεν έχει λάβει μεγάλη προσοχή αποδίδεται στις προσπάθειες συγκάλυψης και ανταγωνισμού μεταξύ των δύο μεγάλων δυνάμεων και των επιστημονικών τους αυθεντιών:

Μήπως η NASA και η κυβέρνηση υπονιάστηκαν την παρουσία εξωγήινων βάσεων μέσα στις σπηλιές αυτές; Μήπως τελικά δεν πρόκειται για σπηλιές, αλλά για έναν τεράστιο κατοικήσιμο χώρο;

Είναι γνωστό, άλλωστε, ότι οι Σοβιετικοί αστροναύτες βρέθηκαν πρώτοι στη σελήνη και ο προβληματισμός της διαστημικής υπηρεσίας δεν άργησε να φανεί

Συνεπώς, εδώ η νέα επιστημονική γνώση παραμερίζεται από την ύπαρξη προσωπικών συμφερόντων και εσωτερικού ανταγωνισμού των ερευνητών, των ιδρυμάτων, ακόμα και των κρατών. Σαφώς και δεν μπορούμε να αποκλείσουμε ότι δεδομένα και ευρήματα ερμηνεύονται υπό το κυρίαρχο «επιστημονικό» πρίσμα, πολλές φορές απορρίπτοντας προσεγγίσεις που, παρότι ελπιδοφόρες, δεν ακολουθούν τη νόρμα (López Corredoira et al., 2008). Σε αντίθεση, όμως, με την γόνιμη αντιπαράθεση, εδώ υπάρχει παράθεση μόνο αρνητικών εικόνων για τους ειδήμονες του πεδίου αυτού, δημιουργώντας την αναπαράσταση που παρουσιάζει τους επιστήμονες ως αριβίστες και εγωιστές, που ενδιαφέρονται πρωτίστως για τη δόξα (Snow, 1963), με αποτέλεσμα το έργο τους να αξίζει να αντιμετωπίζεται με δυσπιστία (Sagan, 1995).

Τρίτη Τάξη: Απόκρυψη ανατρεπτικών μελετών: η συντηρητική επιστήμη

Η τελευταία τάξη αποτελείται από το 32.9% του λεκτικού υλικού και παρουσιάζει ως όρους με τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης τους εξής: NASA ($\chi^2=19.45$, $p<0.0001$), διατριβή ($\chi^2=18.91$, $p<0.0001$), διάρκεια ($\chi^2=14.61$, $p=0.00013$), φοιτήτρια ($\chi^2=12.48$, $p=0.00041$), φοιτήτρια ($\chi^2=12.48$, $p<0.00041$), πύλες ($\chi^2=12.48$, $p=0.00041$), κινείται ($\chi^2=12.48$, $p=0.00041$)

Το μεγαλύτερο μέρος του υλικού προέρχεται από το άρθρο 8, όπου αναφέρεται ότι μία Κύπρια φοιτήτρια απέδειξε ότι η Γη είναι επίπεδη και, όπως είναι φυσικό, λογοκρίθηκε. «*Ηταν κοινή γνώση μέσα στη NASA αλλά κανείς δεν μιλούσε γι αυτό μέχρι τώρα*». Εδώ ο επιστημονικός κόσμος εκπροσωπείται από τη NASA, που αποκρύπτει σημαντικές ενδείξεις που δεν συνάδουν με τις μελέτες της. «*Όπως*

δήλωσε η νεαρή φοιτήτρια, στόχος της διατριβής της ήταν να καταρρίψει μια και καλή την θεωρία της επίπεδης Γης, καθώς την θεωρούσε γελοία». Ο επιστημονικός κόσμος παρουσιάζεται ως ένα κλειστό σύστημα, όπου, όποιος θέλει να μπει, πρέπει να αποδεχτεί πλήρως τους κανόνες του (Haste, 1997).

Φαίνονται καθαρά: είναι διαστημόπλοια παρατεταγμένα με τάξη αεροδρομίου στην άκρη του κρατήρα. Έφτασαν στη σελήνη πριν από εμάς. Το διαστημικό κέντρο διέταξε τους αστροναύτες να κινηματογραφήσουν τα παράξενα αντικείμενα, όμως τα φιλμ δεν δόθηκαν ποτέ στη διασημότητα και το επεισόδιο δεν επιβεβαιώθηκε.

Χάρη στην τεχνολογική καθυστέρηση αναμετάδοσης των πέντε δευτερολέπτων η παραπάνω συνομιλία λογοκρίθηκε, αναφέρει στο βιβλίο του ο Don Wilson.

Οι επιστημονικοί φορείς αποκρύπτουν τα στοιχεία που δεν τους συμφέρουν, προωθώντας μία μορφή επιστήμης η οποία είναι απόλυτα συμβατική και συντηρητική. Η έμφαση στη διατήρηση των νορμών που επιβάλλει η ίδια η κοινότητα ενδυναμώνει την αναπαράσταση της επιστήμης ως μίας κλειστής ελίτ που δεν δέχεται την καινοτομία, αναπαράγοντας μία εσωτερική κουλτούρα (Snow, 1963). Οι λεγόμενες «εναλλακτικές ενδείξεις» λειτουργούν απορριπτικά απέναντι στην επιστήμη και προωθούν την αναγκαιότητα δημιουργίας «εναλλακτικών επιστημών», οι οποίες παρουσιάζονται συμπεριληπτικές και ανοιχτές στην «άβολη αλήθεια» που αρνούνται να αναφέρουν οι επίσημες πηγές (Martinez-Conde & Macknik, 2017).

Συνολικά, η αναπαράσταση για τις επιστήμες της αστροφυσικής και της αστρονομίας εμφανίζει δύο διαστάσεις: την καχυποψία απέναντι στις τρέχουσες επιστημονικές ανακαλύψεις και την σκοτεινή, συντηρητική, πλευρά, όπου καινοτομίες αποκρύπτονται από τις επιτροπές ή τους θεσμούς. Στην πρώτη διάκριση εμφανίζονται δύο τάξεις, με την πρώτη να θέτει την επίσημη γνώση υπό αμφισβήτηση λόγω της μεταβλητότητας της, ενώ η δεύτερη τοποθετεί τα αποτελέσματα της σύγχρονης επιστημονικής έρευνας ως προϊόντα σύγκρουσης συμφερόντων, οπότε αμφισβητείται η αντικειμενικότητα και η ισχύς τους.

Συζήτηση πρώτης μελέτης:

Κατά την πρώτη έρευνα της παρούσας εργασίας αναλύθηκαν, μέσω του λογισμικού IRAMUTEQ, πέντε σώματα κειμένων αντί-επιστημονικού περιεχομένου για πέντε διαφορετικές επιστημονικές κατηγορίες. Από την ανάλυση προέκυψαν ορισμένες τάξεις και διαφάνηκαν οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των αρθρογράφων και των σχολιαστών σχετικά με την επιστήμη, υπό την αντί-επιστημονική προοπτική. Οι βασικές αναπαραστάσεις που προέκυψαν πραγματεύονται την επιστήμη ως

κατασκευασμένη γνώση, η οποία έχει δημιουργηθεί από «το επιστημονικό κατεστημένο» και συμβάλλει στη διαιώνιση παρόμοιου είδους γνώσης και όχι αυτής που είναι χρήσιμη για την ανθρωπότητα. Στον πυρήνα της αναπαράστασης βρίσκεται ένα σύστημα ιδεών, αξιών και πρακτικών, όπως είχε εντοπίσει ο Moscovici (1987), ένας συνεκτικός τρόπος του «σκέπτεσθαι». Η ανάγκη εξαγωγής ενός συμπεράσματος και η αφθονία των πληροφοριών αποτελούν τα βασικά υλικά από τα οποία προκύπτει η απλοποίηση της επιστημονικής θεωρίας. Η επιστήμη κωδικοποιείται ως ένα ορθόδοξο σύστημα, σχεδόν αδύνατο να δεχτεί κάποιον, το οποίο συντηρεί κανόνες που θα εξασφαλίσουν την θεσμική πνευματική της ηγεμονία (Snow, 1963). Σε αυτό το σημείο αναδύεται και η αναπαράσταση της αντί-επιστήμης και της ψευδοεπιστήμης ως «στιγματισμένης γνώσης» (Barkun, 2016), μεγαλώνοντας το χάσμα ανάμεσα στους δύο κόσμους. Η αφαιρετική εξουσία της επιστήμης και της τεχνολογίας τοποθετείται μέσα στην πραγματικότητα και γίνεται αντιληπτή σε κάθε προσπάθεια αποσιώπησης των διαφωνούντων. Σε αυτό το σημείο δρα η διαδικασία της επικέντρωσης, τοποθετώντας εμπειρικά τις εφαρμογές της επιστήμης στην κοινωνία (εν προκειμένω της αντί-επιστήμης) (Moscovici, 1961/2008). Για παράδειγμα, ο παραλληλισμός των αγνώστων συνεπειών της τεχνολογίας 5G με το ατύχημα του Τσέρνομπιλ δεν είναι τόσο άστοχος. Και οι δύο τεχνολογίες είναι προϊόντα που εισήχθησαν με την προοπτική ότι θα εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των ατόμων χωρίς πρόκληση προβλημάτων, αφού χαρακτηριζόταν απόλυτα ασφαλείς. Η διαδικασία της επικέντρωσης συνδέει τα δύο γεγονότα και εναποθέτει την αναπαράσταση των ατόμων για το 5G μέσα στον χώρο και τον χρόνο, καθιστώντας τό απτή πραγματικότητα, πολύ πιθανόν και κίνδυνο (Moscovici, 1984).

Επιπλέον, η επιστημονική κοινότητα παρουσιάζεται να χρησιμοποιεί τις σύγχρονες ανακαλύψεις είτε ως μέσο για την επίτευξη στόχων, με τους δύο συχνότερα αναφερόμενους να είναι το κέρδος και η άσκηση ελέγχου, είτε ως όχημα πρόκλησης βλαβών. Η δόμηση αυτών των αναπαραστάσεων συνάγεται και από τη μελέτη των άρρητων θεωριών για την επιστήμη, οι οποίες συγκροτούν ένα ξεχωριστό, «αρχαϊκό» σύστημα γνώσης και δομούν την αναπαράσταση της επιστημονικής γνώσης, έτσι ώστε να καταφέρουν να την προσεγγίσουν και εν τέλει, να την αξιοποιήσουν.

Μελέτη 2

Μεθοδολογία

Συμμετέχοντες

Η δεύτερη έρευνα της εργασίας είναι ένα πείραμα σειριακής αναπαραγωγής, στη βάση της κλασικής μελέτης των Allport και Postman (1947) για τις φήμες. Η πειραματική διαδικασία έλαβε χώρα στο εργαστήριο Κοινωνικής και Πολιτικής Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και συμμετείχαν 70 άτομα (50 γυναίκες και 20 άνδρες), με μέση ηλικία τα 22 έτη. Όλοι οι συμμετέχοντες ήταν φοιτητές ή πρόσφατοι απόφοιτοι. Οι απαραίτητες προϋποθέσεις συμμετοχής ήταν η φοιτητική ιδιότητα, η διαμονή στην Ελλάδα, ώστε το άτομο να έχει γνώση των θεωριών συνωμοσίας που υπάρχουν στην ελληνική κοινωνία και η ικανότητα έκφρασης στα ελληνικά.

Οι συμμετέχοντες συγκεντρώθηκαν με δύο τρόπους. Αρχικά, αναρτήθηκε μία δημοσίευση στην κλειστή ομάδα των φοιτητών ψυχολογίας του πανεπιστημίου στο Facebook όπου γινόταν κάλεσμα για εθελοντές. Οι ενδιαφερόμενοι ενημερωνόταν σχετικά με τον τόπο και χρόνο διεξαγωγής του πειράματος, ενώ λάμβαναν ορισμένες πρώτες πληροφορίες, χωρίς να αποκαλύπτεται το βασικό θέμα της έρευνας. Αυτή η διαδικτυακή εκστρατεία έφερε περισσότερους από τους μισούς συμμετέχοντες στο εργαστήριο, ενώ, προς έκπληξη μας, διαπιστώθηκε πως οι εθελοντές μοιράστηκαν το κάλεσμα και με φίλους και γνωστούς, στους οποίους θεώρησαν ότι θα φαινόταν ενδιαφέρον το εγχείρημα. Σε δεύτερη φάση, προσεγγίστηκαν τυχαία παρευρισκόμενους στο αίθριο της σχολής και προσκλήθηκαν στο εργαστήριο όπου θα λάμβανε χώρα η πειραματική διαδικασία. Τα άτομα που προσκλήθηκαν πληρούσαν και πάλι τα κριτήρια συμμετοχής και δέχτηκαν να αφιερώσουν λίγα λεπτά από τον χρόνο τους για τις ανάγκες της έρευνας.

Μέθοδος

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε βασίστηκε στο κλασικό πείραμα των Allport και Postman (1947) για τη μελέτη των φημών στις μεταπολεμικές ΗΠΑ. Ωστόσο, οι δύο ερευνητές είχαν χρησιμοποιήσει τη μέθοδο που εισηγήθηκε ο Bartlett (1932) για την πραγματοποίηση πειραμάτων μνήμης, συνεπώς και το παρόν πείραμα έχει

βασιστεί εν μέρει και στις μελέτες που διενήργησε ο εμπνευστής της μεθόδου της σειριακής αναπαραγωγής.

Ο Bartlett είχε προσπαθήσει να συμπεριλάβει τις γενικότερες εμπειρίες των ατόμων στη μελέτη της μνήμης, κρίνοντάς τες αναπόσπαστο κομμάτι της ύπαρξής τους και υποστηρίζοντας ότι δεν είναι δυνατό να κατανοήσουμε πραγματικά κάποια νοητική διεργασία και την αξία που έχει για το άτομο, αν δεν λάβουμε υπόψη μας το πλαίσιο μέσα στο οποίο υπάρχει (Bartlett, 1932). Οι μέθοδοι που πρότεινε για τη διερεύνηση της μνήμης ήταν η επαναλαμβανόμενη αναπαραγωγή (repeated reproduction) και η σειριακή αναπαραγωγή (serial reproduction). Η πρώτη είχε ως στόχο τη μελέτη της ανάκλησης πληροφοριών για ένα συγκεκριμένο γεγονός σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, για αυτό και ζητούνταν η περιγραφή μίας ιστορίας που είχε διαβάσει το πειραματικό υποκείμενο σε διάφορες συνθήκες και χρονικά σημεία, σε βάθος χρόνου. Η δεύτερη έθετε τη μετάδοση πληροφοριών μεταξύ υποκειμένων ως μέρος μίας κοινωνικής διαδικασίας, καθώς σχηματίζεται μία «αλυσίδα», όπου ο πρώτος ανακαλεί όσα θυμάται από το πρωτότυπο υλικό και τα περιγράφει στον δεύτερο, με εκείνον να περιγράφει με τη σειρά του όσα θυμάται σε έναν τρίτο και ούτω καθεξής. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την σύγκριση των δύο μεθόδων έδειξαν ότι από τη δεύτερη μέθοδο προκύπτουν περισσότερα λάθη και μεγαλύτερη διαστρέβλωση του αρχικού υλικού, με τους συμμετέχοντες να προσαρμόζουν το περιεχόμενο κάθε φορά. Μάλιστα, ο Bartlett (1932) παρατήρησε και τον σημαίνοντα ρόλο του πολιτισμικού περιβάλλοντος, αφού οι συμμετέχοντες φάνηκε να ξεχνούν τα πολιτισμικά ξένα προς αυτούς στοιχεία ή να τα προσαρμόζουν στις αναπαραστάσεις που ήδη είχαν.

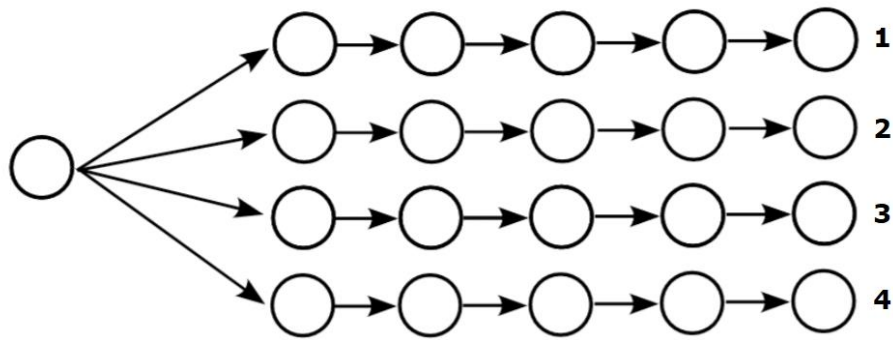
Μία μετεξέλιξη της σειριακής αναπαραγωγής ήταν τα πειράματα των Allport και Postman (1947) πάνω στις φήμες. Η εμπειρία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, εκτός από τεράστιες απώλειες και έναν πλανήτη σοκαρισμένο, άφησε και αρκετά ερωτήματα. Η ευρεία διάδοση των φημών και η αποδοχή τους από τους Αμερικανούς πολίτες αποτέλεσε την αφορμή για τα πειράματα των δύο ερευνητών. Οι περισσότερες έρευνες είχαν από 100 έως 150 συμμετέχοντες, οι οποίοι είχαν χωριστεί σε εξάδες, ωστόσο ο Bartlett είχε πραγματοποιήσει αρκετά πειράματα με πολύ λιγότερα υποκείμενα και δεν είχαν διαπιστωθεί σημαντικές διαφορές. Η διαδικασία ήταν η ακόλουθη: ένα άτομο εισερχόταν σε μία αίθουσα και έβλεπε μία εικόνα, από την οποία καλούνταν να θυμηθεί όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες, με τους ερευνητές να συνιστούν περίπου είκοσι χαρακτηριστικά. Στην

επόμενη φάση, το πρώτο άτομο καλούνταν να περιγράψει αυτό που είδε σε ένα δεύτερο άτομο, με τη σειρά του το δεύτερο άτομο να περιγράψει αυτό που άκουσε σε ένα τρίτο άτομο, με τη διαδικασία να συνεχίζεται μέχρι τον έκτο συμμετέχοντα. Στο τελευταίο στάδιο γινόταν η σύγκριση ανάμεσα στην αρχική εικόνα και την τελική αναπαραγωγή, προκειμένου να εντοπιστεί το μέγεθος της αλλοίωσης που υπέστη η αρχική αφήγηση. Κατά τη μετάδοση των περιγραφών εντοπίστηκαν τρία μοτίβα αλλοίωσης: η σύμπτυξη (leveling), δηλαδή η τάση της φήμης να γίνεται συντομότερη, πιο συγκεκριμένη και πιο ευκολομνημόνευτη, η όξυνση (sharpening), που αφορά την επιλεκτική έμφαση σε συγκεκριμένες λεπτομέρειες και, τέλος, η αφομοίωση (assimilation), κατά την οποία το άτομο ερμηνεύει και μεταφέρει την αφήγηση με βάση τις προσωπικές του προκαταλήψεις και στερεότυπα.

Σε αυτή τη μεταφορά του πειράματος υπήρξαν κάποιες αλλαγές από το μοτίβο που ακολουθήθηκε από τους Allport και Postman, καθώς, αντί για μία εικόνα, δόθηκε ένα κείμενο, το οποίο ήταν ένα κράμα στοιχείων από αρκετά άρθρα και δημοσιεύσεις αντί-επιστημονικού περιεχομένου σχετικά με την τεχνολογία 5G, τα οποία είχαν εντοπιστεί κατά τη διάρκεια της πρώτης μελέτης. Η ανάγνωση και η συγγραφή ενός νέου κειμένου-αναπαραγωγής ήταν η αρχική μέθοδος που ακολουθήθηκε στα πειράματα σειριακής αναπαραγωγής (Bartlett, 1932) και δεν φαίνεται να επηρεάζει τη μνημονική ανάκληση ή την αλλοίωση του πρωτοτύπου συγκριτικά με την εφαρμογή με οπτικά ερεθίσματα (Buckner, 1965).

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας αξιοποιήθηκε η τεχνολογία. Πιο συγκεκριμένα, το κείμενο παρουσιάστηκε στους συμμετέχοντες σε φορητούς ηλεκτρονικούς υπολογιστές και κλήθηκαν να το ξαναγράψουν, κάνοντας μία αναπαραγωγή των κομματιών που θεώρησαν σημαντικότερα, σε μία προσπάθεια να αποφευχθεί η κριτική. Μετά από ελέγχους και αξιολογήσεις του χρόνου που απαιτούνταν για την ανάγνωση και την συγγραφή των κειμένων στην προερευνητική φάση, ορίστηκε ως χρόνος ανάγνωσης τα πέντε λεπτά και ως χρόνος συγγραφής τα δώδεκα λεπτά, ενώ καθώς προχωρούσε η αλυσίδα τα λεπτά μειώνονταν κατά ένα.

Πριν την έναρξη της διαδικασίας, οι συμμετέχοντες υπέγραψαν μία φόρμα συγκατάθεσης για την εθελοντική συμμετοχή τους στο πείραμα και στο τέλος συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο με δημογραφικά στοιχεία και κλίμακες αξιολόγησης πειστικότητας των επιχειρημάτων.

Σχεδιάγραμμα 1: Απεικόνιση της διαδικασίας της σειριακής αναπαραγωγής.

Ορισμός αξόνων συνωμοσιολογίας

Η ανάλυση των σχολίων και των άρθρων στην προηγούμενη μελέτη ανέδειξε ορισμένες θεματικές στις οποίες εστίασαν οι αναρτήσεις και οι συζητήσεις. Οι δύο πρώτοι άξονες είναι το αίσθημα επιβουλής απέναντί στις μάζες, με αποτέλεσμα την πρόκληση αρνητικών συνεπειών και η εμπρόθετη δράση, προϊόντα της οποίας είναι τα αποτελέσματα. Ένας τρίτος είναι η μυστικότητα των ομάδων που «κρύβονται» πίσω από θεσμικούς ρόλους. Εν προκειμένω, η συσκότιση του εχθρού είναι εξαιρετικά λειτουργική, αφού τον καθιστά ακόμα πιο επικίνδυνο και απροσπέλαστο. Οι τρεις άξονες δεν είναι αλληλοαποκλειόμενοι, αλλά μπορούν να συνυπάρχουν στο ίδιο κείμενο.

Διαδικασίες μετάδοσης του μηνύματος

Για τους σκοπούς της έρευνας υιοθετήθηκαν οι τρεις διαδικασίες που είχαν περιγράψει οι Allport και Postman (1947) κατά την πειραματική τους διαδικασία και είχαν ως αποτέλεσμα την αλλοίωση του κειμένου: η σύμπτυξη, η όξυνση και η αφομοίωση. Η σύμπτυξη προκύπτει από την τάση των ατόμων να κάνουν τη φήμη συντομότερη, πιο συγκεκριμένη και πιο εύκολη να τη θυμηθεί κανείς και ταυτίζεται με τη διαδικασία που ο Bartlett (1932) είχε ονομάσει «απλοποίηση». Η όξυνση αναφέρεται στην επιλεκτική έμφαση σε κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και στη μεγαλοποίηση τους, ενώ η αφομοίωση είναι η διαδικασία ερμηνείας των πληροφοριών υπό το προσωπικό πρίσμα του ατόμου και, αντίστοιχα, η μετάδοση τους με μία υποκειμενική χροιά. Οι Allport και Postman (1947) είχαν εντοπίσει τέσσερις μορφές αφομοίωσης: την αφομοίωση στο βασικό θέμα, όπου όλες οι

πληροφορίες ερμηνεύονται με βάση αυτό που το άτομο θεωρεί ως κεντρικό θέμα του μηνύματος, αμβλύνοντας τις αντιφάσεις, την αφομοίωση στην περίληψη, κατά την οποία κάποιες έννοιες συνενώνονται, το μήνυμα συρρικνώνεται και τελικά χάνει το αρχικό του νόημα, την αφομοίωση στην προσδοκία, όπου το μήνυμα αλλάζει ώστε να ταιριάζει με την εικόνα που έχουν τα άτομα για τον κόσμο και η τελευταία μορφή αφομοίωσης εντοπίζεται στη γλώσσα, με τα υποκείμενα να προσθέτουν τα δικά τους ιδιαίτερα γλωσσικά στυλ, τα οποία καταλήγουν να διατηρούνται και στη συνέχεια (Allport & Postman, 1947).

Κείμενο

Το κείμενο που παρουσιάστηκε στον πρώτο συμμετέχοντα της κάθε πεντάδας ήταν αποκύημα του πρώτου σταδίου της αρχικής έρευνας χαρτογράφησης, όπου εντοπίστηκαν 100 άρθρα που αφορούσαν ζητήματα τεchnοφοβίας και θεωρίες συνωμοσίας για την τεχνολογία, με μερικά από αυτά τα πραγματεύονται τη νέα τεχνολογία του 5G. Το θέμα προκρίθηκε μεταξύ άλλων λόγω της δυναμικής που εμφάνιζε, της ποσότητας των άρθρων αλλά και εξαιτίας της επικαιρότητας, αφού η πρόσφατη άρνηση του Δημοτικού συμβουλίου της Καλαμάτας να προχωρήσει στην εγκατάσταση του δικτύου 5G στην πόλη, με πρόφαση την παραπληροφόρηση σχετικά με τις αρνητικές συνέπειες στην υγεία, προκάλεσε ποικίλα σχόλια (*«Καλαμάτα: “Κόβεται” το 5G με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου»*, 3 Δεκεμβρίου 2019).

Κατά την έρευνα πάνω στις αντί-επιστημονικές προσεγγίσεις για το πιο πρόσφατο δίκτυο τηλεπικοινωνιών, εντοπίστηκαν άρθρα επιστημονικοφανή, πρωτότυπα αλλά και μεταφρασμένα, με πειστικό ύφος και αρκετά επιχειρήματα που τόνιζαν τις βλάβες που αναμένεται να προκαλέσει το 5G και τις ομάδες που έχουν όφελος από την επερχόμενη καταστροφή.

Το κείμενο που εισήγαγε τα πρώτα άτομα των αλυσίδων ήταν μία συρραφή κομματιών από άρθρα και σχόλια που εντοπίστηκαν στην πρώτη μελέτη, τα οποία τοποθετήθηκαν έτσι ώστε να αντιστοιχούν σε κάθε έναν από τους θεματικούς άξονες. Η αξιολόγηση των στοιχείων που διατηρήθηκαν μέχρι την τελευταία αναπαραγωγή κρίνεται από τη διατήρηση ή όχι των εκφράσεων και των σημείων που ανταποκρίνονται σε κάθε άξονα. Βασική επιδίωξη ήταν η διατήρηση ενός επιστημονικοφανούς ύφους, μακριά από τον στερεοτυπικά λαϊκό, όπως συχνά παρουσιάζεται, τύπο λόγου που συνεπάγεται η συνωμοσιολογία (Skoulariki, 2018),

έτσι ώστε να γειτνιάζει με τη νεότερη τάση παρουσίασης των πραγματολογικών ανακριβειών σαν «εναλλακτική επιστήμη» (Apitz et al., 2017).

Το σώμα κειμένων που συλλέχθηκε και χρησιμοποιήθηκε σκιαγραφεί, εν μέρει, την επιστημολογία της «επιστήμης» της αντί-επιστήμης. Βασίζεται σε εναλλακτικές ερμηνείες που προκύπτουν από την παρερμηνεία ή την απομόνωση ευρημάτων, από αποδείξεις οι οποίες δεν πληρούν επιστημονικά κριτήρια (Martinez-Conde & Macknik 2017) και από την επιλεκτική χρήση δεδομένων, προκειμένου να λειτουργήσουν επεξηγηματικά και υποστηρικτικά ως προς τις βασικές θέσεις (Apitz et al., 2017).

Ανάλυση

Για την πραγματοποίηση του πειράματος, τα υποκείμενα χωρίστηκαν σε δεκατέσσερις ομάδες των πέντε ατόμων, από τα οποία προέκυψαν 70 κείμενα. Το αρχικό κείμενο που κλήθηκαν τα πρώτα μέλη της κάθε ομάδας να αναπαράγουν χωρίστηκε σε κομμάτια, στα οποία τοποθετήθηκαν στοιχεία που αντιπροσωπεύουν κάθε άξονα (πρόθεση, επιβουλή και μυστικότητα). Κατά την εξέλιξη της διαδικασίας, εξετάστηκε κατά πόσο διατηρήθηκαν τα στοιχεία, άρα και οι έννοιες που αυτά συνεπάγονται αλλά και αν χάθηκαν ή μετασχηματίστηκαν κατά την αναπαραγωγή. Η εστίαση δόθηκε στη διατήρηση της πληροφορίας, καθώς το ζητούμενο ήταν η σύγκριση της πρώτης αναπαραγωγής με την πέμπτη, και τελευταία. Αναπόφευκτα, το κείμενο θα συντόμευε σε έκταση και σε ποσότητα πληροφοριών, καθώς ο χρόνος και οι μνημονικές ικανότητες λειτουργούσαν περιοριστικά. Το κατά πόσο η συρρίκνωση του κειμένου ακολούθησε τις διαδικασίες της σύμπτυξης, όξυνσης και αφομοίωσης μελετήθηκε παράλληλα με τη διατήρηση των καθορισμένων αξόνων, μέσω της παράλληλης αξιολόγησης των κειμένων κάθε ομάδας, με τη σειρά που γράφτηκαν. Πιο συγκεκριμένα, το δεύτερο κείμενο διαβάστηκε αμέσως μετά το πρώτο και σημειώθηκαν τα σημεία στα οποία υπήρξε κάποια από τις διαδικασίες μετάδοσης των φημών και η ίδια πρακτική ακολουθήθηκε μέχρι το πέμπτο κείμενο.

Η συγκριτική μελέτη μας επέτρεψε να διακρίνουμε τα σημεία στα οποία έγιναν οι αλλαγές, όπως και η νέα μορφή που έλαβαν οι ζητούμενοι (για παράδειγμα, αν μία έννοια παρερμηνεύτηκε και αποδόθηκε αφομοιωτικά, λαμβάνοντας στοιχεία που της απέδωσε ο γράφων ή η γράφουσα και δεν υπήρχαν στο κείμενο που διάβασε). Όλες οι ομάδες (αλυσίδες) εξετάστηκαν από δύο άτομα. Σύμφωνα με τους

υπολογισμούς του δείκτη κ (Cohen's kappa), υπήρχε μεγάλη ταύτιση μεταξύ των απόψεων των δύο αξιολογητών. Ειδικότερα, η τιμή κ για τη θεματική της επιβουλής ήταν 0.91, για την μυστικότητα 0.82, και για την πρόθεση 0.74. Σύμπτωση των αξιολογήσεων υπήρξε και για τις διαδικασίες μετάδοση του μηνύματος, με την τιμή κ για την σύμπτυξη να είναι 0.95, για την όξυνση 0.71 και για την αφομοίωση 0.74.

Αποτελέσματα

Διατήρηση των μεταβλητών της συνωμοσιολογίας

Επιβουλή

Το αρχικό κείμενο που δόθηκε περιείχε τέσσερα στοιχεία που εισήγαγαν την ιδέα της επιβουλής, τέσσερα με την ιδέα της μυστικότητας της ομάδας που πράγματι ελέγχει ή επωφελείται από την κατάσταση και τέσσερα στοιχεία με σαφή προσανατολισμό προς την πίστη σε ύπαρξη εμπρόθετης δράσης. Επελέγησαν επιστημονικοφανείς περίοδοι λόγου, χωρίς έντονες λέξεις, καθώς ο συναισθηματικά φορτισμένος λόγος φαίνεται να εντυπώνεται περισσότερο στη μνήμη των ατόμων (Kensinger, 2003).

Οι 59 από τους 70 συμμετέχοντες (84,28% επί του συνόλου) αναπαρήγαγε τα στοιχεία που σχετιζόταν με την πρόκληση βλάβης εις βάρος του πληθυσμού, οδηγώντας μας στο συμπέρασμα ότι τα θεώρησαν σημαντικό μέρος του κειμένου.

Ομάδα Η, κείμενο 1 (H1)

Το 5G δίκτυο είναι η νέα γενιά δικτύων που πλέον θα εφαρμοστεί. Βασική ανησυχία αποτελεί το όριο επιτρεπτής ακτινοβολίας με εταιρείες τηλεπικοινωνιών από τη μία να εκφράζουν ότι δεν χρειάζεται να αλλάξει και από την άλλη ειδικούς να ζητούν επαναξιολόγηση των ορίων αυτών δεδομένων των επιπτώσεων που μπορεί η ακτινοβολία να προκαλέσει στην υγεία, η οποία θεωρείται «πιθανώς καρκινογόνα». Το νέο δίκτυο θα χρησιμοποιεί κύματα χιλιοστών και αναγκαία θα είναι η εγκατάσταση αναμεταδοτών ανά διακόσια μέτρα. Ήδη 500 έρευνες αναφέρουν τις επιπτώσεις που έχει η έκθεση σε ηλεκτρονικές συσκευές, WiFi ακόμα και συσκευές παρακολούθησης μωρών, στην υγεία και βασικό θέμα είναι η υπογεννητικότητα που ήδη έχει κάνει την εμφάνισή της στην χώρα μας και αν συνεχιστεί θα βάλει τον πληθυσμό σε κίνδυνο. Βασικό ζήτημα που έχει εγείρει η εγκατάσταση του δικτύου 5G είναι κατά πόσο υπάρχει πλέον ιδιωτικότητα, με νέες τεχνολογίες να παρακολουθούν κάθε βήμα μας και να χρησιμοποιούνται για διάφορους σκοπούς. Οι βάσεις για το νέο δίκτυο έχουν αρχίσει να κάνουν την εμφάνισή τους γεγονός που θέτει αμφιβολίες όσον αφορά το κατά πόσο έχουν ληφθεί υπόψιν επαρκώς όλες οι

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

παράμετροι και αν οι υπεύθυνοι έχουν λάβει όλους τους κινδύνους υπόψιν ή αν αδιαφορούν σκόπιμα και αποκρύπτουν τις αρνητικές επιπτώσεις του 5G.

Ομάδα Η, κείμενο 5 (H5)

Η εγκατάσταση του νέου συστήματος 5G έχει εγείρει ποικίλα ζητήματα, με τους ειδικούς τεχνικούς να προσπαθούν να μας διαβεβαιώσουν ότι δεν συντρέχει λόγος ανησυχίας. Ωστόσο, επιστήμονες έχουν επισημάνει παρενέργειες στην υγεία του ανθρώπου, όπως π.χ. υπογεννητικότητα, που έχουν παρατηρηθεί και αποδοθεί στην ακτινοβολία και σε συσκευές της καθημερινής ζωής που όλοι χρησιμοποιούμε. Τέλος, ζήτημα συνιστά και το κατά πόσο μπορεί να διασφαλισθεί η ιδιωτικότητα του ατόμου μέσα από την αδιάλειπτη συλλογή δεδομένων αλλά και πώς αξιοποιούνται αυτά τα δεδομένα.

Το παραπάνω παράδειγμα, το οποίο σχετίζεται με την επιβουλή, έχει ανακτηθεί από τα κείμενα της ομάδας Η. Ο προβληματισμός πάνω στην υπογεννητικότητα, που είχε χαρακτηριστεί ως στοιχείο επιβουλής στο αρχικό κείμενο, διατηρείται μέχρι και την αναπαραγωγή 5, έστω και με λιγότερες συμπληρωματικές πληροφορίες και πιο ήπια γλώσσα. Είναι αναμενόμενο να συρρικνώνεται ο λόγος κατά την μετάδοση του, οπότε αυτό που αξιολογείται είναι η διατήρηση των στοιχείων-στόχων.

Ομάδα Δ, Κείμενο 1 (Δ1)

Εκτός από σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία, το 5G θα αποτελεί έναν καπιταλισμό επιτήρησης, όπου τα πάντα θα ελέγχονται από απόσταση. Το επόμενο βήμα θα είναι ο έλεγχος του εγκεφάλου και η επικράτηση πάνω σε άλλες ομάδες

Ομάδα Δ, Κείμενο 4 (Δ4)

Το 5G πλήττει την υγεία, όμως έχει θετικές επιπτώσεις στην κυριαρχία του καπιταλισμού των Τηλεπικοινωνιών

Ομάδα Δ, Κείμενο 5 (Δ5)

Τα προβλήματα στην υγεία είναι πολλά και σαν θετικές συνέπειες παρουσιάζονται στην ελεύθερη αγορά των Τηλεπικοινωνιών

Το άτομο που έγραψε την περίοδο λόγου στο κείμενο 1 χρησιμοποίησε αρκετά γλαφυρά τα στοιχεία της συνωμοσιολογίας, τονίζοντας τον κίνδυνο «ελέγχου του εγκεφάλου» και της απώλειας της ατομικής συνείδησης, ένα αφήγημα που κυριαρχεί στην τρομολαγνική ρητορική των τεχνοφοβικών, όπως επίσης και τις «σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία». Τον μέλλοντα χρόνο αντικαθιστά ο ενεστώτας, καθιστώντας το πρόβλημα υπάρχον και όχι πιθανότητα. Το πλήθος των πληροφοριών ελαττώνεται και σε αυτή την περίπτωση, με τις λέξεις-κλειδιά να διατηρούνται. Η

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ
ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ**

τελική μορφή του κειμένου (κείμενο 5) αποτελεί μία σύνοψη, η οποία εμπεριέχει την έννοια της επιβουλής και του κινδύνου ενάντια στο κοινό καλό.

Πίνακας 6: Μετάδοση των πληροφοριών ανά σειριακή αλυσίδα

	Διατήρηση μέχρι το τέλος		Καταγραφή και εξάλειψη κατά την συνέχεια		Αγνόηση	
Επιβουλή	10	71.74%	4	28.57%	0	0%
Μυστικότητα	1	7.14%	6	48.58%	7	50%
Πρόθεση	2	14.2%	8	57.14%	4	28.57%

Μυστικότητα

Ομάδα Μ, Κείμενο 1 (Μ1)

Το 5G είναι η Πέμπτη γενιά κινητών τηλεπικοινωνιών που πρόκειται να εφαρμοστεί. Οι επιστήμονες κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου λόγω της υψηλής ακτινοβολίας που εκπέμπει η συγκεκριμένη τεχνολογία. Το 5G είναι μια τεχνολογία που θα έχει επιπτώσεις στην ιοντόσφαιρα και θα χρησιμοποιηθούν πάνω από 20.000 δορυφόροι, που σημαίνει πως η ποσότητα της ακτινοβολίας που θα εκπέμπεται θα είναι τεράστια. Η ακτινοβολία αυτή υπάρχει μεγάλη περίπτωση να προκαλέσει αύξηση στην εμφάνιση καρκίνου, βλάβες στα βρέφη αλλά και στη γονιμοποίηση και έτσι θα ενταθεί το πρόβλημα γονιμότητας που υπάρχει στη χώρα μας και σταδιακά θα οδηγηθούμε στον αφανισμό.

Οι επιστήμονες έχουν προειδοποιήσει για τους κινδύνους της συγκεκριμένης τεχνολογίας, όμως οι εταιρίες δεν φαίνεται να ενημερώνουν για τα σχετικά. Είναι μια τεχνολογία που θα εκπέμπει σήμα στα κινητά και σε άλλα τεχνολογικά μέσα από μεγάλη απόσταση και θα μπορεί να ελέγχει και τον ανθρώπινο εγκέφαλο. Θα έχει επίσης πρόσβαση και σε όλα τα δεδομένα και τα στοιχεία μας. Δεν θα αντικαταστήσει το 4G αλλά θα το ενισχύσει και θα λειτουργήσει συμπληρωματικά. Εδώ γεννιέται το ερώτημα: ποιος κρύβεται πίσω από αυτή την τεχνολογία και τι συμφέροντα έχει; Ποια θα είναι η απάντηση μας σε αυτή τη κατάσταση και γιατί η κυβέρνηση δεν μας συμπεριλαμβάνει σε κάτι που αφορά τη ζωή και την υγεία μας;

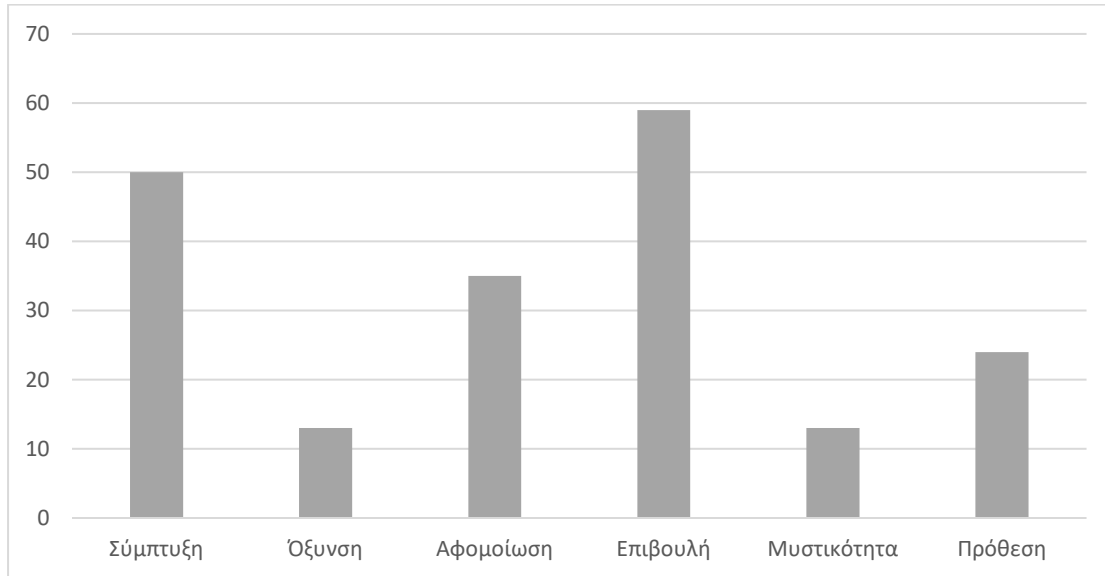
Ομάδα Μ, Κείμενο 2 (Μ2)

[...]Επίσης, στα αρνητικά εντάσσεται και η πιθανότητα ελέγχου του εγκεφάλου και των στοιχείων μας. Παρά τις ενημερώσεις οι εταιρίες δεν έχουν σχολιάσει κάτι παρά τα όσα αρνητικά λένε οι επιστήμονες ότι θα συμβούν και οι κυβερνήσεις κινούνται στην ίδια γραμμή. Υπάρχουν απορίες κατά πόσο υπάρχουν προσωπικά συμφέροντα πίσω από την επιβολή αυτή, καθώς και ποιος μπορεί να κρύβεται από πίσω.

Αν και αποτελεί βασικό συστατικό των θεωριών συνωμοσίας, η μυστικότητα δεν εντοπίστηκε στα περισσότερα κείμενα που εξετάστηκαν. Όπως και η προηγούμενη μεταβλητή, έτσι και ο λόγος περί κρυφής δράσης εντάχθηκε στο κείμενο και δεν εκφράστηκε στην ακραία μορφή του, αλλά με έναν μετριοπαθή τόνο.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

Πιο συγκεκριμένα, τα στοιχεία που συνδέονται με την έννοια εμφανίστηκαν σε μόλις 13 από τα 70 κείμενα, σε ένα ποσοστό 18,57% επί του συνόλου των αναπαραγωγών. Παρά το ότι οι εκφράσεις που την υποδήλωναν παρουσιάστηκαν σε 7 από τις 14 πεντάδες, δεν κατάφεραν να διατηρηθούν μέχρι την τελευταία αναπαραγωγή. Όλες οι εμφανίσεις αυτού του άξονα εντοπίστηκαν στις πρώτες δύο αναπαραγωγές του αρχικού κειμένου, με μία εξαίρεση όπου συνεχίζεται μέχρι το τρίτο κείμενο, ενώ στην συνέχεια το στοιχείο εξασθένησε.

Γράφημα 1: Γραφική απεικόνιση της εμφάνισης των αξόνων συνωμοσιολογίας και των φημών στα κείμενα

Πρόθεση

Ομάδα Θ, Κείμενο 1 (Θ1)

Το κείμενο αναφέρεται στο δίκτυο 5G και πιο συγκεκριμένα κάνει λόγο για τον κίνδυνο έκθεσης του ανθρώπου σε υψηλά επίπεδα ακτινοβολίας με την εγκατάστασή του. Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Έρευνας για τον Καρκίνο, τέτοια επίπεδα ακτινοβολίας μπορεί να προκαλέσουν καρκίνο. Ωστόσο μία τέτοια διαπίστωση αποσιωπείται από όσους έχουν συμφέρον από την εγκατάσταση του δικτύου 5G. Αυτό που προβλέπεται είναι η τοποθέτηση σημάτων αναμετάδοσης ανά 100 με 200 μέτρα, καθώς και η εγκατάσταση 20000+ δορυφόρων σε μικρή τροχιά, χωρίς μάλιστα την συγκατάθεση των ανθρώπων που θα εκτεθούν σε τέτοια επίπεδα ακτινοβολίας είτε χρησιμοποιούν δίκτυο 5G είτε όχι. Πρόκειται για μία τακτική που σκοπό δεν έχει τη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής, αλλά αποβλέπει στην κυριαρχία στον κόσμο. Επιπλέον, παρουσιάζονται οι επιπτώσεις της ακτινοβολίας, που δεν αναφέρονται μόνο στον κίνδυνο καρκίνου, αλλά στην αρνητική επίδραση του νευρολογικού συστήματος και της αναπαραγωγής, κάτι που ενδέχεται να επιτείνει το πρόβλημα της υπογεννητικότητας στη χώρα μας. Ακόμη, γίνεται λόγος για τα παιδιά, τα οποία είναι πιο ευαίσθητα στην έκθεσή τους στην ακτινοβολία. Κλείνοντας,

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

διατυπώνονται κάποιοι προβληματισμοί σχετικά με την άρνηση των κυβερνήσεων να λάβουν συγκατάθεση από τους πολίτες προτού προβούν σε μια τέτοια ενέργεια.

Ομάδα Θ, Κείμενο 2 (Θ2)

[...] Ο κύριος προβληματισμός είναι η συγκατάθεση των πολιτών για τον επικείμενο κίνδυνο στον οποίο ίσως τεθούν, καθώς ενεχυριάζεται η υγεία τους, είτε το απολαμβάνουν είτε όχι. Η εγκατάσταση του δικτύου θεωρείται ότι δεν αποσκοπεί στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, εξυπηρετεί ιμπεριαλιστικές βλέψεις και όχι τον ίδιο τον άνθρωπο.

Ομάδα Θ, Κείμενο 5 (Θ5)

[...] Η εγκατάσταση αυτή αποτελεί μια ιμπεριαλιστική πράξη καθότι δεν χρίζεται αναγκαία η εγκατάσταση αυτού του δικτύου, αλλά θα γίνει όπως και να έχει χωρίς να λαμβάνει υπόψη την επιρροή στην ανθρώπινη υγεία.

Ομάδα Ζ, Κείμενο 1 (Ζ1)

Το κείμενο, αναφέρεται στη νεοφυή τεχνολογία 5G, ήτοι τη νέα γενιά ασύρματων δικτύων με ασύγκριτα υψηλή ταχύτητα μετάδοσης δεδομένων. Η τεχνολογία αυτή, πρόκειται να υποστηρίξει έναν τελείως νέο τρόπο ζωής, βασισμένο στην διασυνδεσιμότητα. Ως είναι φυσικό, όπως με οτιδήποτε ρηζικέλευθο, εγείρονται σοβαρές ενστάσεις σχετικά με τον αντίκτυπο που θα έχει η εφαρμογή της νέας αυτής τεχνολογίας πρωτίστως στην υγεία του παγκόσμιου πληθυσμού, μιας και εκφράζονται λελογισμένοι φόβοι ότι η επιπρόσθετη εκπομπή ακτινοβολίας, θα γιγαντώσει προβλήματα υγείας όπως ο καρκίνος, οι ανωμαλίες στην παιδική ανάπτυξη κοκ...Μάλιστα οι επιφυλάξεις αυτές, εδράζονται στους τρόπους εφαρμογής της νέας αυτής τεχνολογίας που περιλαμβάνουν χιλιάδες νέους δορυφόρους σε τροχιά γύρω από τη γη και τοποθέτηση σμηνωδών κεραιών κινητής τηλεφωνίας. Οι επίσημες αρχές βεβαίως, δεν αποδέχονται τα ανωτέρω και διαβεβαιώνουν για την ασφαλή μετάβαση στη νέα αυτή εποχή. Άραγε είναι το κέρδος αυτό που κρύβεται πίσω απ' τον εφησυχασμό; Θα πρέπει στο βωμό της προόδου να διακινδυνευτεί η παγκόσμια υγεία;

Ομάδα Ζ, Κείμενο 2 (Ζ2)

[...] Οι επίσημες αρχές αρνούνται όλα τα παραπάνω και καθησυχάζουν τους πολίτες. Αυτό εγείρει ερωτήματα όπως το αν η παγκόσμια υγεία θυσιάζεται στον βωμό της τεχνολογικής προόδου και του κέρδους.

Τελευταίος θεματικός άξονας της συνωμοσιολογίας είναι η πρόθεση πίσω από τη δράση και εντοπίστηκε σε 24 από τα 70 κείμενα, στο 34,2% του συνόλου των κειμένων και παρατηρήθηκε στις 10 από τις 14 πεντάδες συμμετεχόντων. Παρά τη θεωρητική γειτνίαση της προσχεδιασμένης δράσης με την επιθυμία υποδαύλισης που συνεπάγεται η επιβουλή, η πρόθεση δεν διατηρήθηκε στην πλειοψηφία των κειμένων.

Αντίθετα, ακολούθησε ένα παρόμοιο μοτίβο αναπαραγωγής εντός της πεντάδας με την κατηγορία της μυστικότητας. Οι αναφορές στην ύπαρξη σχεδίου πίσω από την αποσιώπηση των φωνών αντιλογίας για τις βλαπτικές συνέπειες του 5G εμφανίστηκαν στα πρώτα κείμενα και διατηρήθηκαν μέχρι το τρίτο σκέλος της αλυσίδας, με τις περισσότερες τελικές μορφές των πεντάδων να μην συμπεριλαμβάνουν λέξεις που σχετίζονται με την μεταβλητή. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι, αν και η εν λόγω έννοια μεταφέρθηκε στις περισσότερες πρώτες αναπαραγωγές, στην πορεία φαίνεται να ενσωματώνεται στην αντίληψη περί επιβουλής του κοινού καλού, υποδεικνύοντας ότι τα υποκείμενα συσχέτισαν τις δύο έννοιες. Η ενοποίηση της επιβουλής και της πρόθεσης μπορεί να ιδωθεί και στο παρακάτω παράδειγμα, όπου η λέξη «συμφέροντα» φέρει έναν αρνητικό πρόσημο και αποτελεί ένα παράδειγμα αφομοίωσης της περίληψης.

Ομάδα Κ, Κείμενο 1 (Κ1)

Το κείμενο επίσης εισάγει μια ρητορική ερώτηση σχετική με το ποιος κρύβεται πίσω από αυτή την τεχνολογία και τι συμφέροντα έχει, αφού αφήνει να εννοηθεί ότι κάποιος έχει όφελος.

Ομάδα Κ, Κείμενο 2 (Κ2)

Το κείμενο αναφέρεται επίσης, στο κατά πόσο υπάρχουν προσωπικά συμφέροντα πίσω από την επιβολή αυτή, καθώς και ποιος μπορεί να κρύβεται από πίσω.

Ομάδα Κ, Κείμενο 3 (Κ3)

Αυτή η επιβολή της νέας τεχνολογίας δεν γνωρίζουμε κατά πόσον είναι θετική για τους ανθρώπους.

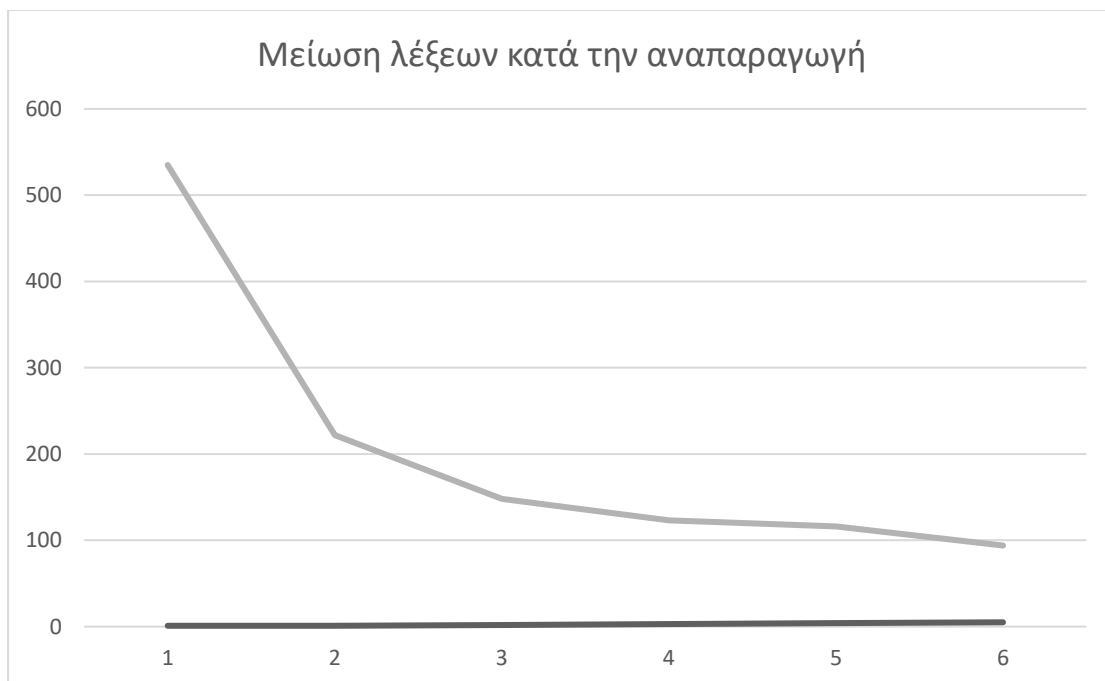
Η μετάδοση των θεωριών συνωμοσίας ως φημών

Σύμπτυξη

Η διαδικασία της σύμπτυξης παρουσιάστηκε και στη συντριπτική πλειοψηφία των κειμένων που συγκεντρώθηκαν κατά την πειραματική διαδικασία, με 50 από τους 70 συμμετέχοντες να παραλείπουν ή να συνενώνουν στοιχεία προκειμένου να καταλήξουν σε ένα συντομότερο, απλούστερο, συνεπώς και πιο λειτουργικό, έργο (ποσοστό 71,42%). Τα αποτελέσματα ήταν αναμενόμενα και συμβαδίζουν με το θεωρητικό υπόβαθρο που θέτει ως στόχος μίας φήμης την παροχή μίας εξήγησης όσο το δυνατόν γρηγορότερα και απλούστερα (Buckner, 1965), με οικονομία χρόνου και γνωστικού φόρτου (Di Fonzio, 2004).

Η παράκαμψη της διαδικασίας της σύμπτυξης εντοπίστηκε στα τελευταία στάδια της αλυσίδας (κείμενο 4 ή κείμενο 5), όπου οι πληροφορίες ήταν ήδη πολύ συγκεκριμένες και ευκολομνημόνευτες, με ελάχιστες, αλλά εντυπωσιακές περιπτώσεις, να αποδίδονται στην ικανότητα πιστής απομνημόνευσης κάποιων συμμετεχόντων.

Η σύμπτυξη του κειμένου μπορεί να παρατηρηθεί εκ πρώτης όψεως και με μία απλή σύγκριση μεταξύ του αρχικού κειμένου, πάνω στο οποίο βασίστηκε η πρώτη αναπαραγωγή, και αυτού που προέκυψε. Το κείμενο-πηγή αποτελούνταν από 534 λέξεις, ενώ ο μέσος αριθμός των λέξεων των κειμένων της πρώτης αναπαραγωγής είναι 248, ακολουθώντας περαιτέρω φθίνουσα πορεία στη συνέχεια (βλ. Γράφημα 1). Η εμφανής συρρίκνωση του κειμένου συνεπάγεται και μείωση της παρεχόμενης πληροφορίας, με τα άτομα να μεταδίδουν περιορισμένες πληροφορίες. Ένας σταθερό μέρος πληροφοριών χανόταν κατά την εξέλιξη της σειριακής αναπαραγωγής, φτάνοντας μέχρι το κείμενο 5, όπου είχαν, πλέον, διατηρηθεί τα σημαντικότερα και πιο χαρακτηριστικά κομμάτια του κειμένου-πηγής, περιορίζοντας την τελική μορφή σε μόλις μία πρόταση (μέσος αριθμός λέξεων τελευταίων κειμένων: 52).

Γράφημα 2: Γραφική απεικόνιση της μείωσης των λεκτικών μονάδων από το πρώτο μέχρι το τελευταίο κείμενο της κάθε αλυσίδας σειριακής αναπαραγωγής. Στην τιμή 1 αντιστοιχεί το αρχικό κείμενο και στην τιμή 6 η τελευταία αναπαραγωγή.

Διαφωτιστικό μπορεί να φανεί το παρακάτω παράδειγμα, όπου παρατίθεται η πρώτη και η τελευταία απόδοση της ομάδας.

Ομάδα Ι, Κείμενο 1 (I1)

Το άρθρο αναφέρεται στις επιπτώσεις της ακτινοβολίας με αφορμή τη νέα τεχνολογία 5g που πρόκειται να συμπληρώσει το ήδη υπάρχον 4g. Οι κυρίες οι επιπτώσεις της ακτινοβολίας σχετίζονται με τον καρκίνο, όπως δείχνουν και οι μελέτες του Παγκόσμιου οργανισμού για τον καρκίνο, αλλά και με άλλες νευρολογικές διαταραχές και αναπαραγωγικές δυσλειτουργίες. Για το δίκτυο 5g θα πραγματοποιηθεί εγκατάσταση του ειδικού εξοπλισμού ανά 200 μέτρα, αυξάνοντας τα επίπεδα ακτινοβολίας και τον κίνδυνο που προκύπτει από αυτή την εξέλιξη. Οι βιομηχανίες τηλεπικοινωνίας ισχυρίζονται ότι όλα τα καινούργια προϊόντα τεχνολογίας εκπέμπουν συγκεκριμένα ποσοστά ακτινοβολίας που είναι σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που έχουν τεθεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό, ωστόσο στο άρθρο επισημαίνεται ότι δεν μπορούμε να τους εμπιστευθούμε γιατί δεν παρουσιάζουν ολόκληρη την αλήθεια και αναφέρεται και ένας σχετικός χαρακτηρισμός από το Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ για υπηρεσία όμηρο. Επίσης, υποστηρίζουν ότι το νέο δίκτυο και γενικώς οι καινούργιες τεχνολογίες έχουν σκοπό να καταγράφουν τις προσωπικές πληροφορίες των χρηστών, παρακολουθώντας τη ζωή του, ενώ μέσω του 5g θα τους παρέχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιούν κάποιες ενέργειες από απόσταση. Η ερώτηση είναι γιατί οι πολίτες αποκλείονται από τις αποφάσεις της κυβέρνησης αφού αφορά της ζωή τους και θα δούμε τι θα γίνει στις οθόνες μας.

Ομάδα Ι, Κείμενο 5 (I5)

Το άρθρο μιλά για την ανάπτυξη του δικτύου από 4G σε 5G. Όμως η χρήση του κινητού τηλεφώνου μπορεί να προκαλέσει σοβαρές νευρολογικές βλάβες και καρκίνο. Οι υπεύθυνοι διαβεβαιώνουν ότι ισχύουν όλοι οι κανόνες ασφαλείας, δεν είναι σίγουρο όμως αν έχουν ενημερώσει σωστά τους καταναλωτές και αυτό θα μπορούσε να αποβεί βλαβερό και μοιραίο. Για αυτό και πρωταρχικός στόχος είναι η υγεία και η ασφάλεια τους, μπαίνοντας σε δεύτερη μοίρα το κέρδος των εταιριών.

Μετά τη μεσολάβηση τριών λεκτικών αναπαραγωγών έχουν προκύψει πολλές αλλοιώσεις και παραλλαγές, οι οποίες εξετάζονται παρακάτω. Το αποτέλεσμα είναι ένα κείμενο σαφώς συντομότερο από το αρχικό, με παραλείψεις, τόσο καθοριστικών (καταγραφή ιδιωτικών πληροφοριών), όσο και υπερτονισμό ή προσθήκη λιγότερο ουσιαστικών στοιχείων (οι μοιραίες επιπτώσεις του 5G). Μάλιστα, αυτή η σύγκριση μπορεί να αναδείξει και κοινωνικές αναπαραστάσεις για το ρόλο της τεχνολογίας, παρόμοιες με εκείνες που εντοπίστηκαν στην πρώτη φάση της εργασίας («το κέρδος είναι ο σκοπός της ανάπτυξης της τεχνολογίας»).

Πίνακας 7: Εμφάνιση των θεματικών αξόνων στα κείμενα

Σύμπτυξη	Όξυνση	Αφομοίωση	Επιβουλή	Μυστικότητα	Πρόθεση
50	13	35	59	13	24
71.42%	18.57%	50%	84.28%	18.57%	34.2%

Όξυνση

Ο υπερτονισμός των στοιχείων που αναφέρθηκε προηγουμένως προκύπτει από τη διαδικασία της όξυνση, δηλαδή, την εστίαση σε συγκεκριμένα κομμάτια της φήμης και την γιγάντωση τους σε σχέση με τα υπόλοιπα θέματα. Μία μορφή όξυνσης θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι προκύπτει από τη διαδικασία της σύμπτυξης, καθώς τα στοιχεία που παραμένουν συγκεντρώνουν την προσοχή. Η βασική διαφορά είναι ότι, κατά τη σύμπτυξη, η φήμη καταλήγει στη συγκεκριμένη μορφή μετά από την εξασθένιση στοιχείων, ενώ στην όξυνση η έμφαση είναι στοχευμένη, και μεγαλοποιεί λεπτομέρειες (Buckner, 1965).

Ομάδα Ε, Κείμενο 2 (Ε2)

Το 5G είναι ένα νέο διαδικτυακό σήμα και ουσιαστικά πρόκειται για την εξέλιξη του 4G. Το 5G έχει πολλές βλαβερές συνέπειες για τον άνθρωπο. Εκτός από το γεγονός ότι το μέγεθος της ραδιενέργειας που εκπέμπει σε ενήλικες και σε παιδιά είναι τεράστιο, το 5G ευθύνεται συχνά και για καρκινογόνες παθήσεις, για την υπογεννητικότητα, η οποία μαστίζει τη χώρα μας στις μέρες μας, καθώς και για ορισμένες δυσλειτουργίες του εγκεφάλου. Επιπλέον έχει παρατηρηθεί η αύξηση των παιδιών που γεννιούνται με εγκεφαλικές βλάβες. Υπεύθυνη για αυτή τη ραδιενεργειακή «βόμβα», είναι σίγουρα και η μεγάλη χρήση των social media, η οποία συνέβαλε στην ανάγκη για τη δημιουργία του 5G.

Ομάδα Ε, Κείμενο 3 (Ε3)

Το 5G είναι ένα νέο διαδικτυακό σήμα που αποτελεί εξέλιξη του 4g. Είναι πολύ βλαβερό για την υγεία και για τον ανθρώπινο οργανισμό και προκαλεί πολλά προβλήματα υγείας και καρκινογενέσεις. Εκπέμπει μεγαλύτερη ραδιενέργεια γι αυτό είναι τόσο βλαβερό και έχει παρατηρηθεί ότι γεννιούνται και περισσότερα παιδιά με εγκεφαλικές βλάβες εξαιτίας αυτού. Η υπερβολική χρήση των social media δημιούργησε την ανάγκη βελτίωσης.

Ο συγγραφέας του κειμένου 3, δίνοντας επιλεκτική έμφαση στο κομμάτι αναφορικά με την εμφάνιση καρκινικών παθήσεων, διατήρησε μόνο αυτή την αρνητική συνέπεια, και σε δεύτερη φάση, συνέδεσε την αύξηση των εγκεφαλικών βλαβών με την τεχνολογία 5G, δημιουργώντας μία αιτιακή σχέση, η οποία μπορεί να ήταν υπόρρητη στο κείμενο που διάβασε, αλλά δεν είχε εκφραστεί ξεκάθαρα.

Η μεγαλοποίηση της έννοιας κάνει τις υπόλοιπες να χαθούν και δημιουργεί συνδέσεις οι οποίες δεν υπάρχουν, τοποθετώντας τις αποσπασματικές πληροφορίες που εμφανίζονται σε μία σύντομη αναπαραγωγή μέσα σε ένα επεξηγηματικό πλαίσιο (Wagoner, 2017). Σε αυτό το σημείο εντοπίζεται η διαφορά στον ορισμό της όξυνσης ανάμεσα στους μελετητές της σειριακής αναπαραγωγής. Σε πειράματα με μύθους, ο Wulf (1938) παρατήρησε ότι η έμφαση δινόταν σε στοιχεία που υπερίσχυαν ή ήταν πιο κοντά στις πολιτισμικές προσλαμβάνουσες των ατόμων, ενώ στη μελέτη των φημών, οι Allport και Postman (1947) απέδωσαν την όξυνση στην εντύπωση που προκαλούσε η πληροφορία, κατά βάση, δηλαδή, στην απόκλιση της από το θεωρούμενο οικείο στο γνωστικό σύστημα των ατόμων. Η όξυνση στο πείραμα μας κλίνει προς τη διαπίστωση των Allport και Postman, λόγω της έμφασης που δόθηκε σε στοιχεία που διέφεραν από το συνηθισμένο· στην παρούσα περίπτωση, από τις «επίσημες ερμηνείες».

Κατά την εξέλιξη του πειράματος εντοπίστηκαν 13 περιπτώσεις όξυνσης σε 70 κείμενα, δηλαδή στο 18.57% επί του συνόλου των κειμένων. Ως ξεχωριστή περίπτωση χαρακτηρίστηκε κάθε μεταφορά η οποία έδινε έμφαση σε ένα συγκεκριμένο κομμάτι από το σύνολο των όσων υπήρχαν στο προηγούμενο κείμενο, δηλαδή η πρώτη παρατήρηση εξειδίκευσης ενός στοιχείου και δεν προσμετρήθηκαν οι αναπαραγωγές αυτών. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η διαπίστωση ότι όλες οι περιπτώσεις στις οποίες κάποιο στοιχείο οξύνθηκε διατηρήθηκαν μέχρι το τέλος, ακόμα και αν χάθηκε το μεγαλύτερο μέρος της έντασης που συνεπαγόταν η αρχική διατύπωση.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Ομάδας Μ, όπου οξύνεται η πιθανότητα ελέγχου του μυαλού και η παραβίαση του απορρήτου των προσωπικών δεδομένων. Κατά την εξέλιξη της διαδικασίας οι έννοιες καταλήγουν στην πιο απλή μορφή τους, η οποία είναι η ελάχιστη απαραίτητη για την επικοινωνία τους. Για παράδειγμα, τα «δεδομένα και στοιχεία» του κειμένου 1 στο κείμενο 2 γίνεται «στοιχεία», ενώ στο κείμενο 3 εμφανίζεται η κρίση περί «ανησυχητικού» φαινομένου και η αλλοίωση του περιεχομένου με την ένταξη ενός νέου χαρακτηριστικό, αυτό της απόδοσης των αναφερόμενων πεποιθήσεων στους επιστήμονες, και συνδέονται με την διαδικασία που θα μελετηθεί στη συνέχεια.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

Ομάδα Μ, Κείμενο 1 (Μ1)

Είναι μια τεχνολογία που θα εκπέμπει σήμα στα κινητά και σε άλλα τεχνολογικά μέσα από μεγάλη απόσταση και θα μπορεί να ελέγχει και τον ανθρώπινο εγκέφαλο. Θα έχει επίσης πρόσβαση και σε όλα τα δεδομένα και τα στοιχεία μας.

Ομάδα Μ, Κείμενο 2 (Μ2)

Στα αρνητικά του νέου δικτύου εντάσσεται και η δυνατότητα ελέγχου του εγκεφάλου και των στοιχείων μας.

Ομάδα Μ, Κείμενο 3 (Μ3)

Οι επιστήμονες επίσης επισημαίνουν τον κίνδυνο ελέγχου του ανθρώπινου μυαλού και των προσωπικών στοιχείων των ανθρώπων, που είναι κάτι ανησυχητικό.

Ομάδα Μ, Κείμενο 4 (Μ4)

Επίσης ο έλεγχος του μυαλού και των προσωπικών στοιχείων είναι κάτι που θα συμβεί.

Ομάδα Μ, Κείμενο 5 (Μ5)

Το 5G είναι η πέμπτη γενιά δικτύων και πρόκειται να λειτουργήσει με 20.000 δορυφόρους. Η ακτινοβολία θα βλάψει την ιονόσφαιρα και τους ανθρώπους, με καρκίνο, βλάβες σε παιδιά και μείωση του πληθυσμού. Οι επιστήμονες έχουν θεωρήσει ανησυχητική την εγκατάσταση, με τις υπεύθυνες εταιρίες να μην δηλώνουν κάτι γι αυτό και για τον έλεγχο του μυαλού που θα εφαρμοστεί.

Αφομοίωση

Παρά την περιορισμένη εμφάνιση τους, τα περιστατικά αφομοίωσης στα πειράματα των Allport και Postman ήταν καθοριστικά για την αλλοίωση της πληροφορίας στις πειραματικές αλυσίδες και για την ανάδειξη της κοινωνικής διάστασης των φημών, ωστόσο οι ίδιοι περιορίστηκαν στην εστίαση στα κίνητρα και στην ικανοποίηση ψυχολογικών αναγκών (Miller, 2005).

Στο πείραμα που διενεργήθηκε εντοπίστηκαν 35 περιπτώσεις αφομοίωσης, σε ποσοστό 50% επί του συνόλου των κειμένων. Δηλαδή, οι μισοί συμμετέχοντες μετέδωσαν όσα διάβασαν υπό το προσωπικό τους πρίσμα, προσθέτοντας στοιχεία και εξηγώντας έννοιες όπως εκείνοι τις αντιλήφθηκαν.

Ομάδα Θ, Κείμενο 1 (Θ1)

Το μέτρο θα εφαρμοστεί χωρίς μάλιστα την συγκατάθεση των ανθρώπων που θα εκτεθούν σε τέτοια επίπεδα ακτινοβολίας, είτε χρησιμοποιούν δίκτυο 5G είτε

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ

όχι. Πρόκειται για μία τακτική που σκοπό δεν έχει τη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής, αλλά, όπως αναφέρεται στο κείμενο, την κυριαρχία στον κόσμο.

Ομάδα Θ, Κείμενο 2 (Θ2)

Η εγκατάσταση του δικτύου θεωρείται ότι δεν αποσκοπεί στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, αλλά εξυπηρετεί ιμπεριαλιστικές βλέψεις και όχι τον άνθρωπο.

Το παραπάνω παράδειγμα αποτελεί μία εξαιρετική καταγραφή της μεταπλαστικής δράσης της αφομοίωσης. Ο συγγραφέας του πρώτου κειμένου αναφέρθηκε στην εγκατάσταση του 5G ως μέσο για την «*κυριαρχία του κόσμου*» και το δεύτερο κείμενο πήρε μία απρόσμενη φόρτιση, καθώς αυτή η κυριαρχία συσχετίστηκε με τον ιμπεριαλισμό. Η προσπάθεια για κυριαρχία πιθανόν να ερμηνεύτηκε εξαιτίας της ιδεολογίας του συμμετέχοντα και αφομοιώθηκε ως προς την προσδοκία. Αυτή η προσωπική σημείωση πέρασε μέχρι το τέλος της πεντάδας, οδηγώντας στην παρακάτω τελική μορφή:

Ομάδα Θ, Κείμενο 5 (Θ5)

Η εγκατάσταση αυτή αποτελεί μια ιμπεριαλιστική πράξη καθότι δεν χρίζεται αναγκαία η εγκατάσταση αυτού του δικτύου, αλλά θα γίνει όπως και να έχει.

Αντίστοιχα μπορεί να ιδωθεί και κάποια παρερμηνεία, αλλάζοντας νοηματικά το κείμενο και τα ακόλουθα. Στις περισσότερες περιπτώσεις δεν υπάρχει κάποιος σίγουρος τρόπος προσδιορισμού σχετικά με το αν η αφομοίωση έχει προκύψει από κάποιο λάθος στην κατανόηση ή επειδή πράγματι ο συμμετέχοντας αντιλαμβάνεται έτσι το κείμενο. Ένα παράδειγμα ακολουθεί παρακάτω:

Ομάδα Κ, Κείμενο 3 (Κ3)

Ένα θέμα που απασχολεί την επικαιρότητα είναι η εξέλιξη των τηλεπικοινωνιών.

Ομάδα Κ, Κείμενο 4 (Κ4)

Ένα θέμα που απασχολεί τους επιστήμονες τα τελευταία χρόνια είναι η εξέλιξη των τηλεπικοινωνιών

Η «επικαιρότητα» μεταφέρθηκε ως «επιστήμονες», αφομοίωση η οποία μπορεί να οφείλεται σε κάποιο λάθος λόγω βιασύνης ή πράγματι το άτομο που έγραψε το κείμενο να θεωρούσε ότι η επικαιρότητα καθορίζεται από την επιστημονική κοινότητα. Συνεπώς, είναι ιδιαίτερα δύσκολο να διακρίνουμε αν έχει προκύψει κάτι εκ παραδρομής ή αν ανταποκρίνεται στις πίστεις των συμμετεχόντων.

Συζήτηση δεύτερης μελέτης:

Συνολικά, στην πειραματική διαδικασία προσπαθήσαμε να εφαρμόσουμε την προσέγγιση των Allport και Postman (1947) στο ζήτημα των θεωριών συνωμοσίας, προσαρμόζοντας την μέθοδο στη σύγχρονη εποχή, όπου η πληροφορία διακινείται, κυρίως, μέσω του διαδικτύου, σε μορφή σύντομου κειμένου (Varis, 2018). Η αρχική υπόθεση σχετικά με την μετάδοση μίας θεωρίας συνωμοσίας με βάση τις διαδικασίες της σύμπτυξης, της όξυνσης και της αφομοίωσης επιβεβαιώνεται, καθώς οι τρόποι με τους οποίους οι συμμετέχοντες μετέφεραν τις πληροφορίες στο κείμενό τους ταυτίζονται με εκείνους που είχαν περιγραφεί στη μελέτη των φημών. Το μεγαλύτερο μέρος των κειμένων υπόκειται σύμπτυξη, με τα περισσότερα στοιχεία τους να χάνονται, ώστε να φτάσουν σε μία σύντομη και περιεκτική μορφή της αρχικής αφήγησης. Σε αυτό το σημείο μεσολαβεί η όξυνση, δίνοντας επιλεκτική έμφαση σε συγκεκριμένα στοιχεία. Η εμφάνιση αυτής της διαδικασίας εντοπίστηκε στην τρίτη και την τέταρτη αναπαραγωγή του αρχικού κειμένου και συνάδει με τις παρατηρήσεις των Allport και Postman (1947) σχετικά με την όξυνση στοιχείων στα κείμενα που έχουν ήδη συμπυκωθεί, ωστόσο εντοπίστηκε σε λιγότερες περιπτώσεις. Έτσι κι εδώ επικυρώνονται τα ευρήματα των Allport και Postman σχετικά με την τάση των αφηγήσεων να σμικρύνονται και να λαμβάνουν μία μορφή αξιοσημείωτη και γρηγορότερη στη μετάδοση, στοιχείο που κρίνεται απαραίτητο στη σημερινή κοινωνία της πληροφορίας (Srinuan & Bohlin, 2011), ενώ αυτή η σύντομη εκδοχή τους μπορεί να υποστεί αλλαγές ανάλογα με την εστίαση ενός μέλους της αλυσίδας.

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι οι Allport και Postman είχαν εντοπίσει λίγες περιπτώσεις αφομοίωσης, εύρημα που έρχεται σε αντίθεση με το ποσοστό 50% της παρούσας έρευνας. Πιθανές αιτίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν ο διαφορετικός ορισμός της αφομοίωσης και ο διαφορετικός τρόπος μετάδοσης, καθώς η «*Ψυχολογία των Φημών*» βασίστηκε σε λεκτικές αναπαραγωγές οπτικών θεμάτων, προσιδιάζοντας τη λεκτική μετάδοση της φήμης, που τότε ήταν πιο συνήθης.

Η διαδικασία της αφομοίωσης προκύπτει όταν ο συμμετέχοντας ερμηνεύει τις πληροφορίες υπό το δικό του πρίσμα και τις παραθέτει αλλοιωμένες, βάσει των προσωπικών του αντιλήψεων, πεποιθήσεων ή εμπειριών. Ουσιαστικά, μία τέτοια αλλοίωση δεν προκύπτει από την εξασθένηση στοιχείων, όπως η σύμπτυξη, ή από την όξυνση που δίνεται σε συγκεκριμένες όψεις του κειμένου και μπορεί να επιφέρει αλλοίωση των νοημάτων. Η αφομοίωση, σύμφωνα με τους Allport και Postman

(1947), ορίζεται ως μία διαδικασία επεξεργασίας πληροφοριών, με στόχο τον μετασχηματισμό των εννοιών προκειμένου να ταιριάζει με τις πεποιθήσεις των ατόμων. Οι δύο ερευνητές είχαν επηρεαστεί από την ψυχολογία Gestalt, οπότε συχνά οι αφομοιωτικές πρακτικές αποδιδόταν σε ασυνείδητες διεργασίες και ψυχολογικά κίνητρα δικαιολόγησης. Ωστόσο, οι παρατηρήσεις τους ανέδειξαν τη δυναμική των στερεοτύπων στη διάδοση των φημών και την εν δυνάμει διαβρωτική τους δράση στην κοινωνική συνοχή, όπως συνέβη κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τον πανικό που προκαλούσε η φημολογία (Miller, 2005).

Η αυξημένη εμφάνιση της αφομοίωσης μπορεί να ερμηνευτεί υπό το πρίσμα της «συμβατικοποίησης» του Bartlett, όπου ορισμένα στοιχεία μετασχηματίζονται κατά την μεταφορά τους σε άλλες κουλτούρες και συστήματα, προκειμένου να αποκτήσουν μία σταθερή και συγκεκριμένη μορφή (Bartlett, 1932). Λαμβάνοντας υπόψη το έργο του Snow (1963) σχετικά με την επιστήμη ως κουλτούρα, μπορούμε να εντοπίσουμε αυτή την πτυχή και στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η προσέγγιση των Allport και Postman ήταν υπό την προοπτική του «αυτόπτη μάρτυρα», συνεπώς και το πειραματικό υποκείμενο είχε θέση εξωτερικού παρατηρητή σε μία σκηνή με περιορισμένα και πλήρως ελεγχόμενα εξωτερικά ερεθίσματα, χωρίς κάποιο συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο. Η επιστήμη, και εν προκειμένω η αντί-επιστήμη, εμφορείται από την αποστολή της εξήγησης του κόσμου (Peters, 2012), συνεπώς και ερμηνεύεται μέσα από αυτή την οπτική. Ακόμα και στα κείμενα που μελετήσαμε, όπου η πλειοψηφία των επιστημονικών στοιχείων είχε χαθεί, το κυρίως θέμα υπήρχε, όπως και η ανάγκη των ατόμων να το επαναπροσεγγίσουν και να το εξηγήσουν.

Αναφορικά με τους θεματικούς άξονες της συνωμοσιολογίας, παρατηρήθηκε ότι, ήδη από τις πρώτες αναπαραγωγές, όπου η ποσότητα των πληροφοριών ήταν μεγάλη, τα κομμάτια λόγου που συνδεόταν με τη συνωμοσιολογική σκέψη συγκρατούνταν και περνούσαν στα επόμενα κείμενα. Το αρχικό κείμενο που δόθηκε περιείχε τέσσερα στοιχεία τα οποία εισήγαγαν την ιδέα της επιβουλής, τέσσερα με την ιδέα της μυστικότητας της ομάδας που πράγματι ελέγχει ή επωφελείται από την κατάσταση και τέσσερα στοιχεία με σαφή προσανατολισμό προς την πίστη σε ύπαρξη εμπρόθετης δράσης.

Η συντριπτική πλειοψηφία των κειμένων εμπεριείχε τις λέξεις και τις προτάσεις που συνδεόταν με την επιβουλή, δηλαδή την σκόπιμη πρόκληση βλαβών, ειδικότερα όταν αυτές παρουσιάζονται απειλητικές για μία ομάδα με την οποία τα άτομα νιώθουν πιο κοντά ή μεγαλύτερη ευαισθησία, όπως είναι τα παιδιά. Στο αρχικό

κείμενο, οι επιβλαβείς συνέπειες μοιάζουν να απευθύνονται σε όλο τον πληθυσμό ανεξαιρέτως, συμπεριλαμβανομένων των ίδιων των υποκειμένων, αναβιβάζοντας το όλο ζήτημα σε καθολικό προβληματισμό. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα άτομα δεν δέχονται τις πληροφορίες παθητικά, αλλά τις κωδικοποιούν και τις ερμηνεύουν βάσει της κουλτούρας (Bartlett, 1920), των στάσεων και της ομάδας υπαγωγής τους (Kalampalikis & Mercier, 2019), η αλλαγή των πληροφοριών ήταν αναμενόμενη και όχι ανεπιθύμητη, αφού αποτελεί δείγμα αφομοίωσης του κειμένου και ένδειξη προσλαμβανόμενης απειλής (van Prooijen, 2019).

Η θεματική της μυστικότητας δεν διατηρείται, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με το θεωρητικό υπόβαθρο, όπου η έμφαση σε μία μυστική ομάδα χρησιμεύει για να καταδείξει την διάβρωση των θεσμών, οι οποίοι δεν είναι αυτό που δείχνουν και «αξίζουν την καχυποψία μας» και για να «δαιμονοποιήσει» ακόμα περισσότερο τη φύση των αυτουργών, οι οποίοι έχουν την ικανότητα να κρύβονται πίσω από «μαριονέτες». Η εμφάνιση του στοιχείου ήταν εξ' αρχής περιορισμένη, χωρίς να αναπαράγεται στα επόμενα κείμενα.

Τέλος, η μεταβλητή της πρόθεσης εμφανίστηκε στις δέκα από τις δεκατέσσερις σειριακές αλυσίδες, με τις προτάσεις και τις λέξεις που την αντιπροσώπευαν να χάνονται πριν την τελική αναπαραγωγή, καταφέροντας μία διείσδυση στο κείμενο. Η μετάθεση του κινήτρου σε ένα άτομο ή σε μία ομάδα εγκαθιστά μία αιτιακή σχέση και λειτουργεί εξηγητικά, αποσοβώντας την τυχαιότητα. Η πρόθεση μεταφέρθηκε ως ορισμένες λέξεις και έννοιες μέσα στο κείμενο, οι οποίες υπονοούσαν την ύπαρξη εξωτερικών δρώντων. Λέξεις όπως «σκόπιμα», «πρόθεση», «στόχος» εμφανίστηκαν κατά την εξέλιξη της πειραματικής διαδικασίας, υποκαθιστώντας, νοηματικά, την πεποίθηση ύπαρξης εμπρόθετης δράσης. Στα τελευταία κείμενα, όπου η πληροφορία έφτανε πολύ συνοπτικά, οι περισσότερες αναφορές σε εμπρόθετη δράση δεν διατηρήθηκαν, όμως μπορούν να θεωρηθούν μία μορφή αφομοίωσης στην περίπτωση, κατά την οποία δύο έννοιες συνενώνονται, αλλοιώνοντας το αρχικό νόημα, εν προκειμένω η πρόθεση συσχετίστηκε με την επιβουλή.

Σε αυτό το σημείο διαφαίνεται και μία σημαντική διάσταση πάνω στην οποία βασίστηκε η εργασία: το στυλ λόγου. Η επιστημονικοφάνεια με την οποία προσεγγίστηκε το θέμα της εγκατάστασης του 5G επηρέασε και τα κείμενα που ακολούθησαν την πρώτη αναπαραγωγή, όπως και την συμπερίληψη αναφορών στις αρνητικές συνέπειες που μπορεί να προκύψουν. Τα πρώτα κείμενα διατηρούσαν, έως

ένα βαθμό, τα επιστημονικοφανή στοιχεία, τα οποία εξασθένησαν, κατά την εξέλιξη της διαδικασίας.

Συνεπώς, μπορούμε να συνάγουμε ότι οι θεωρίες συνωμοσίας μπορούν να μεταδοθούν με τους τρόπους που περιέγραψαν οι Allport και Postman (1947), ενώ υπόκεινται σε μεγαλύτερη επεξεργασία και διαπραγμάτευση από ότι οι φήμες, μέσω της αφομοίωσης. Παράλληλα, φαίνεται να διατηρούνται τα στοιχεία που τονίζουν την επιβουλή, δηλαδή την σκόπιμη πρόκληση βλαβών, ειδικότερα όταν αυτές παρουσιάζονται απειλητικές για μία ομάδα, της οποίας μέλη αποτελούν και τα ίδια τα άτομα, ενώ παραμένουν και λέξεις ή εκφράσεις που υπονοούν την ύπαρξη μίας βαθύτερης πρόθεσης. Ακόμα, η επιστημονικοφάνεια των πληροφοριών παίζει σημαντικό ρόλο στην αποτύπωση και την αναπαραγωγή τους. Ως συμπέρασμα, καταλήγουμε πως για να μεταδοθεί μία συνωμοσιολογική αφήγηση χρειάζεται να αποτελείται από πληροφορίες που παρουσιάζουν με επιστημονικοφανές ύφος ενδεχόμενες απειλές για την ομάδα στην οποία ανήκουν οι αναγνώστες, χωρίς να κρίνεται απαραίτητη η αναφορά σε κάποια μυστική ομάδα ή σε κάποια καλά οργανωμένη πρόθεση.

Συζήτηση

Συνολικά, η πρώτη μελέτη αποτελεί μία χαρτογράφηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων για αντί-επιστημονικά θέματα σε πέντε τομείς της σύγχρονης επιστήμης: στην ιατρική, στην τεχνολογία, στη μελέτη των φυσικών φαινομένων, στη διατροφολογία και στην αστρονομία. Μέσα από την ανάλυσή τους εντοπίστηκε μία σειρά φαινομένων τα οποία αποδίδονται στην επιστημονική κοινότητα. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των ατόμων για την αντί-επιστήμη λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο της αμφισβήτησης του συστήματος και της επιφόρτισης των επιστημονικών πρακτικών με την πρόθεση πρόκλησης βλάβης. Οι διαφορές νοήματος και περιεχομένου που εντοπίζονται μεταξύ των αναπαραστάσεων της επιστημονικής και της αντί-επιστημονικής γνώσης διευρύνουν το χάσμα επικοινωνίας και τις αναβιβάζουν σε ένα είδος ιδιότυπου δυϊσμού, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η συνύπαρξή τους. Αντίθετα, οι ακόλουθοι της αντί-επιστήμης αρνούνται να νομιμοποιήσουν τους ισχυρισμούς τους με τα εργαλεία και τα κριτήρια της

«ηγεμονεύουσας» επιστήμης και οι ακόλουθοι των συμβατικών επιστημονικών μεθόδων αποκλείουν το ενδεχόμενο διαλόγου με τις εναλλακτικές προσεγγίσεις. Η αντίθεση που εντοπίστηκε στην πρώτη μελέτη, ανάμεσα στην επιστημονικοφανή και τη «λαϊκή» γλώσσα φέρνει το ερώτημα πάλι πίσω στο ζήτημα της ορθολογικότητας των άρρητων θεωριών και των λαϊκών κοινωνικών αναπαραστάσεων. Παρά το γεγονός ότι η αντί-επιστήμη διακωμωδείται συχνά, διέπεται από τους δικούς της κανόνες σκέψης, συμπεριφοράς και πρόσληψης των πληροφοριών, οι οποίοι μπορούν να αποδειχτούν ισχυροί και περιοριστικοί (Haste, 1997).

Το πείραμα σειριακής αναπαραγωγής που ακολούθησε βασίστηκε σε τρεις άξονες, οι οποίοι διαφάνηκαν ως θεμελιώδη στοιχεία της συγκρότησης των κοινωνικών αναπαραστάσεων, και στις διαδικασίες μετάδοσης των φημών. Το αποτέλεσμα επικύρωσε, εν μέρει, τα ευρήματα των Allport και Postman (1947), ενώ ανέδειξε τη δυνατότητα μετάδοσης μίας θεωρίας συνωμοσίας ως φήμης. Ο στόχος των φημών είναι η συρρίκνωσή της πληροφορίας σε μία, όσο το δυνατόν μικρότερη και πιο περιεκτική, περίοδο λόγου, προκειμένου να διευκολυνθεί η γρήγορη εξάπλωσή της. Τα αποτελέσματα του πειράματος έδειξαν ότι και ένα συνωμοσιολογικό αφήγημα θα μπορούσε να πάρει μία τέτοια μορφή, χωρίς να έχει ως σκοπό τη γρήγορη και ακριβή μετάδοση, αλλά την πιο κατανοητή μετάδοση, όπως φάνηκε από την τάση των συμμετεχόντων να επιμένουν στη διαδικασία της αφομοίωσης, δηλαδή να επανανοηματοδοτούν την πληροφορία με βάση τις δικές τους αναπαραστάσεις. Σε αυτό το σημείο γεννιέται και το μεγαλύτερο κέρδος αυτής της εργασίας: η σύνδεση δύο, φαινομενικά αντίθετων, πεδίων, της θεωρίας των κοινωνικών αναπαραστάσεων και της μεθόδου της σειριακής αναπαραγωγής, που εφαρμόζεται κατά κόρον στη γνωστική ψυχολογία. Η διαδικασία της αφομοίωσης αναδεικνύει τη διεπιστημονική χροιά της «συμβατικοποίησης» που εισηγήθηκε ο Bartlett (1932) και τη συνδέει με την ενεργητική δόμηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων στο περιβάλλον, γειτνιάζοντας με τη λειτουργία της επικέντρωσης. (Moscovici, 2013/2017). Αυτή η προσέγγιση φέρνει το κομμάτι των επεξηγηματικών αφηγήσεων, όπως είναι οι θεωρίες συνωμοσίας και οι αντί-επιστημονικέςπίστεις, στο πεδίο της φημολογίας, που τα τελευταία χρόνια ερευνάται όλο και περισσότερο, κυρίως με αφορμή την ανάδυση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, της δημοσιογραφίας των πολιτών και την αύξηση της ταχύτητας μετάδοσης ψευδών ειδήσεων και ανεπιβεβαίωτων συμβάντων μέσω του διαδικτύου, εν ολίγοις, όλων των μέσων επικοινωνίας που εκφράζονται μέσα στην «κουλτούρα της συμμετοχής»

(Jenkins, 2008). Όμως η φημολογία, οι μύθοι και τα μεγάλα αφηγήματα δεν είναι μόνο τρόποι επικοινωνίας και ταυτοτικής συγκρότησης, αλλά και μέσα νοηματοδότησης του χώρου και του χρόνου (Campion-Vincent et al., 2005). Μία φήμη μπορεί να αναπαράγει μία κοινωνική αναπαράσταση, διευκολύνοντας την επικοινωνία του ατομικού με τον κοινωνικό παράγοντα, αλλά, παράλληλα, μπορεί να θεαθεί και ως ένας τρόπος μείωσης της ασάφειας, ένα έργο το οποίο αποτελεί βασικό σκοπό κάθε κοινωνικής αναπαράστασης.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση:

- Δουκίδης, Γ., Φραϊδάκη, Κ. & Γαβαλάς, Λ. (2019). *E-Health και Χρήση Ιατρικών Ιστοσελίδων*. Ανακτήθηκε από: <https://www.doctoranytime.gr/us/V4/awards/files/e-health-survey-2019.pdf>
- Καραγεωργάκης, Σ., & Γεωργόπουλος, Α. (2005). Όταν η περιβαλλοντική ηθική συναντά την πολιτική οικολογία, στο Α. Γεωργόπουλος, (Επ.) *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ο νέος πολιτισμός που αναδύεται*. Αθήνα: Gutenberg, σσ. 819-839.
- Κεβρεκίδης, Π. (2010). *Στάθμιση κλίμακας ECS (emotional contagion scale) στον ελληνικό πληθυσμό* (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ανακτήθηκε από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/18269>
- Λιακόπουλος, Δ. (2004). *Βιομηχανία υποταγής συνειδήσεων. Ο ακήρυχτος πόλεμος της Νέας Τάξης των Πραγμάτων εναντίον του ανθρωπίνου γένους*. Αθήνα: Λιακόπουλος.
- Μαντόγλου, Α. & Μελέτη, Κ. (2013). *Επιστημονικός Λόγος περί Κοινωνικών Αναπαραστάσεων και Ιδεολογιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Χρηστάκης, Ν. (2016). *Ψυχοκοινωνιολογία των μαζικών επικοινωνιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Le Bon, G. (2004). *Η ψυχολογία των μαζών*. (Σ.Ι. Χριστοδούλου μεταφρ.) Θεσσαλονίκη: Ζήτρος. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1895)
- Moscovici, S. (2017). *Το σκάνδαλο της κοινωνικής σκέψης*. (2017). (Κ. Γούλα μεταφρ.) Αθήνα: Πεδίο. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2013)
- Taguieff, P-A. (2010). *Θεωρίες Συνωμοσίας: Εσωτερισμός, Εξτρεμισμός*. (Α. Καραστάθη, μεταφρ.) Αθήνα: Πόλις. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2005)
- Taguieff, P-A. (2015). *Συνωμοσιολογική σκέψη και "θεωρίες της συνωμοσίας"*. (Α. Ηλιαδέλη, μεταφρ.) Αθήνα: Επίκεντρο. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2007)
- Taguieff, P-A. (2016). *Σύντομη Πραγματεία Περί Συνωμοσιολογίας*. (Σ. Τριανταφύλλου, μεταφρ.) Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2013)

Ξενόγλωσση:

- Abric, J.C. (1993). Central System, Peripheral System: their Functions and Roles in the Dynamic of Social Representations. *Papers on Social Representations*, 2(2), 75-78.
- Allport, G.W. & Postman, L. (1947). *The Psychology of Rumor*. New York: Henry Holt
- Aupers, S. (2012). “Trust no one”: Modernization, paranoia and conspiracy culture. *European Journal of Communication*, 27(1), 22–34. DOI:10.1177/0267323111433566
- Bardon, A. (2019). *The Truth About Denial: Bias and Self-Deception in Science, Politics and Religion*. Oxford: Oxford University Press, ISBN-13: 9780190062262
- Barkun, M. (2016). Conspiracy Theories as Stigmatized Knowledge. *Diogenes*. 10.1177/0392192116669288.
- Bartlett, F. C. (1932). *Remembering: A study in experimental and social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bilewicz, M., Witowska, V., et al. (2019). Traumatic Rift: How Conspiracy Theories Undermine Social Cohesion after Societal Trauma. *European Journal of Psychology*, 5(1), 82-93. DOI: 10.5964/ejop.v15i1.1699
- Bircher, J. (2005). Towards a Dynamic Definition of Health and Disease. *Medicine, Health Care and Philosophy*, 8(3), 335–341. DOI:10.1007/s11019-005-0538-y
- Bordia, P., & DiFonzo, N. (2004). Problem Solving in Social Interactions on the Internet: Rumor as Social Cognition, *Social Psychology Quarterly*, 67(1), 33-49. DOI:10.1177/019027250406700105
- Brockman, J. (1995). *The Third Culture: Beyond the Scientific Revolution*. New York: Simon & Schuster
- Buckner, T. (1965). A Theory of Rumor Transmission, *The Public Opinion Quarterly*, 29(1), 54-70.
- Campion-Vincent, V., Fine, G.A., & Heath, C. (2005). *Rumor Mills: The Social Impact of Rumor and Legend*. New Brunswick, NJ: Aldine Transaction.
- Chou, C-Y., Tsai, Y-F., Tung, H-P., & Yen, J-J. (2016) The Report of First Imported Measles Case in 2016. *Taiwan Epidemiology Bulletin*, 33(8). DOI: 10.6525/TEB.20170425.33(8).001
- Clarke, S. (2002). Conspiracy Theories and Conspiracy Theorizing. *Philosophy of the Social Sciences*, 32(2), 131–150. DOI:10.1177/004931032002001

- Connett, P., Beck, J., & Spedding Micklem, H. (2010). *The Case against Fluoride: How Hazardous Waste Ended Up in Our Drinking Water and the Bad Science and Powerful Politics That Keep It There*. Chelsea, Vermont: Chelsea Green Publishing.
- Davis, K. (2012). Tensions of identity in a networked era: Young people's perspectives on the risks and rewards of online self-expression. *New Media & Society*, 14(4), 634-651. DOI:10.1177/1461444811422430.
- DiFonzo, N., & Bordia, P. (2007). Rumor, Gossip and Urban Legends. *Diogenes*, 54(1), 19–35. DOI:10.1177/0392192107073433
- Dominey-Howes, D. (2015, March 24). *Explainer: are natural disasters on the rise?*. The Conversation. <https://theconversation.com/explainer-are-natural-disasters-on-the-rise-39232>
- Douglas, K., & Sutton, R. (2011). Does it take one to know one? Endorsement of conspiracy theories is influenced by personal willingness to conspire. *British Journal of Social Psychology*, 50(3), 544-552. ISSN 0144-6665.
- Douglas, K., Cichocka, A., & Sutton, R. (2020). Motivations, Emotions and Belief in Conspiracy Theories. In Butter, M., and Knight, P, (Eds.) *Routledge Handbook of Conspiracy Theories*. Abigdon: Routledge. ISBN 978-0-8153-6174-9. E-ISBN 978-0-429-45273-4. DOI:10.4324/9780429452734.
- Dweck, C., Chiu, C., & Hong, Y. (1995). Implicit Theories and Their Role in Judgments and Reactions: A World From Two Perspectives. *Psychological Inquiry*, 6(4), 267-285.
- Ernst, E. (2004). Bioresonance, a Study of Pseudo-Scientific Language. *Forsch Komplementärmed Klass Naturheilkd*, 11, 171-173.
- Franks, B., Bangerter, A., & Bauer, M. W. (2013). Conspiracy theories as quasi-religious mentality: an integrated account from cognitive science, social representations theory and frame theory. *Frontiers in Psychology*, 4. DOI:10.3389/fpsyg.2013.00424
- Garimella, K., De Francisci Morales, G., Gionis, A., & Mathioudakis, M. (2018). Political Discourse on Social Media. *Proceedings of the 2018 World Wide Web Conference on World Wide Web-WWW '18*. DOI:10.1145/3178876.3186139
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday.
- Guess, A. M., Nyhan, B., & Reifler, J. (2020). Exposure to untrustworthy websites in the 2016 US election. *Nature Human Behaviour*. DOI:10.1038/s41562-020-0833-x
- Habermas, J. (1973). *Knowledge and Human Interests*. (translated by J.J Shapiro). London: Heinemann. (the original work was published in 1971)

- Haste, H. (1997). Myths, monsters, and morality Understanding 'antiscience' and the media message. *Interdisciplinary Science Reviews*, 22, 114-120.
DOI:10.1179/030801897789765066.
- Hendriks, F., Kienhues, D., & Bromme, R. (2016). Evoking vigilance: Would you (dis)trust a scientist who discusses ethical implications of research in a science blog? *Public Understanding of Science*, 25(8), 992–1008. DOI: 10.1177/0963662516646048
- Hofstadter, R. (1964). *The Paranoid Style in American Politics and Other Essays*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Howarth, C., Kalampalikis, N., & Castro, P. (2011). 50 years of research on Social Representations: central debates and challenging questions. *Papers on Social Representations*, 20, 9-1.
- Irwin, A. & Wynne, B. (1996). *Misunderstanding Science? The popular reconstruction of science and technology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jenkins, H. (2006). *Fans, Bloggers, and Gamers: Media Consumers in a Digital Age*. New York: NYU Press.
- Jodelet, D. (1984). Représentations sociales: phénomènes, concept et théorie. In Moscovici, S. (Ed) *Psychologie Sociale*. pp.357-378. Paris: Presses universitaires de France.
- Jolley, D., & Douglas, K. (2017). Prevention is better than cure: Addressing anti-vaccine conspiracy theories. *Journal of Applied Social Psychology*, 47(8), 459–469. DOI: 10.1111/jasp.12453.
- Kalampalikis, N., & Mercier, P. (2019). Repeated reproduction: back to Bartlett. A French replication and extension. *Culture & Psychology*, DOI:/10.1177/1354067X19871197
- Kaptchuk, T. J., & Eisenberg, D. M. (1998). Chiropractic: Origins, controversies, and contributions. *Archives of Internal Medicine*, 158(20), 2215-2224. DOI: 10.1001/archinte.158.20.2215
- Keeley, B. (1999). Of Conspiracy Theories. *Journal of Philosophy*, 96(3), 109-126. DOI: 10.2139/ssrn.1084585
- King, M. & Watson, K. (2005). *Representing Health: Discourses of Health and Illness in the Media*. London: Macmillan Education, ISBN: 978-0-333-99787-1
- Klein, O., Van der Linden, N., Pantazi, M., & Kissine, M. (2015). Behind the screen conspirators: Paranoid social cognition in an online age. In M. Bilewicz, A. Cichocka, & W. Soral (Eds.) *The Psychology of Conspiracy*. Routledge: Taylor & Francis Group, pp.162–182.

- Lacroix, E.-M. (2001). How consumers are gathering information from MEDLINEplus. *Science Communication*, 22(3), 283-291. DOI:10.1177/1075547001022003005.
- Lauri, M. A. & Lauri, J. (2005). Social representations of organ donors and non-donors. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 15, 108-119. DOI: 10.1002/casp.815.
- Lewis, S. L., & Maslin, M. A. (2015). Defining the Anthropocene. *Nature*, 519(7542), 171-180. DOI:10.1038/nature14258
- Lindeman, M., Keskiivaara, P., & Roschier, M. (2000). Assessment of Magical Beliefs about Food and Health. *Journal of Health Psychology*, 5, 195-209. DOI: 10.1177/135910530000500210.
- López Corredoira, M., Castro, C., Campanario, J., Martin, B., Kundt, W., Herndon, J., Apostol, M., Arp, H., Flandern, T., Kirilyuk, A. & Bauer, H. (2008). *Against the Tide. A Critical Review by Scientists of How Physics and Astronomy Get Done*. Irvine: Universal Publishers.
- Massarani, L., & Moreira, I. (2004). Popularization of science: Historical perspectives and permanent dilemmas. *Quark*, 32.
- Marrs, J. (2014). *Population Control: How Corporate Owners Are Killing Us*. New York: William Morrow & Company
- McMullan, M. (2006). Patients Using the Internet to Obtain Health Information: How This Affects the Patient-Health Professional Relationship. *Patient Education and Counseling*, 63(1-2), 24-8. DOI: 10.1016/j.pec.2005.10.006
- Miller, D. E. (2005). Rumor: An Examination of Some Stereotypes. *Symbolic Interaction*, 28(4), 505-519.
- Moscovici, S. (1984). The Phenomenon of Social Representations. In R. Farr and S. Moscovici (Eds) *Social Representations*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 3-68.
- Moscovici, S. (1987). The Conspiracy Mentality. In C.F. Graumann and S. Moscovici (Eds) *Changing Conceptions of Conspiracy. Springer Series in Social Psychology*. New York: Springer.
- Moscovici, S. (2008). *Psychoanalysis: Its image and its public*. (translated by G. Duveen.) Cambridge: Polity. (the original work was published in 1961)
- Myers, G. (2003). Discourse Studies of Scientific Popularization: Questioning the Boundaries. *Discourse Studies*, 5, 265-279. DOI:10.1177/1461445603005002313.

- O'Dea, S. (2019). Facebook users in Greece as of December 2019. *Statista Research Department*. As retrieved on 15/2/2020
- Oosterwijk, S. (2017). Choosing the negative: A behavioral demonstration of morbid curiosity. *PLOS ONE*, 12(7), DOI: 10.1371/journal.pone.0178399
- Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. New York: Penguin Group.
- Paul, K., & Loer, K. (2019). Contemporary vaccination policy in the European Union: tensions and dilemmas. *Journal of Public Health Policy*. DOI:10.1057/s41271-019-00163-8.
- Peters, H.P. (2012) Scientific Sources and the Mass Media: Forms and Consequences of Medialization. In S. Rödder, M. Franzen, P. Weingart (Eds) *The Sciences' Media Connection-Public Communication and its Repercussions*. Dordrecht: Springer, pp. 217-239.
- Pigden, C. (2006). Complots of Mischief. In D. Coady (Ed.) *Conspiracy Theories: The Philosophical Debate*. Furnham: Ashgate Publishing, pp. 139-166.
- Pigliucci, M. (2015). Scientism and pseudoscience: A philosophical commentary. *Journal of Bioethical Inquiry*, 12(4), 569–575. DOI 10.1007/s11673-015-9665-1
- Rosengren, K. S., & French, J. A. (2013). Magical thinking. In M. Taylor (Ed.) *Oxford library of psychology. The Oxford handbook of the development of imagination*. Oxford: Oxford University Press, pp: 42-60.
- Ross, L., & Lepper, M. R. (1980). The perseverance of beliefs: Empirical and normative considerations. In R. A. Shweder & D. Fiske (Eds.) *New directions for methodology of behavioral science: Fallible judgment in behavioral research*. San Francisco: Jossey-Bass, pp.17-36.
- Ross, L., Greene, D., & House, P. (1977). The “false consensus effect”: An egocentric bias in social perception and attribution processes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 13(3), 279–301. DOI:10.1016/0022-1031(77)90049-x
- Rutjens, B. T., Sutton, R. M., & van der Lee, R. (2017). Not All Skepticism Is Equal: Exploring the Ideological Antecedents of Science Acceptance and Rejection. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 44(3), 384–405. DOI:10.1177/0146167217741314
- Sagan, C. (1995). *The Demon-Haunted World: Science as a Candle in the Dark*. New York: Random House.

- Sapitz, S, Backhaus, T, Suter, J., & Landis, W. (2017). Science, anti-science and environmental decision making: A call to action. *Integrated Environmental Assessment and Management*, 13(4), 557–559.
- Sarbin, T.R. (1986). *Narrative psychology: the storied nature of human conduct*. Westport: Preager Publishers.
- Skoulariki, A. (2018). Conspiracy theories before and after the Greek crisis: Discursive patterns and political use of the “enemy” theme. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 37, 73-108. DOI:10.12681/sas.14656
- Snow, C.P. (1963). *The Two Cultures*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Srinuan, C. & Bohlin, E. (2011). Understanding the digital divide: A literature survey and ways forward. *22nd European Regional ITS Conference, Budapest 2011: Innovative ICT Applications - Emerging Regulatory, Economic and Policy Issues* 52191, *International Telecommunications Society (ITS)*.
- Sveningsson, M. (2004). Ethics in Internet ethnography, in E.A. Buchanan (Ed.) *Readings in virtual research ethics: Issues and controversies*. London: Information Sciences. pp. 45-61.
- Treadway, M., & McCloskey, M. (1987). Cite unseen: Distortions of the Allport and Postman rumor study in the eyewitness testimony literature. *Law and Human Behavior*, 11(1), 19-25.
- Van Dijck, J. (2003). After the “Two Cultures.” *Science Communication*, 25(2), 177–190. DOI:10.1177/1075547003259540
- Van Prooijen, J. W., & Acker, M. (2015). The Influence of Control on Belief in Conspiracy Theories: Conceptual and Applied Extensions. *Applied Cognitive Psychology*, 29, 10.1002/acp.3161.
- Van Prooijen, J. W. (2019). An Existential Threat Model of Conspiracy Theories. *European Psychologist*, 25, 1-10. DOI: 10.1027/1016-9040/a000381.
- Wagner-Egger, P., Delouvée, S., Gauvrit, N., & Dieguez, S. (2018). Creationism and conspiracism share a common teleological bias. *Current Biology*, 28(16). DOI: 10.1016/j.cub.2018.06.072.
- Wagoner, B. (2017). What makes memory constructive? A study in the serial reproduction of Bartlett’s experiments. *Culture & Psychology*, 23, 186-207. DOI: 10.1177/1354067X17695759.
- Walters, J. (2002). *Human Rights in an Information Age: A Philosophical Analysis*. Toronto: University of Toronto Press.

- Whitson, J. A., & Galinsky, A. D. (2008). Lacking Control Increases Illusory Pattern Perception. *Science*, 322(5898):115-7. DOI:10.1126/science.1159845
- Whitson, J. A., Galinsky, A. D., & Kay, A. (2015). The emotional roots of conspiratorial perceptions, system justification, and belief in the paranormal. *Journal of Experimental Social Psychology*, 56, 89-95. DOI: 10.1016/j.jesp.2014.09.002
- Wolpert, D. (1992). Stacked Generalization. *Neural Networks*, 5(1), 241-259. DOI: 10.1016/S0893-6080(05)80023-1.

Παράρτημα

Παράρτημα 1: Το αρχικό κείμενο της πειραματικής διαδικασίας

Το 5G είναι η 5η γενιά δικτύων κινητών επικοινωνιών που σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε για να στηριχθεί η ανάγκη ταχύτερης επικοινωνίας και υπηρεσίες όπως το Internet of Things και η Εικονική Πραγματικότητα. Όμως, παρότι κάποιοι επιστήμονες κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου σχετικά με τα επίπεδα ακτινοβολίας, η Παγκόσμια Επιτροπή Επικοινωνιών (FCC) αρνείται να επανακαθορίσει τα όρια έκθεσης στις ραδιοσυχνότητες.

Αυτά τα όρια υιοθετήθηκαν την περασμένη δεκαετία, μετά από έρευνες που είχαν διενεργηθεί για να προστατευτεί ο πληθυσμός. Ωστόσο περισσότερες από 500 μελέτες που έγιναν έκτοτε κατέδειξαν επικίνδυνες βιολογικές επιπτώσεις της ακτινοβολίας. Εκατοντάδες επιστήμονες υπέγραψαν πρόσφατα επιστολή στην οποία κάνουν έκκληση για την εφαρμογή πιο αυστηρών ορίων στην έκθεση σε μη ιονίζοντα ηλεκτρομαγνητικά πεδία (EMF). Ο Διεθνής Οργανισμός Έρευνας για τον Καρκίνο ταξινόμησε τις ραδιοσυχνότητες ως «πιθανώς καρκινογόνες» αλλά η ακτινοβολία από κινητά τηλέφωνα, ασύρματα τηλέφωνα, WiFi και ασύρματες οθόνες παρακολούθησης μωρών, έχει αυξηθεί ραγδαία. Παρόλα αυτά, οι επιτροπές δε δείχνουν καμία διάθεση να το λάβουν υπόψη, αφού οι λομπίστες των τηλεπικοινωνιών διαβεβαιώνουν ότι τα ισχύοντα μέτρα επαρκούν.

Τί είναι λοιπόν το 5G και ποιοι βρίσκονται πίσω από αυτό; Η νέα τεχνολογία 5G θα χρησιμοποιεί για πρώτη φορά κύματα χιλιοστών και θα απαιτεί την εγκατάσταση αναμεταδοτών ανά διακόσια περίπου μέτρα. Εκτός από εκατομμύρια νέους σταθμούς βάσης στη γη, η 5G προβλέπει την τοποθέτηση 20.000+ δορυφόρων σε χαμηλή τροχιά, επηρεάζοντας την ιονόσφαιρα. Πρόκειται για τις υψηλότερες συχνότητες ακτινοβολίας που θα έχει εκτεθεί η ανθρωπότητα, στην οποία θα εκτεθούμε όλοι, χωρίς συγκατάθεση, είτε χρησιμοποιούμε την υπηρεσία είτε όχι.

Η 5G απειλεί να προκαλέσει σοβαρές, μη αναστρέψιμες επιπτώσεις στον άνθρωπο και σε όλα τα οικοσυστήματα της γης. Το νέο δίκτυο θεωρείται η επόμενη βιομηχανική επανάσταση, όταν, στην πραγματικότητα, ισοδυναμεί με τον καπιταλισμό επιτήρησης, στον οποίο οι στενές λεπτομέρειες της ζωής μας γίνονται διαθέσιμες στον υψηλότερο πλειοδότη, σε αυτόν που θέλει να μας ελέγξει. Συσκευές και υπολογιστές θα λαμβάνουν εντολές από απόσταση, με τα επόμενα σχέδια να περιλαμβάνουν μέχρι και τον έλεγχο του ανθρώπινου μυαλού. Ένα καλά οργανωμένο σχέδιο ορισμένων ομάδων λαμβάνει χώρα πίσω από την πλάτη μας και εμείς μένουμε άπραγοι.

Δε πρέπει να ξεχνάμε ότι η βιομηχανία τηλεπικοινωνιών, αξίας πολλών τρισεκατομμυρίων δολαρίων, ασκεί τρομερή επιρροή κυρίως μέσω της παρουσίας στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, προωθώντας το 5G και αποκρύπτοντας τις όποιες αμφιβολίες. Δεν είναι τυχαίο που κύκλοι του Χάρβαρντ περιγράφουν την

Ομοσπονδιακή Επιτροπή Επικοινωνιών ως μια «υπηρεσία-όμηρο». Άλλωστε, στην εποχή της πληροφορίας, τα δεδομένα οδηγούν την οικονομία και οι όποιες φωνές αντιλογίας αποσιωπούνται. Και γνωρίζουμε ότι οι ομάδες που κρύβονται πίσω από την άνθηση αυτής της τεχνολογίας έχουν βλέψεις που δε περιορίζονται στη "βελτίωση" του τρόπου ζωής μας, αλλά στην κυριαρχία του κόσμου, στην επιβολή της νέας τάξης πραγμάτων και στην εξουδετέρωση οποιουδήποτε σταθεί εμπόδιο. Η νέα τεχνολογία δεν θα αντικαταστήσει την τεχνολογία 4G, αλλά θα την συμπληρώνει, με τον κίνδυνο βλάβης από τις ραδιοσυχνότητες να αυξάνεται σημαντικά. Ο καρκίνος δεν είναι ο μόνος κίνδυνος, καθώς υπάρχουν ενδείξεις ότι οι συχνότητες αυτές προκαλούν νευρολογικές διαταραχές, καθυστέρηση στην ανάπτυξη των παιδιών, γνωστική δυσλειτουργία, βλάβες στο DNA, μειωμένη λειτουργία και ποιότητα σπερματοζωαρίων κ.α. Τα παιδιά και άλλες ευάλωτες ομάδες είναι πολύ πιο ευαίσθητες. Αν λάβουμε υπόψη τις επιπτώσεις στο αναπαραγωγικό σύστημα, μπορεί να οξυνθεί και το πρόβλημα της υπογεννητικότητας, από το οποίο πλήττεται η χώρα μας και ο πληθυσμός ενδέχεται να μειωθεί με δραματικούς ρυθμούς και να οδηγηθεί στον αφανισμό.

Ποια πρέπει να είναι η στάση μας; Γιατί ο κόσμος αποκλείεται από τις αποφάσεις της κυβέρνησης, που θέλει να μας κάνει μέρος ενός μεγάλου πειράματος; Γιατί προχωρούν την εγκατάσταση κεραιών ενώ ξέρουν τις επιπτώσεις στην υγεία και ποιοι υποστηρίζουν με τόσο σθένος την τεχνολογία που θα βλάψει το παρόν και το μέλλον του πληθυσμού; Η συνέχεια στις οθόνες μας.

Παράρτημα 2: Δήλωση συγκατάθεσης συμμετοχής στην πειραματική διαδικασία

Έντυπο συγκατάθεσης για συμμετοχή σε έρευνα

Καλείστε να συμμετέχετε στην έρευνα που πραγματοποιείται στα πλαίσια της Διπλωματικής Εργασίας της Βασιλικής Καραντζάβελου, φοιτήτριας του ΠΜΣ "Κοινωνική Ψυχολογία των Συγκρούσεων", υπό την επίβλεψη της κ. Ξένιας Χρυσοχόου.

Σκοπός της έρευνας: Στόχος της έρευνας είναι η κατανόηση του κειμένου και η μνημονική ανάκληση και αναπαραγωγή του άρθρου. Το κείμενο που θα προκύψει πρέπει να είναι σε μορφή παραγράφου

Διαδικασία: Οι συμμετέχοντες καλούνται να διαβάσουν ένα κείμενο και να προσπαθήσουν να το αναπαράξουν. Η ανάγνωση θα διαρκέσει 5 λεπτά, ενώ η συγγραφή του κειμένου θα διαρκέσει 10 λεπτά. Η συνολική διάρκεια της έρευνας δεν θα ξεπεράσει τα 20 λεπτά.

Εμπιστευτικότητα: Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι ανώνυμη και απόρρητη και οι πληροφορίες που θα δοθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της μελέτης. Οποιοδήποτε στοιχείο ταυτοποίησης όπως το όνομά σας και η ηλικία σας δεν θα χρησιμοποιηθεί.

Συμμετοχή και αποχώρηση: Η συμμετοχή στην έρευνα είναι απολύτως εθελοντική. Μπορείτε να αποχωρήσετε όποτε θελήσετε.

Αν συμφωνείτε να συμμετέχετε στην έρευνα, παρακαλούμε να υπογράψετε το παρακάτω έντυπο.

Συμφωνώ να συμμετέχω στην έρευνα. Κατανοώ ότι η συμμετοχή μου είναι εθελοντική και ότι μπορώ να αποχωρήσω χωρίς κάποια επίπτωση.

Όνομα του συμμετέχοντος/της συμμετέχουσας: _____

Ημερομηνία: _____

Υπογραφή: _____

Ερευνήτρια: _____

Ημερομηνία: _____

Υπογραφή: _____

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία!

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ
ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΩΣ ΦΗΜΩΝ